

Az Elidegeníthetetlen Jogok Bizottságának jelentése

Report of the Commission on Unalienable Rights

<https://www.state.gov/report-of-the-commission-on-unalienable-rights/>

August 26, 2020

Tartalomjegyzék

BEVEZETŐ MEGJEGYZÉS	3
I. BEVEZETÉS	4
II. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK JELLEGZETES JOGHAGYOMÁNYA	7
A. A FÜGGETLENSÉGI NYILATKOZAT	8
B. AZ ALKOTMÁNY	11
C. LINCOLN VISSZATÉRÉSE A NYILATKOZATHOZ	14
D. A POLGÁRHÁBORÚT KÖVETŐ REFORMOK	16
E. AMERIKA ALAPÍTÓ ELVEI ÉS A VILÁG	19
III. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK VÁLLALÁSAI A NEMZETKÖZI JOGI ALAPELVEKKEL KAPCSOLATBAN	21
A. AZ EMBERI JOGOK EGYETEMES NYILATKOZATA ÉS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK	22
B. AZ EGYETEMES NYILATKOZAT TANULMÁNYOZÁSA	22
C. VISSZATÉRŐ KÉRDÉSEK AZ EGYETEMES NYILATKOZATRÓL	25
1. A NEMZETI SZUVERENITÁS ÉS AZ EMBERI JOGOK	25
2. HOGYAN VISZONYULNAK A POLGÁRI ÉS POLITIKAI JOGOK A GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS JOGOKHOZ?	25
3. AZ EMBERI JOGOK ÉS AZ ÁLLAMOK KÖTELEZETTSÉGEI	27
4. A DEMOKRÁCIA ÉS AZ EMBERI JOGOK	27
5. AZ EMBERI JOGOK HIERARCHIÁJA	28
6. ÚJ JOGOK MEGJELENÉSE	29
7. AZ EMBERI JOGOK ÉS A POZITÍV JOG AZ EGYETEMES NYILATKOZAT UTÁN	31
8. AZ EMBERI JOGOK A POZITÍV JOGON TÚL	32
IV. AZ EMBERI JOGOK ÉS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KÜLPOLITIKÁJA	33
A. KÜLPOLITIKA ÉS SZABADSÁG	33
B. ALKOTMÁNYOS SZERKEZET, JOGSZABÁLYI KÖRNYEZET ÉS SZERZŐDÉSES KÖTELEZETTSÉGEK	34
C. ÚJ KIHÍVÁSOK	38
D. AZ EMBERI JOGOK HELYZETE A TÖBBDIMENZIÓS KÜLPOLITIKÁBAN	40
V. ZÁRÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK	42

BEVEZETŐ MEGJEGYZÉS

Miközben a bizottság a jelentés befejezésére készült, az Egyesült Államokat társadalmi sokk rázta meg. Ez bizonyossággal szolgált arra, hogy a nemzet munkája korántsem ért még véget a hosszú ideje tartó faji igazságtalanság visszataszító következményeinek felszámolását illetően. A számtalan kérdés, amely a nemzetet nyugtalanítja a rendőri brutalitással, a polgári feszültséggel, és Amerika emberi jogok iránti elkötelezettségével kapcsolatban még inkább rávilágít egy meglátásra, amelyet a jelentés bevezetésében és máshol is hangsúlyoztunk: Az Egyesült Államok emberi jogokkal szembeni elkötelezettségének hitelessége más országokban attól függ, hogy nemzetünk éberrel tudja-e biztosítani saját állampolgárai számára az alapvető emberi jogok élvezetét. Amikor Amerikán a világ szeme, nekünk is ugyanolyan őszinte önvizsgálatot kell tartanunk, és épp annyira törekednünk kell a fejlődésre, mint ahogyan azt másoktól elvárjuk. Amerika a minden emberi lényt megillető, elidegeníthetetlen jogokkal kapcsolatos hivatástudata nem kisebb elköteleződést követel.

A záró megállapításokban megfogalmazott gondolatunkat szintén nyomatékosítanunk kell a jelen körülmények között: „Az Egyesült Államok leginkább úgy tudja az emberi jogok ügyét előmozdítani külföldön, ha példát mutat jogtisztelő társadalomként, ahol az állampolgárok a törvénynek megfelelően élnek a nemzet vallási, etnikai és kulturális heterogenitásában.” Egyetlen állam sem tökéletes, így az Egyesült Államok sem. Mindazonáltal a szabadság, az egyenlőség, és a demokratikus önrendelkezés példája, amellyel Amerika szolgált, hosszú ideje motiválja az emberi jogok bajnokait szerte a világon, és Amerika emberi jogok iránti elkötelezettsége bátorításul szolgált nők és férfiak tízmillióinak, akik olyan autoriter rezsimek nyomása alatt szenvednek, amelyek szisztematikusan sárba tiporják állampolgáraik jogait.

A bizottság reméli, hogy ebben az emberpróbáló pillanatban a jelentés tovább táplálja majd a büszkeségnek és az alázatosságnak azt a kifinomult elegyét, a külpolitika – és a belpolitika – egyik legnehezebben megfogható és legalapvetőbb előfeltételét, amely Amerika alapító elveiben gyökerezik.

*A mai többpólusú világban könnyű beismerni,
hogy a múlt évszázad nagyratörő emberi jogi
vállalása válságba jutott.*

I. BEVEZETÉS

A 20. század derekán, a két világháború addig nem tapasztalt atrocitásai után, a nemzetközi kapcsolatok erkölcsi látképe mindörökre megváltozott a jobb jövő körülményeinek megteremtésére hozott intézkedések eredményeképpen. Az Egyesült Államok minden ilyen meghatározó pillanatban főszerepet játszott: amikor megszületett az Egyesült Nemzetek Szervezetének alapokmánya, amely az emberi jogok védelmét határozza meg egyik céljaként; amikor a nürnbergi per világossá tette, hogy egyetlen nemzet sem bújhat ki a külső felelősségre vonás alól saját állampolgáraival szembeni bánásmódját illetően, és nem kerülheti el azok következményeit; amikor a Truman-kormány Marshall-terve addig soha nem tapasztalt bőkezűséget tanúsított, magára vállalva a háború sújtotta Európa újjáépítését, és amelynek alapja kifejezetten az a meggyőződés, hogy az alapvető emberi jogok, a szabad piac és az élelmezésbiztonság egymást kölcsönösen erősítő tényezők; és amikor az ENSZ közgyűlése elfogadta az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, amelynek alapelvei különböző háttérű emberek széles köre számára biztosítanak hivatkozási alapot.

A transzformációs folyamat középpontjában az az elgondolás állt, hogy minden emberi lény rendelkezik bizonyos alapvető jogokkal. Ez az elképzelés az Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozatát idézi. Bátorító jel volt, hogy a gyerekcipőben járó, ám máris változatos háttérű tagságot felvonultató ENSZ elfogadta az egyetemes nyilatkozatot „mint az eredmények közös etalonját” egyfajta mérceként, amellyel saját és egymás előrehaladását is mérhetik „a nagyobb szabadság mellett az életfeltételek javítása” felé vezető úton.

Ez a konszenzus azonban aligha mondható szilárdnak. A nyilatkozat alapelveinek egyetemes érvényességét tanúsította az a tény, hogy egyetlen ENSZ-tag sem volt hajlandó nyíltan ellenezni őket. Ennek ellenére nyolc ország tartózkodott a szavazásnál (a hattagú szovjet blokk, Szaúd-Arábia, és Dél-Afrika). Még az Egyesült Államokhoz hasonló rendületlen támogató országokban is akadtak olyanok, akik kétségbe vonták egy nem kötelező erejű nyilatkozat érdemeit, amely hitet tett „az alapvető emberi jogok”, és „az emberi személyiség méltósága és értéke” mellett. A közelmúltban fájó próbának vetették alá ezt a hitet.

A kételkedők meglepetésére azonban a következő évtizedekben az emberi jogok ideája megerősödött. Központi szerepet játszott a megmozdulásokban, amelyek végül az apartheid bukását okozták Dél-Afrikában, megdöntötték a totalitárius rezsimeket Kelet-Európában, és elhozták a katonai diktatúrák hanyatlását Latin-Amerikában. Az üzenetet széles körben továbbadta a kisebb és nagyobb nem kormányzati szervezetekből álló sereg, amely sajátos rendszerként szájról szájra terjeszti a híreket, és a zárt társadalmak mélyére hatolt. Az egyetemes nyilatkozat mintául szolgált számos jognyilatkozathoz a második világháború után keletkezett alkotmányokban. Az Egyesült Államokban pedig az emberi jogok védelme a külpolitika egyik fő célja lett, bár a hangsúly a körülményekkel és az egymást követő kormányok prioritásaival együtt változott.

A mai többpólusú világban azonban könnyű beismerni, hogy a múlt évszázad nagyratörő emberi jogi vállalása válságba jutott. Az egyetemes nyilatkozat alapelveit egykoron támogató széles körű konszenzus ma sérülékenyebb, mint valaha, holott egyre többször tapasztalhatjuk az emberi jogok megsértésének durva eseteit. Néhány ország, bár nem utasítja el nyíltan az alapelveket, vitatja, hogy a nemzetközileg elismert emberi jogok „egyetemesek, oszthatatlanok, egymástól függenek és egymással összefüggenek”. Bizonyos országok, például Kína, az emberi jogok olyan felfogását támogatják, amely tagadja a polgári és politikai szabadságjogokat, mert elgondolásuk szerint azok összeférhetetlenek a gazdasági és szociális intézkedésekkel, és nem fogadják el egymást erősítő hatásukat. Jelen pillanatban még a liberális demokráciák között is akadnak olyanok, amelyek látszólag szem elől tévesztették, hogy milyen fontos szerepet játszanak az emberi jogok egy minden részletre kiterjedő külpolitikában.

Röviden tehát megállapíthatjuk, hogy az emberi jogokat sokan félreértik, néhányan manipulálják, a legelvetemültebb törvénysértők visszautasítják, és mindennek tetejébe baljós új fenyegetések is veszélyeztetik azokat.

Az emberi jogi vállalások további hanyatlását okozta az alapvető jogok természetét és alkalmazhatóságát övező széles körű véleménykülönbség, a nemzetközi intézmények teljesítménye okozta csalódás, és az emberi jogok nyelvezetének túlzott használata, amely negatív hatást gyakorolt a kompromisszumkészségre és a demokratikus döntéshozatalra. Mindeközben a világ lakosságának több mint fele olyan rezsím uralma alatt él, amely a

legalapvetőbb szabadságjogokat is szisztematikusan tagadja, illetve vonakodik – vagy túl gyenge – megvédeni a személyhez fűződő jogokat, különösen az etnikai konfliktusok esetében. Ugyanakkor az emberi szabadságot és méltóságot új veszélyek is fenyegetik, amelyek a gyors technológiai fejlődésből erednek. Röviden tehát megállapíthatjuk, hogy az emberi jogokat sokan félreértik, néhányan manipulálják, a legelvetemültebb törvénytörők visszautasítják, és mindennek tetejébe baljós új fenyegetések is veszélyeztetik azokat.

Az egyre gyűlő kihívások fényében az Egyesült Államok külügyminisztere, Michael Pompeo azt a döntést hozta 2019-ben, hogy eljött az ideje egy mélyreható vizsgálatnak, amelynek témája az emberi jogok szerepe egy olyan külpolitikában, amely az amerikai érdekeket szolgálja, az amerikai eszményeket tükrözi, és megfelel a nemzetközi elvárásoknak, amelyeket az Egyesült Államok magára vállalt. E célból létrehozta az Elidegeníthetetlen Jogok Bizottságát, amely független és pártatlan tanácsadó testület az 1972-es szövetségi tanácsadói bizottsági törvény értelmében.

A bizottság küldetése az alapokmány szerint a következő: „a cél nem új alapelvek felfedezése, hanem útmutatásnyújtás a külügyminiszternek arról, hogy hogyan segítheti elő a személyes szabadság, az emberi egyenlőség és a demokrácia ügyének fejlődését az Egyesült Államok külpolitikáján keresztül.” Az alapokmányban helyet kapott a bizottság azon kijelentése is, miszerint javaslataik „a nemzet alapító elveit és az a 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát veszik alapul.”

Ez a küldetés megfelel a Függetlenségi Nyilatkozat és az egyetemes nyilatkozat szellemiségének is.

A Függetlenségi Nyilatkozat megerősíti, hogy a kormány elsődleges feladata az emberek velük született jogainak – ezeket az alapító atyák „elidegeníthetetlen jogoknak” hívták – biztosítása, míg az egyetemes nyilatkozat megfogalmazói teljes mértékben elvárták a világ nemzetektől, hogy saját különböző hagyományaikban fedezzék fel a nyilatkozatban felvázolt alapvető elvek támaszát.

Ahogy a külügyminiszter kifejtette, a bizottság azt az utasítást kapta, hogy az elveket helyezték előtérbe, és ne a stratégiaalkotást. A bizottság nem kívánt részt venni a vitákban az emberi jogok alkalmazásáról az aktuális problémák esetében, hiszen felismerték, hogy a külpolitikának követnie kell a változó körülményeket, és az emberi jogok mellett szükség esetén más szempontokat is figyelembe kell vennie. Ehelyett igyekezett az alapelveket középpontba helyezni, és a gyakori félreértéseket és zavart tisztázni. Így kíván segítséget nyújtani azoknak, akik az elvi alapokon nyugvó és bölcs stratégiai döntések felelősségének nehéz terhét viselik. A bizottság reméli, hogy a jelentés hasznos lesz azok számára, akik nap mint nap dolgoznak egy olyan külpolitikai stratégia kialakításán, amely méltó a nemzethez, és amelynek alapjai azon az állításon nyugszanak, hogy minden ember egyenlőnek született és rendelkezik bizonyos elidegeníthetetlen jogokkal. A bizottság reméli továbbá, hogy a jelentés párbeszédet indít majd az emberi jogok érvényesítéséről az állampolgárok és a szabadság barátai között szerte a világon.

Szem előtt tartva küldetését, miszerint javaslatait az Egyesült Államok jellegzetes joghagyományára és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának alapelveire kell alapoznia, a bizottság belevetette magát a vonatkozó szövegek és azok magyarázatainak tanulmányozásába, beleértve az állampolgároktól és nem kormányzati szervezetektől érkező beadványokat is. Konzultált az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériumának szakértőivel, valamint külső szakértőkkel és aktivistákkal, akik az emberi jogok és a külpolitika területén széles körű tapasztalattal és bölcsességgel rendelkeznek. A nyilvános ülések résztvevői meghallgathatták a bizottság beszélgetéseit a meghívott szakértőkkel, kérdéseket tehettek fel a bizottság tagjainak, és megoszthatták saját gondolataikat, ami szintén gazdagította a bizottság vitáit.

A bizottság először áttekintette azokat az elveket, amelyek az évek során alakították az Egyesült Államok jól megkülönböztethető, dinamikus joghagyományát. Ezután megvizsgálta a kapcsolatot ezen elvek és azon nemzetközi elvek között, amelyeket az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában rögzítettek, és amelyek az Egyesült Államok által elfogadott más dokumentumokban szerepelnek. Ez a jelentés az e folyamat eredményeképp felmerülő megfigyeléseket tartalmazza, és azok kapcsolatát az amerikai külpolitikával.

Az alulírott bizottsági tagok, akárcsak az amerikai polgárok, nem értenek egyet minden ügyben, ahol az emberi jogi jogigények egymással ütköző értelmezései állhatnak fenn. Itt példaként említhetjük az abortuszt, a pozitív diszkriminációt és a halálbüntetést is. De amíg a világon több száz millió ember szenved a kíméletlen autoriter rezsimek visszaélései miatt, abban mindannyian egyetértünk, hogy az Egyesült Államoknak határozottan fel kell lépnie az emberi jogokért a külpolitikájában. Amíg befolyásos államok erős ideológiai ellenállást tanúsítanak a szabadsággal, az emberi egyenlőséggel és a demokráciával szemben, a világ liberális demokráciái nem inoghatnak meg azoknak az elveknek a védelmében, amelyek lehetővé tették számukra, hogy elérhessék „a

nagyobb szabadság mellett az életfeltételek javítását”. Amerikának ugyanazzal a lelkesedéssel és szellemiséggel kell szembenéznie a jelen kihívásaival, amelyet a két világháborút követően is mutatott az új nemzetközi rend felépítésénél.

Ugyanakkor tisztában vagyunk vele, hogy Amerika csak akkor képviselheti hatásosan az emberi jogokat külföldön, ha otthonában is elköteleződést mutat ugyanazon jogok iránt. Az Egyesült Államok emberi jogokkal szembeni elkötelezettségének hitelessége más országokban attól függ, hogy nemzetünk éber-e tudja-e biztosítani saját állampolgárai számára az alapvető emberi jogok teljes tárházának élvezetét. Amikor Amerikán a világ szeme, nekünk is ugyanolyan őszinte önvizsgálatot kell tartanunk, és épp annyira törekednünk kell a fejlődésre, mint ahogyan azt másoktól elvárjuk.

A Szovjetunió 1948-as támadásához hasonlóan ma Kína, Irán és Oroszország hangoztatja előszeretettel azon véleményét, hogy belügyi kudarcaink megfosztják országunkat tekintélyétől az emberi jogokért folytatott harcban. Nem hasonlíthatjuk azonban össze a jogtisztelő országokat, amelyek elmaradnak eszményeiktől fejlődésük során, és azon országokat, amelyek rendszeresen és durván sárba tiporják állampolgáraik emberi jogait.

A telepések 1776 júliusában meghozták azt a nagy jelentőségű döntést, hogy elszakadnak Angliától és függetlenek lesznek. Ez volt az első alkalom az emberiség történetében, amikor független nemzet jött létre egy egyetemes erkölcsi alapelv kihirdetésével, amely minden kormányzat fölött áll, ugyanakkor irányadó mércéként is szolgál számukra.

Ennek megfelelően a jelentés Eleanor Roosevelttel szellemiségét idézi, aki az ENSZ közgyűlése előtt sürgette az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának elfogadását 1948 decemberében. Nemzetközi emberi jogok iránti odaadása csak a faji igazságtalanságok elleni küzdeni akarásához volt mérhető. Bár szigorúan bíralták a második világháború alatt, számtalanszor kiállt amellett, hogy az Egyesült Államok nem mondhatja magát demokráciának, amíg az afroamerikaiak nem rendelkeznek demokratikus jogokkal. Beszédének záró gondolataiban George Marshall külügyminisztert idézve elkötelezettséget és alázatot kért:

„A közgyűlés harmadik rendes ülésének túlnyomó többséggel jóvá kell hagynia az emberi jogok nyilatkozatát, amely mindenki számára viselkedési mintát ad. Mi, az Egyesült Nemzetek Szervezetének tagországai pedig egyesítsük erőinket, hogy saját hiányosságaink és tökéletlenségeink ellenére megfelelhessünk ennek a szigorú elvárásnak.”

Az Elidegeníthetetlen Jogok Bizottságának tagjai maguk is meg kívánnak felelni ezeknek a szigorú elvárásoknak. Reméljük, hogy jelentésünk, amely Amerika emberi jogok iránti elköteleződését vizsgálja az alapító elvek és az ország által elfogadott nemzetközi alapelvek fényében, párbeszédet indít majd, amely segíteni fog az állampolgároknak abban – legyenek akár a kormány tagjai, akár nem – hogy megfeleljenek ezen elvárásoknak.

II. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK JELLEGZETES JOGHAGYOMÁNYA

Az Egyesült Államok szabad és demokratikus önrendelkezésre irányuló kísérlete több forrásból is táplálkozik. A 17. század brit alattvalói, akik telepesekként virágzó közösségeket építettek egy általuk új világnak vélt föld keleti partja mentén, számos eltérő hagyományt hoztak magukkal. Ezek a hagyományok egyrészt erősítették egymást, másrészt különböző irányban hatottak. Végül az összefonódásuk jellegzetes és dinamikus nemzeti szellemiséget eredményezett.

Az amerikai szellemiséget formáló hagyományok közül három emelkedik ki. A protestáns kereszténység, amelyet a korabeli polgárok nagy része gyakorolt, átítatta a csodálatos bibliai tanítás, amely szerint minden ember méltósággal születik, és felelősséggel tartozik embertársai iránt, mivel Isten mindannyiunkat saját képére teremtett. A polgári köztársasági eszme, amely az antik római értékekben gyökerezik, hangsúlyozta, hogy a törvény előtti szabadság és egyenlőség egy olyan etikus polgárság függvénye, amely vállalja az önrendelkezéssel járó kötelezettségeket. A klasszikus liberalizmus pedig a politika előterébe helyezte azt a morális előfeltételt, miszerint az emberek természetből fogva szabadok és egyenlők, ez pedig megerősítette azt a politikai meggyőződést, hogy a legitim kormányzás alapja a kormányzottak beleegyezésén nyugszik.

A közöttük fennálló el nem múlt feszültségek ellenére az amerikai szellemiséget tápláló mindegyik hagyomány hozzájárult ahhoz a központi meggyőződéshez, hogy a kormány elsődleges felelőssége az elidegeníthetetlen jogok – tehát minden ember veleszületett jogainak – biztosítása. A Függetlenségi Nyilatkozat ezt a központi meggyőződést hirdeti, az Egyesült Államok alkotmánya pedig politikai intézményeket hoz létre ennek megvalósításáért. Az amerikai történelmet valóban értelmezhetjük egyfajta küzdelemként, amelyet a nemzet alapító ígéretének való megfelelésért folytattunk. Ennek érdekében igyekeztünk biztosítani, hogy az ország minden lakója élvezhesse az úgynevezett emberi jogokat.

Ahogy minden nemzet, úgy Amerika is számos problémával küzdött: rabszolgaság, az amerikai őslakosok erőszakos kitelepítése őseik földjéről, diszkrimináció a bevándorlókkal és más kiszolgáltatott kisebbségekkel szemben, jogi kötelezettségek kivetése a nőkre és a lehetőségek megtagadása tőlük.

Az elidegeníthetetlen jogok tisztelete megköveteli, hogy az Egyesült Államok egyértelműen elismerje, miben nem sikerült megfelelnie a saját elveinek, valamint a rabszolgatartás bűnét is, amely az emberiséggel egyidős intézmény és nemzetünk legnagyobb kihágása az elidegeníthetetlen jogokkal szemben. A jogilag védett és intézményrendszerbe ágyazott rabszolgaság, amely árnyékot vetett az Egyesült Államok születésére, embertársainkat megvásárolható tulajdonná alacsonyította, akiket mások saját meggazdagodásukra használhattak. Sok rabszolgatartó alapító, köztük Thomas Jefferson is felismerte, hogy az elidegeníthetetlen jogok fényében a rabszolgaság csakis kegyetlen és védhetetlen intézményként értelmezhető. A „Jegyzetek Virginia államról” (Notes on the State of Virginia) nevű írásában így beszél a rabszolgaságról: „Reszketek országomért, amikor arra gondolok, hogy Isten igazságos.” Mégis egy keserves polgárháború – amely több amerikai életet követelt, mint bármely más esemény a nemzet történetében – kellett hozzá, hogy a szövetségi kormány törvényellenesnek kiáltsa ki a rabszolgaság intézményét. Újabb száz évnyi küzdelembe került, hogy az ország törvényeibe foglalják az afroamerikaiak polgári és politikai jogait. Nemzetünk még mindig azon dolgozik, hogy törvényeiben és kultúrájában is biztosítsa a minden embert megillető tiszteletet, amelyet az alapító elvek meggyőződése megkövetel.

Amerikaiak generációinak munkájába került tudatosítani azt, hogy az elidegeníthetetlen jogok – amelyek részben az állampolgárság privilégiumaiban és biztosítékaiban nyilvánulnak meg – korlátozások nélkül, mindenkire vonatkoznak. Ez a megértési folyamat sokkal inkább jelképezi a nemzet alapító elveire való hűséget, mint azok megtagadását.

Az általános jogok biztosítása felé tartó fejlődés gyakran kínzó lassúsággal haladt, és sajnálatra méltó visszaesések tarkították. Bár semmilyen feltartóztathatatlan történelmi törvényszerűség nem garantálta az amerikai kísérlet sikerét a szervezett szabadság terén, 244 évvel a nemzet születése után az Egyesült Államok büszke lehet a szabadságra, a toleranciára és a sokszínűségre, amelyet elért. A nemzetnek ugyanakkor alázatosnak kell maradnia annak fényében, hogy mennyi munkát kell még elvégezni. A büszkeség és az alázat egyaránt tükrözi a nemzet alapító elveiben rejlő meggyőződést, miszerint minden ember rendelkezik

veleszületett jogokkal, valamint a nemzet kitartó elkötelezettségét az alkotmányos kormányzási forma mellett, amely ezek érvényesítésére jött létre.

Nehezen hal ki azonban az az elképzelés, hogy az emberiség különböző csoportjai eltérő kiváltságokkal és védelemmel rendelkeznek. Amerika hosszú és keserves küzdelme útmutatásul és inspirációként szolgálhat az emberi jogi ügyekben. Az amerikai tapasztalat azt sugallja, hogy az elidegeníthetetlen jogok érvényesítése azzal a függetlenséggel és szuverenitással kezdődik, amely lehetővé teszi egy nép számára, hogy saját útját meghatározza, és döntéseiért felelősséget vállaljon.

A. A FÜGGETLENSÉGI NYILATKOZAT

A telepesek 1776 júliusában meghozták a nagy jelentőségű döntést, hogy elszakadnak Angliától és függetlenek lesznek. Ez volt az első alkalom az emberiség történetében, amikor független nemzet jött létre egy egyetemes erkölcsi alapelv kihirdetésével, amely minden kormányzat fölött áll, ugyanakkor irányadó mérceként is szolgál számukra. Ez az alapvetés – hogy minden ember természettől fogva szabad és egyenlő – az emberi természettel, értelemmel és Istennel kapcsolatos elképzelésekben gyökerezik, és komoly következményekkel jár a politika számára.

A Függetlenségi Nyilatkozat fő célja az volt, hogy kihirdesse azon politikai kötelek megszakítását, amelyek az amerikaiakat Nagy Britanniához láncolták, és a 13 gyarmat döntését, miszerint „természetüknél és joguknál fogva Szabad és Független Államok”. A nyilatkozat ezeket a drasztikus lépéseket III. György király zsarnoki intézkedéseit felsoroló vádak hosszú listájával indokolta. Az amerikaiak igényt tartottak arra, amit minden nép kiváltságaként tartottak számon: hogy a nemzet elfoglalja „a földkerekség Hatalmai között a Természet Törvényei és a Természet Istene által részére kijelölt különálló és egyenrangú helyet.” Részben annak a meggyőződésnek köszönhetően, hogy minden ember egyenlő és közös érdekük a szabadság, a nyilatkozat az amerikai függetlenséget külpolitikai vonatkozásának is tartja, hiszen megjegyzi: „az emberiség ítélete iránt érzett illő tisztelet megkívánja”, hogy az amerikai nép „kinyilatkoztassa azokat az okokat, amelyek a különválásra készítették”. Ahogy arra Abraham Lincoln is felhívta a figyelmet 84 évvel később, a nyilatkozat fő megfogalmazója, Thomas Jefferson „rendelkezett a kellő higgadtsággal, előrelátással és teherbírással ahhoz, hogy a kézzelfogható nyomás alatt, amely egy nép nemzeti függetlenségért folyó küzdelmével jár, belefoglaljon egy kétségkívül forradalmi dokumentumba egy absztrakt igazságot, amely minden emberre minden időben érvényes.”

A Lincoln által említett absztrakt igazság áll az amerikai hitvallás középpontjában: „Magától értetődőnek tartjuk azokat az igazságokat, hogy minden ember egyenlőként teremtett, az embert teremtője olyan elidegeníthetetlen Jogokkal ruházta fel, amelyekről le nem mondhat, s ezek közé a jogok közé tartozik a jog az Élethez és a Szabadsághoz, valamint a jog a Boldogságra való törekvése.”

A nyilatkozat transzcendens alapokat tulajdonít az elidegeníthetetlen jogoknak, hivatkozva csakúgy a filozófiára és a hitre, mint a józan észre és a kinyilatkoztatásra. Maga az ember veleszületett jogait hirdető eszme feltételezi, hogy az emberi természet vagy szubsztancia egyik történelmi korszakról a másikra fennmarad, a nemzetek és népek meghökkenítő sokféleségétől függetlenül.

Most, ahogy akkor is, fontos kérdések fogalmazódnak meg ezekről a transzcendens alapokról. Milyen mértékig alapulnak az elidegeníthetetlen jogok egy teremtő istenség ténykedésén? Vajon fenntartható-e a hit ezekben a jogokban istenhit nélkül? Meg lehet-e ismertetni mindenkivel az elidegeníthetetlen jogokat az értelemre alapozva? Milyen módokon kapcsolódnak össze az elidegeníthetetlen jogok a modern filozófusok által vizsgált természeti törvényekkel, amelyek gyakorta az egyéni szabadság körül forognak? Milyen módokon kötődnek az elidegeníthetetlen jogok a természet törvényeihez, amelyek a hangsúlyt a kötelességekre és az erényekre helyezik, és amelyek inkább a középkori politikai filozófia területét képezik? És milyen módokon azonosíthatók az elidegeníthetetlen jogok a klasszikus politikai filozófia témájával, tehát azzal, hogy mi az, ami természetből fakadóan igazságos? 1776-ban e metafizikai kérdésekre adott válaszok egyike sem volt mérvadó. Ma pedig még kevésbé azok, amikor az emberi természet, az objektív értelem, és a teremtő Isten fogalma is illetlenségnek számít értelmiségi körökben, míg egyre népszerűbb az a nézet, hogy az ember teljes mértékben megmagyarázható a test fizikai tulajdonságaival.

Ha kijelentjük egy jog elidegeníthetetlen voltát olyan értelemben, ahogy azt az alapítók gondolták, azt mondjuk, hogy az emberségünkől elválaszthatatlan, és ezért meg kell különböztetnünk azt másfajta jogoktól. A

legalapvetőbb különbség az elidegeníthetetlen jogok – amelyekre néha természetes jogokként is hivatkoztak az alapítás idején, ma pedig rendszerint emberi jogoknak nevezzük őket – és a pozitív jogok között van.

Ha beszállunk a köztársasággal egyidős párbeszédbe, amely az elidegeníthetetlen jogok igazi forrásairól zajlik, azt is fel kell ismernünk, hogy milyen szerepet játszott abban a hagyomány, hogy az amerikai szellemiségben gyökereztetjük azokat. Akármilyen eredménnyel is záruljanak a filozófiai viták az értelemről, a természetről és Istenről, a tény, hogy a nyilatkozat minden ember veleszületett jogait hirdette, az évszázadok során nagy hatással volt az amerikai hitvallásra, gyakorlatokra és intézményekre, és alátámasztja a nemzet morális és politikai örökségét.

A nyilatkozat szerint az is egy magától értetődő igazság, hogy a politikai társadalom elsődleges feladata az elidegeníthetetlen jogok tiszteletének érvényesítése: „ezeknek a jogoknak a biztosítására az Emberek Kormányzatokat létesítenek”. Az elidegeníthetetlen jogok védelme elválaszthatatlan egységet alkot a politikai intézményekkel és a törvényekkel, valamint a közösséggel és a kultúrával, amely fenntartja azokat. A nyilatkozat egy magától értetődő demokratikus alapvetést is megfogalmaz: az elidegeníthetetlen jogok biztosítására képes kormányzatok az emberekben gyökereznek, így azok „törvényes hatalma a kormányzottak beleegyezésén nyugszik”.

A nyilatkozat nem határozza meg a pontos kormányzati formát, sőt azt hangsúlyozza, hogy a népnek jogában áll olyan kormányt létesíteni, „amely jobban védi Biztonságát, és jobban elősegíti Boldogulását”. Ezzel a nyilatkozat elismeri a politikai intézmények és törvények elkerülhetetlen sokféleségét, amelyek segítségével az elidegeníthetetlen jogokat biztosítani lehet. A dokumentum nem jogosít fel egyetlen nemzetet sem arra, hogy megszüntesse bármely más nemzet államformáját, vagy beleavatkozzon annak belső ügyeibe, viszont megállapítja, hogy minden nemzet politikai intézményeit és törvényeit az alapján kell értékelni, hogy azok képesek-e biztosítani az egyén általános jogait.

Ha kijelentjük egy jog elidegeníthetetlen voltát olyan értelemben, ahogy azt az alapítók gondolták, azt mondjuk, hogy az emberségünktől elválaszthatatlan, és ezért meg kell különböztetnünk azt másfajta jogoktól. A legalapvetőbb különbség az elidegeníthetetlen jogok – amelyekre néha természetes jogokként is hivatkoztak az alapítás idején, ma pedig rendszerint emberi jogoknak nevezzük őket – és a pozitív jogok között van.

Az elidegeníthetetlen jogok egyetemeseek és át nem ruházhatóak. Megelőzik a politikát abban az értelemben, hogy nem az emberek vagy a társadalom alkotta meg őket, hanem a politika számára meghatározott elvárásokat támasztanak. Létezésük nem a hatóságok elhatárolásának vagy különböző hagyományok gyakorlatának köszönhető, hanem emberi mivoltunk alapvető jellegzetességeiből következik. Alapjuk nem csupán szokás, törvény vagy preferencia. Az ember soha nem veszítheti el elidegeníthetetlen jogait – ellenben megtagadhatják tőle azokat –, mert ezek a jogok elengedhetetlen részét képezik a méltóságnak és a szabadságra való képességnek, amely kódolva van az emberi természetben.

Másrészről a pozitív jogokat a polgári társadalom hívja életre, és csak a polgári társadalomban létezhetnek. Az egyes pozitív jogok létezése a szokásoknak, a hagyományoknak és a pozitív jog egészének köszönhető, amely az emberek által létrehozott jogok összessége. Mivel a szokások, hagyományok és a pozitív jog országról országra változik, a konkrét pozitív jogok is eltérőek lehetnek. Ugyanabban az országban a pozitív jogok évszázadokon keresztül fejlődhetnek, egy adott pillanatban törvénybe foglalhatják, majd módosíthatják és visszavonhatják azokat a kormányhatalom döntéseinek megfelelően.

A pozitív jogok egyetemességének cáfolásával azonban nem tagadjuk a fontosságukat, és az elidegeníthetetlen jogoktól való megkülönböztetésünkkel nem tagadjuk, hogy a kettő kéz a kézben járhat a politikai ügyekben. Az elidegeníthetetlen jogok olyan elvárást teremtenek, amely segítségével értékelhetjük az egyes pozitív jogokat és a pozitív jog egészét, míg ez utóbbiak kézzelfoghatóvá teszik az elidegeníthetetlen jogok ígéreteit azok megfogalmazásával és példák szolgáltatásával. Ezt az amerikai politikai hagyomány is jól példázza, hiszen a nyilatkozatban hirdetett elidegeníthetetlen jogokat az alkotmány biztosítja, amely egy adott nép munkája.

Akár elidegeníthetetlenek, akár pozitívak, a jogok nem létezhetnek légtüres térben. Különböző kötelezettségekkel járnak, kezdve azzal, hogy köteletségünk mások jogait tisztelni. A jogok másrészről a közösség felé terelnek minket, hiszen szabályozzák embertársainkkal való kapcsolatunkat. Ezenkívül a civil társadalom nyújtja a legerősebb védelmet a jogok számára, valamint teret biztosít a legeredményesebb gyakorlásukhoz. Mi több, az alapítók szemszögéből az elidegeníthetetlen jogok biztosítása a közérdek legfontosabb feladata. A jogok eredményes gyakorlása továbbá az erényektől, vagy bizonyos szellemi és jellembeli tulajdonságoktól függ, mint például az önuralom, a józan megfontolás és a bátorság, amelyek

lehetővé teszik, hogy az emberek élvezhessék a szabadságot; tiszteljék mások jogait; felelősséget vállaljanak saját magukért, a családjukért és a közösségeikért; és aktívan részt vegyenek az önrendelkezés gyakorlásában.

A Függetlenségi Nyilatkozat szerint a politika elvárásai korlátozzák a polgári társadalmon belül az ember természetes szabadságát, amelynek tudatában a törvények és a kormányzat igazságosságáról levont következtetések alapján cselekedhetne. Egy szabad társadalomban a törvények az emberi tevékenység kiterjedt szeptét szabályozás nélkül hagyják, és azt mindannyiunk lelkiismeretére bízzák. Ugyanakkor az egyén kötelessége, hogy a megfelelő körülmények között meghozott törvényeknek, amelyek a megállapodás szerinti politikai keretrendszer eredményeinek tekinthetők, engedelmessédjén még akkor is, ha egyes törvényekkel nem ért egyet, vagy azokat a közérdekkel szembenállónak gondolja.

Az állampolgárok azonban nem adhatják fel teljes egészében a természetből fakadó szabadságukat, amely felhatalmazza őket a törvények igazságosságának értékelésére. A nyilatkozat szintén magától értődő igazságnak tartja, hogy „ha bármikor, bármely Kormányforma alkalmatlanná válik” az elidegeníthetetlen jogok „megvalósítására, a nép Joga, hogy az ilyen kormányzatot megváltoztassa vagy eltörölje, és új Kormányzatot létesítsen, olyan elvekre alapítva és hatalmát olyan módon szervezve, amely jobban védi Biztonságát, és jobban elősegíti Boldogulását”.

„Szerencsénkre az Egyesült Államok kormánya nem fogadja el a bigottságot, nem hagyja az üldöztetést és mindössze annyit kér a védelme alatt élőkötől, hogy jó állampolgár módjára viselkedjenek és minden körülmények között biztosítsák kölcsönös támogatásukról.”

George Washington levele a newporti zsidóságához, 1790

Az amerikai alkotmányos hagyományban az emberek ahhoz fűződő joga, hogy megváltoztassanak vagy eltöröljenek egy kormányt egyszerre alapvető és jelentősen korlátozott. Ha Jefferson szavai szerint „azonban a visszaélések és bitorlások hosszú sora mindig ugyanazt a Cél szem előtt tartva azt bizonyítja, hogy a népet teljes zsarnokságba kívánják hajtani”, akkor „a nép joga és a nép kötelessége, hogy az ilyen Kormányzat igáját leveesse, és jövő biztonsága érdekében új Védelmezőkről gondoskodjék.” Az állampolgárok azonban csak szélsőséges és iszonyatos körülmények között kapnak felmentést a korlátozások alól, amelyekbe beleegyeztek egy szabad társadalom tagjaiként, és csak akkor hozhatnak létre jogosan új kormányzati formát jogaik biztosítására, ha a kormány elvesztette legitimitását olyan szisztematikus viselkedés révén, amely magát az elidegeníthetetlen jogok gondolatát tagadja.

A cél csak a politikai társadalom visszaállítása lehet. A polgári szabadságjogok, amelyek lehetővé teszik a politikai társadalmat – ilyen a jog az utazáshoz; szerződések megkötéséhez; tulajdon birtoklásához, használatához, vásárlásához és eladásához; az ember és a magántulajdon védelméhez; a büntetőtörvények egyenlő alkalmazásához; méltányos és egyenlő elbánáshoz a bíróság előtt – azt is lehetővé teszik, hogy az egyén biztonságban élhessen családjában és a közösségében, valamint hogy élvezhesse elidegeníthetetlen jogait.

A kormányt az elidegeníthetetlen jogok érvényesítése céljából alapították. Az alapítók nézőpontjából ezek közül a legkiemelkedőbb a tulajdonhoz való jog és a vallásszabadság. Az a politikai társadalom, amely bármelyiket ellehetetleníti, elveszti legitimitását.

Az alapítók számára a tulajdon nemcsak kézzelfogható javakat és a munka gyümölcsét jelenti, hanem magában foglalja az életet, a szabadságot és a boldogságot is. John Locke nyomán azt feltételezték, hogy a tulajdonhoz való jog védelme mindenkinek előnyös, hiszen ez ösztönzően hat az ártermelésre és a szolgáltatásokra.

A tulajdonhoz való jog azonban nem csak anyagi előnyökkel jár. A tulajdonhoz való jog védelme központi eleme a pozitív jogok hatékony gyakorlásának, valamint a boldogság keresésének a családban, a közösségben és a vallásban. Ha az egyén nem képes ellenőrzése alatt tartani a saját munkáját, javait, földjét, otthonát és más anyagi tulajdonát, akkor nem élvezheti a személyhez fűződő jogait sem, és nem épülhet a társadalom közös élete sem. Amikor eldöntjük továbbá, hogy mit és hogyan állítunk elő, cserélünk, terjesztünk, és fogyasztunk, akkor a döntéseket annak tudatában hozhatjuk meg, hogy milyen emberek szeretnénk lenni. Nem utolsósorban a személyes tulajdon a kormányzat számára tiltott terület, ahol az egyén, a családok és a közösségek békében és jólétben törekedhetnek a boldogságra.

Az, hogy az alapítók ilyen fontosnak tekintették a magántulajdont, csak tetézi azt a vétséget az elidegeníthetetlen jogok ellen, hogy az ország alapításakor bizonyos embertársaikat tulajdonként kezelték. Ez azt is megmagyarázza, hogy miért gondolták sokan az abolicionisták közül, hogy a magántulajdon az

emancipáció szükséges eleme. A volt rabszolgák csak úgy élhették meg gazdasági függetlenségüket, ha tulajdonnal rendelkező állampolgárok lettek, és így élvezhették teljes mértékben elidegeníthetetlen jogaikat.

A vallásszabadság hasonlóan kiemelt helyen szerepel az amerikai politikai hagyományban, mint elidegeníthetetlen jog, az állami hatalom állandó határvonala, és a polgári erények termőtalajának védelmezője. 1785-ben James Madison kifejezésre juttatta klasszikussá vált gondolatait „Memorandum és tiltakozás az egyházi adók ellen” (Memorial and Remonstrance Against Religious Assessments) című írásában a vallásszabadság függetlenedés korában játszott központi szerepéről. A Virginiai Jogok Nyilatkozatát idézve Madison így definiálja a vallást: „alapvető és tagadhatatlan igazságnak érezzük azt, hogy a »vallást, illetve Teremtőnk iránti kötelezettségünket és ezen kötelezettség teljesítésének módját az értelemnek és a meggyőződésnek, nem pedig a hatalomnak és a kényszernek kell irányítania«”. A lelkiismereti szabadság a vallási kérdésekben elidegeníthetetlen jog, „mert az emberek meggyőződése, amely a saját értelmükkel felfogott bizonyítékokon alapszik, nem követheti mások diktátumait”. A kormányhatalom lehet intoleráns és hirdetheti a hagyománytisztelőt, viszont Madison szerint soha nem kényszerítheti ki az igaz vallásos hitet, és nem írhatja elő az őszinte vallásgyakorlatot. Hiszen az erőszakkal kieszközölt, meggyőződés és szent törekvés nélküli hit és vallásgyakorlás nem minősül a vallásos köteletség teljesítésének.

Madison további indokot is szolgáltat a vallásszabadság elidegeníthetlenségére: „mert ami ezen a területen az emberekhez való viszonyban jogunk, az Teremtőnkkel szemben köteletségünk.” Felelősséggel tartozunk azért, hogy az egyén vallási kötelezéseinek tartalmát és kiterjedését észszerűen határozzuk meg, és azért is, hogy ugyanígy tegyünk az igazságosság és az abból fakadó kötelesek tartalmának és kiterjedésének meghatározásánál. Az elidegeníthetetlen jogokat tisztelő kormányok megőrzik az irányításuk alatt élők azzal kapcsolatos képességét, hogy – mások hasonló jogaival összhangban – azok meghatározhassák, hogy mi az illő, helyes és jó, és erre törekedhessenek.

Néhányan tévesen azt feltételezik, hogy a szabadságnak ez a nagylelkű elképzelése csak a megváltással és igazságossággal szembeni szkepticizmus talaján létezhet. Miért kapott az ember szabad akaratot, ha Isten akarata és az igazságosság indíttatásai tudvalevők? Tulajdonképpen valóban beszélhetünk bizonyos szintű szkepticizmusról, de ez nem a hitre és az igazságosságra irányul, hanem a kormánytisztviselők azon képességére, hogy a legmélyebb és legnagyobb kérdésekben hitelt érdemlően tudnak fellépni. A vallásszabadság Madison szerinti felfogása – hasonlóan a Jefferson által a virginiai vallásszabadsági törvényben kifejezésre juttatott nézőponthoz – egy istenhívő előfeltevésből indul ki az emberi méltóság forrását illetően, miközben megtiltja az államnak, hogy a legnagyobb kérdésekre végső választ adjon.

A szabadság modern hagyományát és szentírási hagyatékukat alapul véve az amerikai alapító atyák saját magukat a vallásszabadság értelmiségi és politikai úttörőinek látták. Amikor 1787-ben, két évvel a „Memorandum és tiltakozás” megjelenése után Madison és kollégái a philadelphiai alkotmányozó gyűlésen a kormány alapokmányába foglalták, hogy a közhivatalok betöltéséhez tilos vallási követelményeket támasztani, Amerika olyan lépést tett, mint más ország még soha. 1788-ban Philadelphiában, az Amerika új kormányzati rendszerét ünneplő felvonuláson Dr. Benjamin Rush, aki maga is aláírta a nyilatkozatot, csodálkozva látta, hogy a város különböző hitű vallási vezetői vállt vállnak vetve vonulnak. „Ennél boldogabb jelképet elképzelni sem lehetne,” – jegyezte meg Rush az alkotmányra utalva, hiszen „ezzel minden hatalom és hivatal nyitva áll nemcsak minden keresztény felekezet hívői, hanem arra érdemes férfiak számára minden vallásból.”

George Washington elnök 1790-ben, a newporti zsidósághoz intézett levelében megörökítette az új utat, amelyen fiatal nemzete elindult. Európától eltérően, ahol még mindig gyakran róttak ki terheket vallási alapon, és a nyilvános hitvallást törvény szabályozta, az Egyesült Államok vallástól függetlenül minden embernek biztosította a vallásszabadság élvezetét: „Mindenki egyenlő mértékben élvezheti a lelkiismereti szabadságot és az állampolgári mivoltával járó védelmeket”. Az Egyesült Államok nem kelleltlenül biztosította a vallásszabadságot, hanem nagylelkűen: „Tovább nem beszélhetünk toleranciáról, mintha emberek egy csoportjának jóindulatától függene csak, hogy egy másik csoport élvezheti velük született természetes jogainak gyakorlását. Szerencsénkre az Egyesült Államok kormánya nem fogadja el a bigottságot, nem hagyja az üldöztetést és mindössze annyit kér a védelme alatt élőkötől, hogy jó állampolgár módjára viselkedjenek és minden körülmények között biztosítsák kölcsönös támogatásukról.”

B. AZ ALKOTMÁNY

Az 1787-ben íródott, majd 1788-ban törvényi erőre emelkedett alkotmány zsenialitása abban rejlett, hogy képes volt egy egyedülálló kormánymodellt felvázolni, amely biztosítja a Függetlenségi Nyilatkozatban

kinyilatkoztatott elidegeníthetetlen jogokat. Az alkotmány azt az egyetemes ígéretet ülteti át az amerikai köztársaságot meghatározó pozitív jogba, hogy az alapvető jogok mindenkit megilletnek.

Ahogy azt az előszóban is olvashatjuk, az alkotmány több célt is megvalósít: „Mi, az Egyesült Államok népe, attól vezetve, hogy tökéletesebbé tegyük az Uniót, megvalósítsuk az igazságosságot, biztosítsuk a belső nyugalmat, gondoskodjunk a közös védelemről, előmozdítsuk a közjót, biztosítsuk a szabadság áldásait magunk és utódaink számára, meghagyjuk és bevezetjük az Amerikai Egyesült Államok jelen alkotmányát.” Az eredeti alkotmány, amelynek megszövegezése és ratifikációja önmagában is kiemelkedő esemény az önrendelkezés szempontjából, hét könnyen érthető cikkben olyan intézményi szerveződést ír elő, amely lehetővé teszi az embereknek, hogy saját magukat irányítsák, ugyanakkor tiszteletben tartsák a szabadságot és az egyenlőséget.

Az alkotmány elsősorban a kormányra vonatkozó szervezeti előírásokkal és korlátokkal teszi lehetővé ezen áldások biztosítását az emberek számára. A kormány korlátozása létfontosságú az elidegeníthetetlen jogok védelméhez, mert a többség hajlamos az egyéni szabadság csorbítására, a köztisztviselők pedig hajlamosak személyes preferenciáikat és pártbeli ambícióikat a közérdek elé helyezni. Ezzel nem tagadjuk az emberek vagy a köztisztviselők képességét a közérdeknek megfelelő cselekvésre, hanem rávilágítunk arra, hogy a jogok érdekében szükség van az intézményi biztosítékokra a fennkölt indítékok megbízhatatlansága miatt. Azt sem szeretnénk figyelmen kívül hagyni, hogy a kormánynak – megfelelő keretek között – energikusan és hatékonyan kell fellépnie a jogok biztosítása érdekében.

Az alkotmány bonyolult szerkezete megzabolazza egy adott többség vagy tisztségviselő pillanatnyi hóbortjait és múltó szeszélyeit; csillapítja a közalkalmazottak és az emberek szenvedélyét, ezzel a politikát visszatereli az alkotmánynak megfelelő célok medrébe; és kompromisszumra sarkall a szabad társadalomban elkerülhetetlenül fellépő széthúzás feloldására. Ezért az ilyen módon fékezett kormány nem passzív vagy tehetetlen. Az alkotmány célja, hogy az energiákat a jogok érvényesítése felé terelje.

Hosszas megfontolás és bonyolult tárgyalások eredményeképp az amerikai alapokmány változatos intézményrendszert állít fel – amely tartalmaz klasszikus háttérű, jellegzetesen modern, és ezek elegyét mutató eljárásokat is – a kormány korlátozása, és a jogok biztosítása érdekében. A dokumentum felsorolja a szövetségi kormány legitím jogköreit, felosztja a hatalmat először a szövetségi szint és az államok között, majd a szövetségi kormány három ága között, beszél az egységes végrehajtó hatalomról, a kétkamarás törvényhozásról, és a független bírói testületről is. Végül az eredeti alkotmány jogerőre emelkedése után három évvel a Jogok Nyilatkozatával (Bill of Rights) bővült.

Vizsgáljuk meg ezeket közelebbről. Az alkotmány szabályozza a kormányt a jogok biztosításának érdekében azért, hogy a kormányhatalom gyakorlását meghatározott vállalásokra és célokra korlátozza. Az alkotmány például védi a szólásszabadságot azért, hogy megtagadja a Kongresszustól azt a jogkört, hogy olyan törvényeket hozzon, amelyek előírnak vagy tiltanak bizonyos meggyőződések, kijelentések és közleményeket.

Az alkotmány emellett a föderalizmust használja arra, hogy szabályozza a kormányt a szabadság érdekében. Ez utóbbi megosztja a hatalmat a nemzeti kormány és a tagállamok kormányai között. A kormányzat minden szintje saját előjogokkal és előnyökkel rendelkezik. Az alkotmány – a szövetségi kormány által elfogadott törvényekkel és ratifikált egyezményekkel együtt – tartalmazza az „ország legfőbb törvényeit”. Ugyanakkor az alkotmány széles mozgásteret biztosít a tagállami kormányoknak – amelyek közelebb állnak a szavazókhoz – hogy az emberek általános jóléte érdekében hozhassanak törvényeket. Ez minden tagállamban lehetővé teszi a közösség számára legmegfelelőbb törvények meghozatalát, így a „demokrácia laboratóriumaiként” szolgálhatnak, ahogy azt Louis Brandeis, a Legfelsőbb Bíróság 20. századi társbírója megjegyezte. El kell azonban azt is ismernünk, hogy a tagállami jogok zászlaja alatt a tagállamok felhasználták a föderalizmust a rabszolgaság védelmére és a diszkrimináció meghosszabbítására. Ennek ellenére az alkotmányban foglalt hatalommegosztás az Egyesült Államok kormánya és a tagállamok kormányai között hosszú távon figyelemre méltó mértékben lehetővé tette, hogy az egyén és a közösségek szerte az országban a saját értelmezésük szerint törekedhessenek a boldogságra.

Az alkotmány harmadik módszere a kormány szabályozására a szabadság érdekében a politikai hatalom három ágra való elkülönítése, ahol mindegyik ág rendelkezik a megfelelő eszközökkel a másik két ág ellenőrzésére és ellensúlyozására. Egy törvény elfogadásához például a törvényhozó ágnak szüksége van a végrehajtó hatalmat gyakorló elnök aláírására vagy a Kongresszus két házában minősített többségére. Ha az elnök, aki a fegyveres erők főparancsnoka, hadat akar üzenni, ezt csak a Kongresszus jóváhagyásával teheti meg, és a finanszírozást is a Kongresszus adhatja vagy tagadhatja meg. A Legfelsőbb Bíróság alkotmányellenesnek nyilváníthat egy

Kongresszus által elfogadott és elnök által aláírt törvényt, annak ellenére, hogy az elnök jelöl bírakat a szövetségi bírói testületbe a Szenátus jóváhagyásával. A fékeknek és ellensúlyoknak e rendszerét azért hozták létre, hogy bármely ág meghiúsíthassa más ágak arra irányuló erőfeszítéseit, hogy azok elegendő hatalmat gyűjtsenek az emberek jogainak megtámadásához.

Az aprólékos intézményi tervezés azonban egyedül nem tudja garantálni az elidegeníthetetlen jogokat és más pozitív jogokat, amelyekben keresztül az előbbiek megvalósulnak. A közerkölcs – amely a személyes érdekek feláldozását jelenti a közös jó érdekében – szintén fontos. Ez megmagyarázza az állampolgári-köztársasági élmény fontosságát, amelynek mélyre hatoló gyökerei az állampolgár és az állam között álló autonóm településekbe, erős családokba, vallási közösségekbe, és a különböző önkéntes alapon szerveződő egyesületekbe kapaszkodnak. Ezek a szervezetek az egyént is erkölcsösségre sarkallják, amelynek része az Alexis de Tocqueville által „Az amerikai demokrácia” (Democracy in America) című művében megfogalmazott „jól felfogott önérdek”, amelyhez hozzátartozik az egyén céljainak eléréséhez elengedhetetlen önuralom és más képességek gyakorlása.

„A föderalista” (*The Federalist*) lapjain, amely az alkotmány páratlan kommentárja, James Madison hangsúlyozza, hogy a szabad és demokratikus kormányra irányuló amerikai kísérlet sikere nagyban függ állampolgárai jellemétől és képességeitől. „A föderalista” túlnyomórészt arról beszél, hogy hogyan testesíti meg az új kormányzat azokat az intézményi szerveződések, amelyek a szabadság és a demokrácia gyengeségeit kívánják orvosolni a szabadság és a demokrácia tiszteletét szem előtt tartva. „A Szövetség kiterjedésében és részletes felépítésében”, írja Madison „A föderalista” 10. esszéjében, „republikánus ellenszert őrzünk a köztársasági kormányt leginkább érintő kórságokra.” De az intézményrendszer kizárólag „kiegészítő óvintézkedésként” szolgálhat, húzza alá Madison az 51. esszéjében. Mivel „az emberektől való függés minden bizonnyal a kormányzat első számú korlátja,” a jogok biztosítása elválaszthatatlan az állampolgárok erényeitől – beleértve az egyéni és közerkölcsöt is – akik felé felelősséggel tartoznak a megválasztott képviselők.

Az 55. részben Madison kidomborítja a szoros kapcsolatot a jogok biztosítása és az állampolgárok jelleme között. Miközben elismeri az emberi természet gyengeségeit, azt is hangsúlyozza, hogy az állampolgárok képesek az erények befogadására, az alkotmánynak pedig szüksége van azokra: „Ahogyan az emberiség bizonyos fokú romlottsága óvatosságot és bizalmatlanságot tesz szükségessé, az emberi természet más jellemzői csodálatot és bizalmat keltenek. A köztársasági kormány feltételezése szerint ezek a tulajdonságok sokkal jellemzőbbek, mint bármi más.” Míg a monarchia egyetlen személy, az arisztokrácia pedig néhány ember erényein nyugszik, a köztársaság – vagyis az elidegeníthetetlen jogokon alapuló képviselői kormányzat – az egyének erényeitől függ, hiszen állampolgárokként mind felelősek az önrendelkezésért.

Az alkotmány megalkotói ugyan felismerték, hogy az erkölcsösség elengedhetetlen a jogok védelmében, de igyekeztek a minimálisra csökkenteni a kiváló jellemtől való függést. Madison vezetésével egy olyan kormányzatot hoztak létre, amely rendelkezik a megfelelő erővel és intézményi eszközökkel az egyéni szabadság védelméhez, de ahhoz nincs elég felhatalmazása vagy mozgásteret, hogy megsértse az emberek jogait. Ahogy Alexander Hamilton is érvelt „A föderalista” 84. esszéjében, „az alkotmány, minden racionális szempontból, és minden hasznos cél nézőpontjából, a JOGOK NYILATKOZATA.” Hamilton ezt úgy értette, hogy az alkotmány egésze többet tesz az emberek jogainak védelméért – legyenek azok elidegeníthetetlen vagy pozitív jogok – mint bármilyen, a privilégiumokat és immunitásokat felsoroló hivatalos lista.

Ennek ellenére három évvel az alkotmány elfogadása után, 1791-ben az ifjú nemzet a Jogok Nyilatkozatával egészítette ki azt. Az alkotmány első tíz kiegészítésében felsorolt jogok szimbolikus súlyt és kézzelfogható támogatást adtak az alkotmányban foglalt szabályozásoknak, amelyek a kormányhatalmat hivatottak korlátozni. És ez nem minden. Azzal, hogy megerősítették az eredeti alkotmányban található biztosítékokat, amelyek az önkényes kormányzati intézkedések ellen védenek, elegendő mozgásteret biztosítottak a demokratikus politikának. A Jogok Nyilatkozatában szereplő biztosítékok a kormányhatalom túlkapásai ellen – az alkotmányos berendezkedésben foglalt általánosabb biztosítékokkal együtt – lehetővé tették egy elkötelezett állampolgárság kialakulását, amely nélkül a kormányzattól nem elvárható a szabadság törvényes érvényesítése.

Az első kiegészítésben például a vallásszabadság védelme nemcsak a különböző hitek és vallásgyakorlatok toleranciáját mozdítja elő, hanem teljes jogú állampolgárként üdvözli minden hit követőit. A szólásszabadság, a sajtószabadság, a gyülekezési szabadság és a petíciós jog lehetővé teszi a különböző szemléletű állampolgárok számára a véleménycserét, azt, hogy meghallgassanak másokat, és őket is meghallgassák, valamint, hogy a nyilvánosság előtt felelősségre vonhassák előljáróikat. Az érdekvédelem és a bírálathoz folyamatos összjátéka révén az állampolgárok szert tehetnek azon információkra, amelyekkel megalapozott véleményt alakíthatnak ki a

mindennapos problémákról, megfelelő képviselőket választhatnak, és eldönthetik, hogy a képviselőket mikor kell lecserélni.

Ehhez hasonlóan a második kiegészítés szavatolja „az embereknek a fegyverek birtoklásához és viseléséhez való jogát”, ami szorosan összefügg „a jól szervezett milíciával”, tehát egy helyi szervezettel, amelyet a közösség védelmére hoztak létre. Az önvédelemhez való jog az amerikai hagyományban egyszerre biztosít lehetőséget az állampolgároknak az önállóság gyakorlására, és nyújt védelmet a zsarnoki állammal szemben.

A harmadiktól a nyolcadikig terjedő kiegészítések garantálják, hogy az állampolgárok szerepet vállalhassanak közösségük érdekében, és hogy elláthassák a magánélethez és a közélethez kapcsolódó kötelességeiket. A harmadik kiegészítés biztosítékként szolgál az otthon sérthetetlenségére azáltal, hogy megtiltja, hogy a kormány rendelkezzen a házak fölött békeidőben, illetve ugyanezt csak a törvények szerinti mértékben engedélyezi háború idején. A negyedik kiegészítés óvja az embereket a „megalapozatlan házkutatások és lefoglalások ellen”, valamint az „alapos indok” nélküli parancsoktól. Az ötödik kiegészítés kimondja, hogy „senki sem fosztható meg életétől, szabadságától vagy vagyonától törvényes eljárás nélkül”, és tiltja a magántulajdon közcélokra való felhasználását „igazságos kártalanítás” hiányában. A hatodik és a hetedik kiegészítés biztosítja az esküdtszék előtti tárgyalást bűncselekmények esetén. Ez elősegíti egy jól informált és felelősségteljes lakosság kialakulását, amely közvetlenül részt vesz a polgártársaik életére és a közösség jóllétére nézve is sorsdöntő mérlegelésben és ítélethozatalban. Egy ilyen polgárság bölcsebben tudja gyakorolni az élethez, a szabadsághoz és a boldogsághoz való jogot. A nyolcadik kiegészítés ígérete szerint a börtön- és más büntetések arányosak a váddal és a bírósági ténymegállapítással.

A kilencedik és tizedik kiegészítés hangsúlyozza, hogy sem a Jogok Nyilatkozata, sem az alkotmány, amelynek részét képezi, nem kimerítő jellegű. A kilencedik kiegészítés megerősítése, miszerint a felsorolásban nem szereplő jogok is megilletik az embereket, és a tizedik kiegészítés kijelentése a jogkörök fenntartásáról az államok és az állampolgárok részére, egyaránt hangsúlyozzák a szabad társadalom állampolgárságának függését azon prepolitikai jogoktól, amelyekből az emberek prepolitikai jogkörei származnak. Ezek a kiegészítések felhívják a figyelmet arra a soha véget nem érő feladatra, amely a jogok kiterjedésének és a politikai jogkörök terjedelmének értelmezésével jár. Ez a feladat pedig egyaránt felelősége a kormányzati ágaknak és az állampolgároknak is, hiszen minden politikai jogkör az állampolgároktól származtatható, és ugyanezen jogkörök törvényes gyakorlásának oka az ő jogaik érvényesítése.

Madison egy 1789. júniusában, a Jogok Nyilatkozatának védelmében a Kongresszushoz intézett beszédében hangsúlyozta, hogy eltérő eredetük ellenére a szabadság nemcsak a különböző törvénykönyvekben részletezett pozitív jogok rendeltetése, hanem a minden embert megillető jogok rendeltetése is. „Az esküdtszéki tárgyalás,” – jegyezte meg, „nem kezelhető természetes jogként. Ez egy olyan jog, amely a közösség működését szabályozó társadalmi megállapodás eredménye, ugyanakkor legalább annyira létfontosságú az emberek szabadságának biztosításához, mint bármelyik másik korábban fennálló természetes jog.”

C. LINCOLN VISSZATÉRÉSE A NYILATKOZATHOZ

A védelmek ellenére, amelyeket egyrészt a Jogok Nyilatkozata adományozott, másrészt a szövetségi kormány szervezeti jellemzői még szélesebb körben biztosítottak, az eredeti alkotmány elárulta az elidegeníthetetlen jogok ígértét, hiszen jogi oltalmat nyújtott a rabszolgaság intézményének. Míg a függetlenedés korában sokan elleneztek a rabszolgaságot, azok számára, akik 1787 nyarán Philadelphiában összegyűltek az alapokmány megalkotásához, egyértelművé vált, hogy az alkotmányt nem fogják elfogadni, és a szövetség nem őrizhető meg, ha a rabszolgaság intézményét nem engedélyezik. Ennek a kompromisszumnak a jogossága még ma is vitatott. Ugyanakkor az a kompromisszum, amely jogi oltalmat nyújtott a rabszolgaságnak, olyan politikai keretrendszer hozott létre, amely segítségével az Egyesült Államok végül eltörölhette a rabszolgaságot, és törvénybe foglalhatta a faji megkülönböztetés nélküli egyenlőséget.

Az alkotmány három cikkben utal a rabszolgaságra. Annak érdekében, hogy felosszák a képviselőket a Képviselőházban és közvetlen adókat vessenek ki, az I. cikk 2. szakasza megkülönböztet „szabad személyeket”, akik egynek számítanak, és „egyéb személyeket”, akik háromötödnek számítanak. (A cél az volt, hogy a lakosságuk egy részét rabszolgásként tartó államok politikai képviselői kisebb legyen.) Az I. cikk 9. szakasza biztosítja az „olyan személyek bevándorlását vagy behozatalát, akiket jelenlegi tagállamok alkalmasnak találnak a bebocsátásra” 1808-ig (amikor a Kongresszus törvényen kívül helyezte a rabszolga-kereskedelmet). A IV. cikk 2. szakasza pedig kiköti, hogy „olyan személyt, aki egy államban szolgálatra vagy munkára van kötelezve annak törvényei értelmében”, és másik államba menekül, „ki kell adni annak a félnek a kérelmére, akit ez a

szolgálat vagy munka megillet”. Árulkodó jel, hogy a szöveg alkotói szándékosan kerülték a „rabszolga” és a „rabszolgaság” szavak használatát, annak ellenére is, hogy ezek a rendelkezések az alkotmány felhatalmazását adták az emberek tulajdonként való kezelésére. Mivel a rabszolgaságról csak röviden és eufemizmusokkal beszél, az alkotmány ügyetlen módon jóváhagyta a borzalmas ellentétet, amely más emberek tulajdonként való kezelése és azok között az elidegeníthetetlen jogok között állt, amelyekre az amerikai kísérletet alapozták.

Sokan gondolták úgy, hogy az alkotmány kompromisszuma a rabszolgasággal helyrehozhatatlan hibát jelent. Egy 1854-es július 4-i gyűlésen William Lloyd Garrison, az élenjáró abolícionista megtagadta az alkotmányt, amely szerinte „szövetség a halállal és egyezség a Pokollal,” valamint „Isten színe előtt semmis”.

Mások kitartottak amellett, hogy az alkotmány tartalmazza a rabszolgaság eltörlésének magvait. A néhai rabszolga, Frederick Douglass eredetileg egyetértett Garrisonnal. Később azonban saját július 4-i beszédében azt mondta: „Abban a dokumentumban semmilyen jogosultság, felhatalmazás vagy jóváhagyás nincs a gyűlöletes dologra vonatkozóan; hanem a megfelelő módon értelmezve az alkotmány A SZABADSÁG DICSŐSÉGES DOKUMENTUMA.” Attól függetlenül, hogy ez a kijelentése szónoki eszköz volt-e vagy sem, Douglass élete végéig érvelt a rabszolgaság eltörléséért és az afroamerikaiak egyenlő jogaiért az amerikai alapító elvek értelmében.

Abraham Lincoln fenntartotta, hogy az alkotmány és az erkölcsi és politikai kötelezettségvállalások, amelyek nyomán született, jelentősen hozzájárult a rabszolgaság eltörléséhez. Ahogy 1858-ban az Illinois állambeli Springfieldben fogalmazott, az amerikai alapító okirat a rabszolgaságot a „végső pusztulás felé vezető útra” állította. Lincoln szerint a kulcs a Függetlenségi Nyilatkozat azon kijelentése volt, amely mindenki számára egyenlő jogokat biztosít. Ahogy azt az előző évben magyarázta, a nyilatkozat aláírói „nem állították azt a nyilvánvaló valótlanúságot, hogy mindannyian élvezzük azt a bizonyos egyenlőséget az adott pillanatban, sőt, azt sem, hogy azonnal mindenki részesül belőle”. Akárhogy is, az alapítók „nem állt módjában, hogy ilyen bőkezű adományt osszanak. Ők csupán a jogot kívánták kinyilatkoztatni, annak érdekében, hogy azt érdekérvényesítés követhesse, amint a körülmények megfelelőek ehhez.” Az alapítók szándéka az volt, hogy „a szabad társadalom részére egy alapelvet állítsanak fel, amelyet mindenki ismer és tisztel, amelyet szünet nélkül szem előtt tartunk, amelyért folyamatosan dolgozunk, és ugyan soha nem valósul meg tökéletesen, mégis szakadatlanul közelítünk hozzá, ezáltal folyamatosan terjesztjük és mélyítjük a befolyását, és minden bőrszínű ember számára boldogabbá és értékesebbé tesszük az életet világszerte.”

1863-ban ünnepélyes, szűkszavú és tündöklő beszédében, amellyel megemlékezett az elesett katonákról Gettysburgnál, az elnök diszkrét változást hozott abba a kapcsolatba, amely Amerikát az elidegeníthetetlen jogokhoz fűzi. „Nyolcvanhét évvel ezelőtt apáink új nemzetet teremtettek ezen a földrészén. Ez a nemzet szabadságban fogant, s annak az elvnek szenteltetett, hogy minden ember egyenlő,” – jelentette ki. Lincoln hangsúlyozta, hogy a nemzet legfőbb céljának *szenteltetett*. Miután a rabszolgaság problémája polgárháborúba taszította a nemzetet, túl kellett lépniük az egyéni szabadság és az emberek egyenlőségének pusztán *jóváhagyásán*. A nemzet kötelessége volt ezeket megvalósítani. Lincoln szerint nemzetére vár az a feladat, hogy „hittel vállaljuk [...] a befejezetlen művet”, amelyért a katonák meghozták nemes áldozatukat, és „hogy hittel vállaljuk a ránk maradt munkát”. A munka pedig annak biztosítása volt, „hogy ez a nemzet Isten segédelmével újjáteremti a szabadságot, hogy a nép kormánya, a nép választotta, a népert dolgozó kormány nem fog eltűnni a föld színéről.” Az amerikai kísérlet a szabad és demokratikus kormányzatra irányult. Ennek érdekében az embereknek részt kell vállalniuk a politikában, és meg kell újítaniuk a jogrendszert, hogy az alkotmány hatásköre alá tartozó minden ember számára biztosítsák a velük született jogokat.

Az Unió 1865 tavaszán bekövetkező győzelmét követően a nemzet hivatalosan is kifejezésre juttatta a szabadság iránti megújult elköteleződését az alkotmány három kiegészítésével. A 13. kiegészítés (1865) eltörölte a rabszolgaságot. A 14. kiegészítés (1868) kimondta, hogy az állampolgárság születésénél fogva megillet mindenkit, és mindenki számára kötelezővé tette a jogszerű eljárást és egyenlő jogvédelmet. A 15. kiegészítés (1869) megtiltotta a szavazati jog faji alapú megtagadását. Mind a három rekonstrukciós kiegészítés jelentősen kiterjesztette a szövetségi kormány jogköreit azzal, hogy határozottan felelőssé tette azt a kihirdetett jogok biztosításáért. Mindehárom kiegészítés elkötelezte az alkotmányt azon befejezetlen feladat elvégzése mellett, amely az alapítók által magától értetődőnek tekintett elidegeníthetetlen jogok érvényesítését jelentette.

Válaszként ezekre az átalakulásokra, az amerikai törvényhozás a 19. század végén és a 20. század elején más iparosodott országokhoz hasonlóan kezdett olyan védelmeket törvénybe iktatni a munkások számára, amelyeket gyakran a jogok nyelvén fogalmaztak meg.

D. A POLGÁRHÁBORÚT KÖVETŐ REFORMOK

A nők szavazati jogáért vívott elhúzódó küzdelem, amely 1920-ban a 19. alkotmánykiegészítés elfogadásával tetőzött, újabb előrelépést jelentett Amerika alapításának befejezetlen munkájában. Az ország születésekor a házas nők nem írhattak alá szerződéseket, nem volt tulajdonjoguk a jövedelmük felett, és válás esetén nem formálhattak jogot a gyerekeik felügyeletére. Elizabeth Cady Stanton és Susan B. Anthony vezetésével a nők szavazati jogáért küzdő mozgalom célja az volt, hogy felvilágosítsa a nemzetet arról, hogy milyen következményekkel járt a nemzet alapítása a nők politikai helyzetére. Azzal érveltek, hogy a nemi alapú jogi megkülönböztetés összeegyeztethetetlen az elidegeníthetetlen jogok iránti elköteleződéssel.

1848-ban Seneca Fallsban tartották a kongresszust, amely az egész mozgalom gyújtópontja volt. Az itt megfogalmazott Észrevételek Nyilatkozata (Declaration of Sentiments) a következőket mondja ki: „Magától értetődőnek tartjuk azokat az igazságokat, hogy minden ember [azaz férfi és nő] egyenlőként teremtett, az embert teremtője olyan elidegeníthetetlen Jogokkal ruházta fel, amelyekről le nem mondhat, s ezek közé a jogok közé tartozik a jog az Élethez és a Szabadsághoz, valamint a jog a Boldogságra való törekvése.” A kongresszuson Stanton felszólalásában a női választójog problémáját a nyilatkozat vonatkozásában így fogalmazta meg: „Bár sokak furcsállhatják, követeljük a választójogunk biztosítását a kormányunk nyilatkozatának megfelelően... Ez a jog megillet minket. Birtoklásáról nem mondunk le. Használni szánt szándékunk.” Amikor Susan B. Anthonyt elítélték azért a bűnért, hogy az 1872-es elnökválasztáson leadta szavazatát, emlékeztette a bíróságot, hogy „az állampolgári szavazati joga megtagadása a beleegyezése megtagadása mint a kormányzottak egyike, a képviselőhöz való joga megtagadása, mint az adóztatottak egyike, az esküdtszék előtti tárgyaláshoz való joga megtagadása mint törvénytörő, és mindezekből kifolyólag az élethez, a szabadsághoz és a tulajdonhoz való sérthetetlen jogai megtagadása...”

A nők felé tanúsított magatartás a 19. századi Amerikában változóban volt. Ennek részben az ipari forradalom volt az oka, amely a gazdaság és a társadalom mélyre ható átalakulását hozta magával. Az Egyesült Államok átalakult olyan országból, ahol a nem rabszolga férfilakosság nagy többsége független földműves, bolttulajdonos vagy mesterember volt, egy olyan országgá, ahol a többség bérből és fizetésből élt. Így új függési kapcsolatok alakultak ki, ezúttal az munkaadók és alkalmazottaik között, és újfajta függetlenség is beköszöntött, hiszen a munkások sokkal mobilisabbak lettek. Ennek egyik következménye a korábban a fiatalokat, a betegeket, a munkanélkülieket, és az időseket oltalmazó védőháló felbomlása volt, amely szerepet hagyományosan a családi kapcsolatok és a helyi intézmények látták el a kicsi, szorosan együttműködő közösségek kontextusában.

Válaszként ezekre az átalakulásokra, az amerikai törvényhozás a 19. század végén és a 20. század elején más iparosodott országokhoz hasonlóan kezdett olyan védelmeket törvénybe iktatni a munkások számára, amelyeket gyakran a jogok nyelvén fogalmaztak meg. Az 1930-as évekbeli nagy gazdasági világválság után a szövetségi kormány kiterjesztette az oltalmát a társadalom leginkább rászoruló tagjaira. Ez az oltalom korábban a helyi önkormányzatoktól és a magánemberek által működtetett jótékonyági szervezetektől származott. Hosszú távon ezeknek a kiszolgáltatottak számára megalkotott jogszabályi rendelkezéseknek a jogok mentén való megfogalmazása mindennaposá vált.

Ezek a viszonylag modernnek számító jogok nem cselekvésre feljogosító privilégiumokat adnak, és nem is mentességet a kormányzati intézkedések alól – ellentétben azokkal a jogokkal, amelyek körül a nyilatkozat és az alkotmány forog –, hiszen nehéz döntésekkel járnak az anyagi források elosztását tekintve. Ezen jogok Amerika szentírásai és polgári-köztársasági hagyományaiiban gyökereznek, valamint a szabadság azon modern hagyományában, miszerint e jogok hozzájárulnak a szabadság virágzásához szükséges feltételekhez. Ezeknek a jogoknak a megvalósítása még más pozitív jogoknál is jobban függ a megválasztott képviselők döntéseitől a kevés rendelkezésre álló forrás igazságos felhasználását illetően. A törvényhozó ág ezért az elsődleges fórum, ahol meghatározzák az újabb jogok alkalmazhatóságát és tartalmát. Ezek a közellátáshoz, szociális juttatásokhoz, gazdasági intervencióhoz, környezetvédelemhez stb. való jogok.

Franklin Delano Roosevelt 1944 januárjában elhangzott értékelő beszédében kijelentette, hogy „az egyén igazi szabadsága nem valósulhat meg gazdasági biztonság és függetlenség nélkül”. Roosevelt nagyratörő elvek garmadáját sorolta fel, amelyeket „a Jogok Nyilatkozatának folytatásaként” említett, és amely listát az 1948-as Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata is visszhangozza. A következőket tartalmazzák: „jog egy hasznos és kifizetődő munkához”, „minden család joga egy tisztességes otthonhoz”, „jog megfelelő orvosi ellátáshoz”, „jog a megfelelő oltalomhoz a gazdasági aggodalmaktól, amelyek az idős korról, betegséggel, balesettel és munkanélküliséggel járnak”, valamint „jog a megfelelő oktatáshoz”.

A polgári és politikai jogokkal ellentétben, amelyek általánosságban korlátozzák a kormány jogköreit, ezeket az új alapelveket útmutatónak szánták a törvényhozói tevékenységhez, amelyek növelik a kormány jogkörét és felelősségét. Mivel a kormányhatalom kiterjedésének csökkentése és a kormányhatalom gyakorlása egyaránt elengedhetetlen az élet, a szabadság és a boldogságra való törekvés biztosításához, és mivel bizonyos szintű anyagi jólét szükséges a szabadsághoz, az új gazdasági jogok kiegészítik a régebbi polgári és politikai jogokat.

Annak ellenére, hogy Roosevelttel kijelentése szerint ezeket a gazdasági alapelveket „magától értetődőnek fogadták el”, a megvalósításuk máig vitatott. A szociális és gazdasági jogok akkor a leginkább összeegyeztethetőek az amerikai alapító elvekkel, amikor alapvetésként szolgálnak az állampolgárok elidegeníthetetlen jogainak gyakorlásához, kötelességeik teljesítéséhez és az önrendelkezésben való részvételükhöz. Másrészt pedig akkor a legkevésbé összeegyeztethetőek, amikor az államtól való függést idéznek elő, és amikor az állami hatalom kiterjesztésével megnyirbálják a szabadságjogokat, a tulajdonhoz való jogtól kezdve a vallásszabadságon át az egyén család- és közösségalapításhoz fűződő jogáig.

Miközben FDR új jogokat vezetett be – vagy előhívta az elidegeníthetetlen jogok rejtett vonatkozásait –, az Egyesült Államok továbbra is megfosztotta az afroamerikai állampolgárokat az őket megillető jogoktól. A rabszolgaság eltörlése nem vetett véget a faji alapú megkülönböztetésnek. A polgárháborút követő rövid rekonstrukciós időszak után a néhai Konföderációs Államok új alkotmányokat és olyan választási törvényeket fogadtak el, amelyek lényegében megfosztották szavazati joguktól a fekete szavazókat. Mi több, az 1880-as években ezek az államok bevezették az úgynevezett „Jim Crow” törvényeket, amelyek kötelezővé tették a faji alapú szegregációt a nyilvános létesítményekben, tömegközlekedési eszközökön és a kereskedelmi üzletekben. Még a New Deal mindent átható munkajogi reformjai is kirekesztették a mezőgazdasági és háztartási alkalmazottakat, akiknek nagy többsége faji és etnikai kisebbségekhez tartozott.

„Amikor Isten ezen megtagadott gyermekei leültek a kantin asztalaihoz, valójában kiálltak az amerikai álom legnagyobb, és a zsidó-keresztény örökség legszentebb értékeiért, és ezzel visszavezették nemzetünket a demokrácia azon csodálatos forrásához, amelyet alapító atyáink mélyre ástak az alkotmány és a Függetlenségi Nyilatkozat megfogalmazásával.”

Martin Luther King Jr., 1963

A második világháború következményei közepette a nemzet sorsdöntő lépéseket tett a nyilatkozat ígéreteinek kiteljesítéséért. Ezek a lépések az egyre növekvő polgári jogi mozgalmaknak is köszönhetőek. Ugyanakkor közrejátszott az éles kontraszt miatti szégyen is, amely Amerika külföldi szabadságharcjai és az afroamerikai állampolgáraival szembeni bánásmódja között állt fenn, akiket a saját otthonukban legalizált keretek között másodrendűként kezeltek. 1948-ban Harry Truman elnök elrendelte a fegyveres erők deszegregációját, ami utat tört a polgári jogok korának azáltal, hogy lehetővé tette különböző háttérű fiatal férfiaknak, hogy megismerjék egymást, barátságokat kössenek, és egymásra támaszkodjanak, miközben vállt vállnak vetve szolgálják országukat. 1954-ben az elhíresült *Brown v. Board of Education* per folyamán az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának kilenc tagja egyhangúlag alkotmányellenesnek nyilvánította az állami iskolák szegregációját. Egy évvel később az alabamai Montgomeryben az akkor 42 éves Rosa Parks bátran megtagadta, hogy átadja a helyét a buszon egy fehér utasnak. A Legfelsőbb Bíróság merész döntése a *Brown* ügyben, valamint Rosa Parks bátor kiállása elengedhetetlen részét képezték annak a mozgalomnak, amely egy évtizeden belül felszámolta az Egyesült Államokban a jogilag megengedett faji alapú megkülönböztetést.

A küzdelem során többféle értelmezés is napvilágot látott az Amerika alapító elvei és az afroamerikai polgári jogok felé vezető törekvései között fennálló kapcsolatról. Dr. Martin Luther King Jr. a kihívást Jefferson, Douglass, Lincoln, Stanton és Anthony szellemiségével fogadta. King elképzelése szerint az afroamerikaiak törvény szerinti egyenlő bánásmódja nem Amerika alapító elveitől való eltérésként valósult volna meg, hanem, ahogyan az a Lincoln-émlékmű lépcsőin 1963-ban is elhangzott „Van egy álom” beszédében, egy „látra szóló csekk” beváltásaként, amely minden amerikai megillet az alapelvek jóvoltából.

Ennek az évnek tavaszán, a birminghami fogdából írott levelében King hangsúlyozta Amerika alapító elveinek az afroamerikai állampolgároknak járó igazságosság kivívásában betöltött fontos szerepét. Azután tartóztatták le, hogy a Southern Christian Leadership Conference és más csoportok erőszakmentes demonstrációkat és gazdasági bojkottot szerveztek válaszul a rendőri brutalitásra, a lincselésekre, a büntetőeljárás és a bírói ítélethozatal folyamán tapasztalható faji különbségtételre, és a hátrányos faji megkülönböztetés más, durva eseteire a déli államokban. Kinget a fehér papság szemrehányása sarkallta a levél megírására, amely szerint King megszegte Birminghamnek „a felvonulásra, demonstrálásra, bojkottra, engedély nélküli behatolásra és tüntetésre” vonatkozó tiltását. Válaszában, melyet cellájában fogalmazott meg, King azt írja: „Több mint 340 évet vártunk az alkotmányos és Isten adta jogainkra.” Kifejtette, hogy az erőszakmentes tiltakozás, amely

igazságtalan törvények megszegésével jár, valamint az előírt büntetés elfogadására való hajlandósággal párosul, néha elengedhetetlen a jogállamiság érvényesítéséhez. King meglátása szerint az ilyen békés polgári engedetlenség – amelynek célja nem a törvények aláásása, hanem azok legalapvetőbb céljai beteljesítésének szorgalmazása – teljes mértékben összeegyeztethető az elidegeníthetetlen jogok amerikai hagyományával: „Amikor Isten ezen megtagadott gyermekei leültek a kantin asztalaihoz, valójában kiálltak az amerikai álmom legnagyobb, és a zsidó-keresztény örökség legszentebb értékeiért, és ezzel visszavezették nemzetünket a demokrácia azon csodálatos forrásához, amelyet alapító atyáink mélyre ástak az alkotmány és a Függetlenségi Nyilatkozat megfogalmazásával.”

Nem minden afroamerikai társa értett egyet Kinggel abban, hogy a szabadsághoz vezető út Amerika alkotmányában rejlik. Malcom X, a fekete nacionalizmus képviselője egy időben másképp gondolkozott, és elítélte King „Van egy álmom” beszédét, azt hangoztatva, hogy sok afroamerikai számára az élet az Egyesült Államokban inkább rémálomra hasonlított. Olyan elődök nyomdokaiban járva, mint Marcus Garvey és Elijah Muhammad, a fekete nacionalizmus képviselői hol eltérő elveket vallottak, hol egyetértettek a polgári jogok mozgalmával a változások követelésének módjában. Egyesek az intézményesített rasszizmust sérelmezték, és a fekete hatalom mellett álltak ki, azzal érvelve, hogy a jómódot csak az afroamerikaiak szuverenitásával lehet elérni, nem pedig integrációval. Törekvéseik sokszor meggondolatlanok bizonyultak, de gyakran hivatkoztak olyan igazságokra, amelyek Amerikai legfontosabb értékeit képviselték. Az aktivisták például a Függetlenségi Nyilatkozat kezdő soraira utaltak, amikor kitartottak amellett, hogy a fehér ember nem „adhat” szabadságot a többi fajnak, mivel ez a szabadság minden ember *veleszületett joga*. Azáltal, hogy a „polgári” jogokról az „emberi” jogokra irányították a figyelmet, ahogy tette azt Malcolm X is 1964-ben a „Szavazócédula vagy golyó” (The Ballot or the Bullet) című beszédében, olyan egyetemes alapvetéseket kértek számon, amelyek mellett Jefferson, Douglass, Lincoln, Stanton, Anthony és King is síkra szállt. Ebben a beszédben Malcolm X arra buzdított, hogy „Sam bácsit”, tehát az Egyesült Államok kormányát, az ENSZ elé kell vinni, hogy a világ bűnösnek találhassa az afroamerikaiak emberi jogainak megsértésében. A fekete nacionalizmus képviselői szigorúan bírálták az amerikai status quót, és a Kingétől merőben eltérő véleményt fogalmaztak meg a változásokhoz szükséges taktikáról. Ennek ellenére gyakran erős hitről tettek tanúbizonyságot azzal kapcsolatban, hogy a jogok nem látszólagosak, minden embert megilletnek a világon, és az ezekre való hivatkozás előmozdítja az igazságosságot. Ezek mind olyan eszmék, amelyek visszavezethetők az Egyesült Államok gyökeréig.

Végül mégis King egyszerre józan és szenvedélyes felhívása – amelyben az amerikai politikai intézményrendszer átalakítását sürgette az alapító okirat elidegeníthetetlen jogokra vonatkozó ígéretének fényében – vezetett az 1964-es polgárjogi törvény és az 1965-ös választójogi törvény elfogadásához. Ezek a mérföldkönek számító törvényi intézkedések fontos szerepet játszottak abban, hogy a polgári és politikai jogok egyenlőségét mélyebbre szőtték az Egyesült Államok jogrendszerének szövetében. Fontos eredményeket értünk el egy olyan ország építésében, ahol – King kívánságának megfelelően – a børszín helyett minden embert a jelleme alapján ítélnék meg. Ugyanakkor 2020 tavaszán egy afroamerikai férfi rendőrök általi brutális meggyilkolása és a zavargások, amelyek ezt követően végigsöpörtek az országon, felhívták rá a figyelmet, hogy még mindig rengeteg a tennivaló. Az elvégzésre váró munka, valamint annak sürgősségének és fontosságának elismerése önmagában sorsdöntő eleme a jellegzetes amerikai joghagyományoknak.

Amerika az elidegeníthetetlen jogokra épül és elkötelezett azok iránt. A körülmények változásával ennek a kiterjedéséről és következményeiről tovább folytatódnak a tárgyalások. Ez a létfontosságú párbeszéd arról, hogy milyen emberek és milyen nemzet kívánunk lenni, már az ország alapítása előtt is létezett, és alapvető forrása az amerikai joghagyomány dinamizmusának. Ahogy teszi azt az elfogadása óta eltelt majdnem 250 éve, az alkotmány továbbra is biztosítja azokat a jogokat, amelyek birtokában az amerikai emberek megoldást találhatnak fennálló ellentéteikre. Idetartozik például, hogy hogyan mérjék fel a jogigényeket, hogyan kezeljék a meglévő jogok – amelyek szabad és autonómiával rendelkező embereket jelölnek ki – ütközéseit, és azok eltérő értelmezéseit.

A polgári és politikai jogok esetében a kihívás azon jogok tiszteletében rejlik, amelyeket bizonyos csoportok tagjaitól helytelenül megtagadtak. De igaz ez a gazdasági jogok és bizonyos szociális jogok esetében is: azért szülnék ellentéteket, mert gyakran ütköznek a jogigények.

A megosztó társadalmi és politikai problémákról szóló viták során az Egyesült Államokban gyakori, hogy mindkét oldal az alapvető jogok mentén fogalmazza meg állításait, legyen szó az abortuszról, a pozitív diszkriminációról, vagy az azonos neműek házasságáról. Politikai vitáink változatlanul az egyéni szabadság és az emberi egyenlőség eszméi körül forognak, még akkor is, amikor – néha mély – egyet nem értés áll fenn az alapelvek megfelelő értelmezését vagy egyszerűen az alkalmazásukat illetően. Ez a tény azt jelzi, hogy milyen mélyen kötődünk az elidegeníthetetlen jogokról szóló alapító eszmékből fakadó amerikai szellemiséghez.

A jogigények számának növekedésével, ami bizonyos szempontból rég esedékes és igazságos, más túlkapasok ütötték fel a fejüket. Nem minden kormányzati felmentés vagy beavatkozás nevezhető jognak, amely néhány vagy akár minden állampolgár javára szolgál, és ezért nem minden jog elidegeníthetetlen, amelyet demokratikus többség fogad el. A kísértés, hogy vitatható politikai preferenciákat az emberi jogok – amelyeknek objektív és egyetemes igazsága elismert – köntösebe bújtassunk és végső, kötelező erejű ítéletet kérjünk a bíróságtól, gyakran elfojtja a demokratikus vitát, amely létfontosságú az önrendelkezés szempontjából, és ebből kifolyólag az elidegeníthetetlen jogok védelmének szempontjából is. Ugyanakkor néha új jognak tűnhet az, ami inkább az Amerika elidegeníthetetlen jogok iránti elkötelezettségéből fakadó következmények kifinomultabb értelmezése a folyton változó körülmények között.

E. AMERIKA ALAPÍTÓ ELVEI ÉS A VILÁG

Az elidegeníthetetlen jogok a figyelmet az állampolgárok és az általuk elfogadott kormány közötti kapcsolatra irányítják. Mivel azonban az elidegeníthetetlen jogok minden embert születésüktől fogva megilletnek, a külügyi kérdésekre is hatással vannak. A Függetlenségi Nyilatkozatot részben „az emberiség ítélete iránt érzett illő tisztelet” inspirálta, amely az alapítót arra sarkallta, hogy „kinyilatkoztassák azokat az okokat, amelyek a különválásra készítették”, és új kormányforma felállításával érvényesítsék elidegeníthetetlen jogait.

A nemzet emberi jogokban gyökerező mivoltának külügyi kérdésekre gyakorolt hatása sokkal szerteágazóbb és közvetettebb, mint a belügyi kérdések esetében. Ugyanakkor a magától értetődő igazságok az egyéni szabadságról és az emberek egyenlőségéről, amely eszméken az Egyesült Államok alapjai nyugszanak, meghatározzák Amerika fellépésének alapvető karakterét a világ színpadán, és magas rangra emelik azt.

A jogok és a demokrácia iránti elköteleződés nem ad felhatalmazást, és nem is kötelez rezsimek erőszakos leváltására vagy nemzetek más módon való kényszerítésére arra, hogy elfogadják az elidegeníthetetlen jogok azon értelmezését, amelyet az Egyesült Államok állampolgárainak többsége előnyben részesít. A tény, hogy Amerika gyökerei az elidegeníthetetlen jogokig nyúlnak vissza, nem ad felhatalmazást arra, hogy megtagadjuk más emberek jogait a saját kormányformájuk megválasztására. Ez az elköteleződés azonban igenis érdekeltté teszi az Egyesült Államokat abban, hogy a jogok védelmére leginkább megfelelő kormányformaként a liberális demokráciát támogassa; hogy szabadabb és nyitottabb nemzetközi rendet népszerűsítsen, amely barátságosabb az emberi jogi jogigényekkel és a demokratikus önrendelkezéssel szemben; és hogy közbenjárjon a világ népeiért, akik azt a méltóságot keresik, amelyet egy egyéni szabadságjogokat és egyenlőséget törvényeiben tisztelő kormány nyújt.

Az elidegeníthetetlen jogok ügyének külföldi előmozdítása sok formában történhet, amely összeegyeztethető más nemzetállamok szuverenitásával. Azáltal, hogy az Egyesült Államok még tökéletesebb szövetség kíván lenni, példaként szolgálhat a szabadság és egyenlőség törvénybe foglalásának kísérletére. Az Egyesült Államok barátaival és partnereivel együttműködve megőrizhet egy olyan szabad és nyitott nemzetközi rendet, amely előremozdítja a nemzetek közötti kereskedelmet és diplomáciát, és ezáltal a jólétet, valamint a vitás kérdések békés rendezését. Az Egyesült Államok éreztetheti befolyását külföldön – olyan országokban, amelyek korlátozzák az alapvető jogokat, és olyan emberek esetében, akik jogigénnyel kívánnak fellépni – azáltal, hogy büszkén és kitartóan megerősíti elkötelezettségét azon jogok iránt, amelyek minden embert megilletnek. Erre kiváló alkalmat nyújtanak a kiemelt jelentőségű megbeszélések, ahol az Egyesült Államok rangidős tisztviselői bátor disszidensekkel és üldöztetések áldozataival találkoznak. Az Egyesült Államok külföldi támogatást nyújthat és képzéseket tarthat a szabadság eszméjén alapuló szabad intézményrendszerekről és az oktatásról olyan országoknak, amelyek vállalják a jogok iránti elköteleződésük fokozását. Az Egyesült Államok szolgálthat híreket és közvetítést olyan embereknek, akiket kormányuk megfoszt az egészséges politikai párbeszédétől. Az Egyesült Államok továbbá szankciókat vethet ki az emberi jogok durva megsértésétől való elrettentés érdekében.

A diplomácia mindig elsőbbséget élvez, de néha nem bizonyul elegendőnek. Az Egyesült Államoknak készenlétben kell állnia, hogy – kizárólag utolsó lehetőségként – megvédje szuverén függetlenségét és területi integritását. Ezzel a joggal a nemzet nyilatkozata minden népet felruház. Ma, szorosan összekapcsolódó világunkban a szabadság otthoni védelme arra készítheti az Egyesült Államokat, hogy a szabadság külföldi támogatóinak segítségére siessen, és közösen visszaverjék a szabadság ellenségeinek támadásait.

Az Egyesült Államok talán legnyilvánvalóbb elköteleződése a minden embert megillető jogok külföldi oltalmazása iránt abban a vállalásban fejeződött ki, amelynek csúcspontjaként 1948 decemberében az ENSZ közgyűlése elfogadta az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát. Ezzel a lépéssel az Egyesült Államok

megerősítette az alapító meggyőződései és az egyetemes nyilatkozat univerzális politikai elvárásai közötti kapcsolatot. A második világháborút követő atomkorszak világában – amely az utazás és a kommunikáció terén egymást követő forradalmak következtében kisebb és szorosabban összefüggő lett – az amerikaiak vállalták a kötelezettséget, amely az egyetemes nyilatkozatban így került megfogalmazásra: „biztosítják az emberi jogok és alapvető szabadságok általános és tényleges tiszteletben tartását”. Azóta az amerikai diplomácia sokszor tűnhet küzdelmesnek, hiszen az emberi jogok ügyének világszintű elősegítéséért vállalt kötelezettséget össze kell egyeztetni sok más kötelességgel, amelyek befolyásolják a világ legsikeresebb és legerősebb liberális demokráciájának megfelelő, koherens külpolitika megalkotását.

Az egyetemes nyilatkozat a történelemben először hangot adott az egész emberiség lelkiismeretének azzal, hogy az emberi méltóságot és szabadságot, valamint az igazságosság alapvető követeléseit nemzetközi érdeklődésre számot tartó kérdéssé emelte.

Az ENSZ Közgyűlése jóváhagyja az egyetemes nyilatkozatot (1948. december 10.)

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 30 cikkében meglehetősen kevés jogot nevez meg. Csak azokat a jogokat tartalmazza, amelyek közel egyetemes konszenzust tudtak elérni az Egyesült Nemzetek Szervezetében képviselt sokféle nemzet körében.

III. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK VÁLLALÁSAI A NEMZETKÖZI JOGI ALAPELVEKKEL KAPCSOLATBAN

Ahogy korábban láttuk, az az elgondolás, miszerint bizonyos elvek annyira alapvetőek, hogy a világon minden emberre vonatkoznak, az amerikai nemzet születésének központi eszméje volt, és ősi gyökerei a világ vallási és filozófiai hagyományáig nyúlnak vissza. Ennek ellenére az a kérdés, hogy mit jelent a modern világban az egyetemesség, fontos és aggasztó témává vált 1945-ben, amikor a frissen megalapított Egyesült Nemzetek Szervezete az akkori kifejezéssel „Nemzetközi Jogok Nyilatkozatának” elkészítésére készült. Ez olyannyira igaz volt, hogy 1947-ben az UNESCO összehívta a világ legelismertebb filozófusait, hogy megvitassák: egy alapvető elvekről szóló megegyezés „elképzelhető-e olyan emberek között, akik a világ négy szegletéből származnak, és nemcsak különböző kultúrákat és civilizációkat, hanem eltérő spirituális családokat és egymásnak ellentmondó gondolkodásmódokat is képviselnek”.

Konfuciánus, hindu, muszlim és nyugati gondolkodók széles körű tanulmányozása után az UNESCO filozófusai arra jutottak, hogy „néhány fontos alapelv” bár széles körben elfogadott, „különböző filozófiai alapelvek mentén és eltérő politikai és gazdasági rendszerek előterében van megfogalmazva”. Felmérésük arra az eredményre jutott, hogy bizonyos dolgok gyakorlatilag olyan szörnyűek, hogy senki nem helyeselné őket nyilvánosan, míg más jó dolgok tisztelete annyira elterjedt, hogy szinte senki nem ellenezné őket nyilvánosan. Nézeteik szerint ez elégnek bizonyulhat egy nemzetközi nyilatkozat megfogalmazásához. Őva intenek azonban: a dokumentum célja nem lehet „az elvi konszenzus, hanem inkább a jogok, valamint a jogok érvényesítéséhez és védelméhez szükséges fellépés felőli egyetértés, amely jogok igazolása merőben eltérő alapokon nyugodhat.”

1948. december 10-én a filozófusok értékelése beigazolódott, amikor az ENSZ közgyűlése egyetlen ellenszavazat nélkül elfogadta az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát. Ezen ünnepélyes alkalomból a nyilatkozat megfogalmazásával megbízott Bizottság elnöke emlékeztette a küldötteket, hogy az egyetemes nyilatkozatban szereplő jogok olyan alapelvek kinyilatkoztatását foglalja magában, amelyek megvalósítása még várat magára. „Elsődleges fontosságú,” – mondta Eleanor Roosevelt, „hogy a dokumentum alapvető karakterét szem előtt tartjuk. Ez nem szerződés és nem is nemzetközi megállapodás. Nem törvényerejű kijelentés vagy jogi kötelezettség, és nem is kíván annak látszani. Ez egy nyilatkozat az emberi jogok és szabadságok alapelveiről... amely az eredmények közös etalonjaként szolgál minden népnek és nemzetnek” (a szerző kiemelése).

Az egyetemes nyilatkozatban kihirdetett alapelvek – az Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozatához hasonlóan – szintén aligha tükrözték a korszak valóságát. 1948-ban a világ egyetlen országról sem lehetett elmondani, hogy megfelelt volna azoknak az elvárásoknak, amelyek elérésére fogadalmat tettek. Abraham Lincoln szavai a Függetlenségi Nyilatkozatról nagyon jól illenek az egyetemes nyilatkozatra is. Szándékuk az volt, hogy „egy alapelvet állítsanak fel a szabad társadalomnak, amelyet mindenki ismer, amelyet szünet nélkül szem előtt tartunk, amelyért folyamatosan dolgozunk, és ugyan soha nem valósul meg tökéletesen, mégis szakadatlanul közelítünk hozzá, ezáltal folyamatosan terjesztjük és mélyítjük a befolyását, és minden borszinű ember számára boldogabbá és értékesebbé tesszük az életet világszerte.” Eleanor Roosevelt hasonló gondolatot fogalmazott meg, amikor a közgyűlést az egyetemes nyilatkozat elfogadására sürgette: „Mi, az Egyesült Nemzetek tagországai pedig egyesítsük erőinket jóhiszeműen, hogy megfelelhessünk ennek a szigorú elvárásnak saját hiányosságaink és tökéletlenségeink ellenére.”

Az egyetemes nyilatkozat elveivel kapcsolatos konszenzus történelmi mérföldkő volt, és hatalmas lépés a fokozatos megvalósításukhoz szükséges feltételek megteremtése felé. Az Egyesült Államok esetében ezek az elvek nagymértékben összeegyeztethetőek voltak az amerikai joghagyományba ágyazott elvekkel, sőt, néhány ponton azok közvetlen befolyását tükrözték.

A. AZ EMBERI JOGOK EGYETEMES NYILATKOZATA ÉS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK

Ahogy a világ igyekezett maga mögött hagyni a második világháború pusztítását, az új világrendben korántsem volt tisztázott az emberi jogok helye. A befolyásosabb országok figyelme, beleértve az Egyesült Államokat is, olyan egyéb sürgős gondok felé fordult, mint például a gazdasági újjáépítés, a kezdődő hidegháború, és a posztkoloniális függetlenségi mozgalmak. Ennek ellenére az Egyesült Államok felvállalt háborús céljai (beleértve az Atlanti Chartát, amely a háborút követő rendet a béke, az önrendelkezés és a gazdasági biztonság eszméi köré kívánta építeni), a különböző amerikai civil és vallási csoportok pártfogása, és több ország (különösképpen Latin Amerika, és több kisebb, kevésbé befolyásos nemzetállam) kiemelkedő szülötteinek diplomáciai munkája arra sarkallta az Egyesült Államok kormányát, hogy kulcsszerepet játsszon az emberi jogok beemelésében a háború utáni nemzetközi kapcsolatok és jogrendszer szövetébe. Az Egyesült Államok külügyminisztériumának támogatása nélkül az emberi jogok nagy valószínűséggel nem szerepeltek volna előkelő helyen az ENSZ alapokmányában, és az is kétséges, hogy az első ENSZ Emberi Jogi Bizottság megbízást kapott volna-e a „Nemzetközi Jogok Nyilatkozatának” megfogalmazására.

Az Egyesült Államok politikai eszméi és hagyományai fontos szerepet játszottak annak a dokumentumnak a megszüvegezésében, tárgyalásában és átdolgozásában, amely később az egyetemes nyilatkozat lett. Az egyetemes nyilatkozat bevezetése az amerikai alapító elveket visszahangozza: „az emberiség családja minden egyes tagja méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak elismerése alkotja a szabadság, az igazság és a béke alapját a világon”. A második bekezdés FDR „Négyféle szabadság” (Four Freedoms) beszédét idézi, amely sürgeti „egy olyan világ eljövételét, amelyben az elnyomástól, valamint a nyomortól megszabadult emberi lények szava és meggyőződése szabad lesz”. Az első 21 cikk jól követi a Függetlenségi Nyilatkozat „elidegeníthetetlen jogait”, és a klasszikusan liberális polgári és politikai jogokat, amelyek az Egyesült Államok Jognyilatkozatában és az USA Alkotmányának rekonstrukciós kiegészítéseiben szerepelnek. Az egyetemes nyilatkozat e cikkei kitérnek a személyi élethez, szabadsághoz, és biztonsághoz fűződő jogára; a rabszolgaság és a kínzás elleni védelemre; a jog előtti egyenlőség és jogszerű eljárás biztosítására; a magántulajdonhoz való jog elismerésére; és más jogok felsorolására, amelyek szükségesek a szabadság megőrzéséhez egy alkotmányos demokráciában, mint például a gondolati, lelkiismereti és vallásszabadság; a vélemény- és szólásszabadságra; az egyesülési szabadságra, az általános és egyenlő választójog szerinti szabad részvételre a választásokon, és így tovább.

Az egyetemes nyilatkozatban szereplő egyéb jogoknak – mint a mozgás és a letelepedés szabadsága, a házassághoz és a családalapításhoz való jog, és az egyén magánéletének védelme a családjában, otthonában és levelezésében – talán nincs közvetlen megfelelője az USA Jognyilatkozatában, ennek ellenére mélyen rezonálnak az amerikai jog és politikai kultúra más forrásaival, beleértve az USA Legfelsőbb Bíróságának joggyakorlatát. Az egyén „méltóságához és személyiségének szabadon való kifejlődéséhez szükséges gazdasági, szociális és kulturális jogai”, amelyek az egyetemes nyilatkozat 22–28. cikkeiben olvashatóak, sok 20. századi alkotmányban és alapokmányban szerepelnek. Míg ezek a – munkához, oktatáshoz és bizonyos életszínvonalhoz való – jogok általában nem élvezik az alkotmány védelmét az Egyesült Államokban, majdnem mind ismerős céljai az alapvető szociális törvényeknek, amelyek a New Dealig visszavezethetők. Erről pedig az USA küldöttsége határozott tanúbizonytságot tett az ENSZ előtt az egyetemes nyilatkozat megfogalmazásakor.

B. AZ EGYETEMES NYILATKOZAT TANULMÁNYOZÁSA

Dióhéjban tehát az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának gyors és felületes olvasásakor is rengeteg párhuzamot fedezhetünk fel az Egyesült Államok alapvető alkotmányos és politikai elveivel. Az egyetemes nyilatkozat valóban a szabadság ugyanazon modern hagyományához tartozik, mint a Függetlenségi Nyilatkozat, az Egyesült Államok Alkotmánya, és a nemzet törekvése az alapító elveinek követésére. Az egyetemes nyilatkozat alaposabb átolvasása azonban ráirányítja figyelmünket a dokumentum átívelő elveire és strukturális dimenzióira, valamint ezek kapcsolatára az Egyesült Államok születésével és külpolitikájával.

Először is 70 év távlatából könnyen magától értetődőnek vehetjük azt a rendkívüli és példátlan eseményt, amikor 48 nemzet – kulturális, nyelvi, történelmi, vallási, ideológiai, politikai és gazdasági szakadékokat átlépve – egyetértésre jutott olyan alapelvek tekintetében, amelyek az állampolgáraikkal való kapcsolatukat alapjaiban határozzák meg. Az egyetemes nyilatkozat a történelemben először hangot adott az egész emberiség lelkiismeretének azzal, hogy az emberi méltóságot és szabadságot, valamint az igazságosságot alapvető követeléseit nemzetközi érdeklődésre számot tartó kérdéssé emelte. A múltban az állami szuverenitás és a

belföldi joghatóság eszméi hatékonyan megvédték az országokat a nemzetközi elmarasztalástól és beavatkozástól még nagyon durva visszaélések esetén is. Az egyetemes nyilatkozat ezt megváltoztatta. Egészében véve azt az elvet hirdeti, hogy az alapvető emberi jogok védelme bármely országban a nemzetközösség érdeke, hiszen ezek a jogok egy egyetemes közjó részét képezik. A szuverenitás és az emberi jogok kapcsolata napjainkban is összetett és érzékeny problémakört vázol fel. De az egyetemes nyilatkozat elfogadása után egy állam sem állíthatja, hogy a saját állampolgárai felé tanúsított emberi jogi bánásmódja kizárólag belügynek számít. Ehelyett az emberi jogok elleni súlyos kihágásokért a nemzetközi bíróság és elszámoltatás lett az alapértelmezett elvárás a nemzetközösségen belül.

Másodszor, az egyetemes nyilatkozat megalkotói szándékosan rövid dokumentum megfogalmazása mellett döntöttek, hogy egyetértés születhessen a modern gondolkodás több száz évét felölelő elvekről olyan témákban, mint az egyéni szabadság, az emberek egyenlősége, a felelősség természete, és a szuverenitás korlátai. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 30 cikkében meglehetősen kevés jogot nevez meg. Csak azokat a jogokat tartalmazza, amelyek közel egyetemes konszenzust tudtak elérni az ENSZ-ben képviselt sokféle nemzet körében. Azokról a jogokról továbbá, amelyek bekerültek a nyilatkozatba, többnyire konkrétumok nélkül beszél a dokumentum a konszenzus megkönynyítése és a széles körű támogatás érdekében.

E szempontok szerint az emberi méltóság eszméje, amely az egyetemes nyilatkozat központi gondolata, összesimul az amerikai politikai hagyomány „elidegeníthetetlen jogok” eszméjével.

Harmadszor, az egyetemes nyilatkozat összekapcsolódó elvek egységes gyűjteményeként íródott és így is értelmezendő. Mindegyik alapelv hangszerként viselkedik, amely elengedhetetlenül hozzájárul az együttes harmóniájához. Az egyetemes nyilatkozat nem csupán feldarabolható, különálló rendelkezések listája, amelyek elszigetelten, saját feltételeik szerint értelmezhetőek. Ez azt jelenti, hogy az egyetemes nyilatkozat megszüntetése lenne, ha bármelyik jogot kiragadnánk kontextusából a többi jog kárára, vagy ha figyelmen kívül hagynánk a dokumentum egy részét és kizárólag egy másikra koncentrálnánk. Az egyetemes nyilatkozat 29. cikke hangsúlyozza, hogy az abban szereplő jogok és szabadságjogok gyakorlása csak „mások jogai és szabadságai elismerésének és tiszteletben tartásának biztosítása érdekében” korlátozható. Ez arra mutat rá, hogy minden jog, amely a közösségekben megélhető, és a (szintén a 29. cikkben elismert) közösséggel szembeni kötelesekkel kapcsolatos, egy összekapcsolódó gyűjtemény része, amelyhez kizárólag egyensúlyra törekedve ajánlatos közelíteni. A dokumentum befolyása és meggyőzőereje – globális visszhangja – az egyéni jogok e fajta közösségi szerepének átfogó felfogásától függ.

Negyedszer, az egyetemes nyilatkozat hirdeti, hogy az emberi méltóság, szabadság, egyenlőség és közösség szétválaszthatatlan egységet alkotnak. A bevezető gondolatokban a dokumentum kijelenti, hogy „az emberiség családja minden egyes tagja méltóságának [...] elismerése alkotja a szabadság, az igazság és a béke alapját a világon”, és ismételten hivatkozik az emberi méltóságra más fontos cikkekben is. Az okmány a mindenkit egyenlő mértékben megillető méltóságra tett számos utalásnál közelebb nem merészkedik az emberi jogok alapjainak meghatározásához. A dokumentum szándékosan tartózkodik e méltóság eredeti forrásának megjelölésétől, ugyanakkor világossá teszi, hogy az emberi méltóság *velünk született*: megilleti az embereket pusztán azért, mert emberek. Semmilyen hatalom nem adományozhatja azt számukra. Nem a politikai élet vagy a pozitív jog terméke, hanem megelőzi a pozitív jogot, és erkölcsi mércét nyújt a pozitív jog értékeléséhez. Egyetlen emberi életet sem foszthatunk meg a méltóságától. Végezetül, az egyetemes nyilatkozat egységes joggyűjteménye azzal kezdi az emberi méltóság jelentésének és következményeinek kibontását, hogy hangsúlyozza a közösségi jólétet, amelyet a szabadság lehetővé tesz. E szempontok szerint az emberi méltóság eszméje, amely az egyetemes nyilatkozat központi gondolata, összesimul az amerikai politikai hagyomány „elidegeníthetetlen jogok” eszméjével. Nem túlzás azt állítani, hogy az „elidegeníthetetlen jogokkal” az amerikai alapító atyák megfogalmazták a velünk született emberi méltóság eszméjét.

Ötödször, nem szabad elfelejteni, hogy az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata létrehozói eredeti szándéka szerint erkölcsi és politikai dokumentumként született, és nem hivatalos törvényt alkotó jogi eszközként. „Az eredmények közös etalonjaként” szolgál, és versenyre sarkallja a nemzeteket a kiválóság terén. Célja, hogy az egyént tájékoztassa a jogairól, a nemzeteket pedig felvilágosítsa a feladatairól. Az egyetemes nyilatkozat elfogadása óta eltelt évtizedek során elsősorban egyezményeken keresztül, az elveket jogilag kötelező erejű kötelesekbe ültettük, és ezzel sikeresen túlszámalytunk ezeket az ambiciózus és nevelő szándékú célokat. Az egyetemes nyilatkozat azonban mint a háború utáni emberi jogi vállalat sarokköve, azt is jelenti, hogy az emberi jogok egyetemes védelme inkább erkölcsi és politikai köteletség, mint jogi kötelezettség. Míg sok esetben alapos indok áll rendelkezésre az emberi jogok „legalizálására” a nemzetközi jogban, e törekvések sikere az egész vállalat alátámasztó erkölcsi és politikai állásfoglalások függvénye. Ezen állásfoglalások hiányában a jogi felépítmény elfogadása és hatékonysága megkérdőjelezhető. Ami azt illeti, egy nemzet külpolitikájában

gyakran nagyobb hangsúlyt kapnak az emberi jogok a nemzet erkölcsi célirányossága és politikai állásfoglalása nyomán, mint a külső jogi kötelezettségek következtében.

Fontos rámutatni, hogy az egyetemes nyilatkozat nyitottsága a törvényes pluralizmus felé nem jelenti azt, hogy az emberi jogok viszonylagosak, hogy nem léteznek valóban egyetemes alapelvek az emberi jogokról, vagy hogy bármilyen kulturális sajátosságra való hivatkozás elfogadható kifogás az emberi jogok megsértésére.

Végezetül, az egyetemes nyilatkozat átfogó szerkezetének az a vonása, hogy képes összeegyeztetni a politikai, gazdasági, kulturális, vallási és jogi hagyományok széles skáláját, elengedhetetlen volt ahhoz, hogy a dokumentum világszerte az egész nemzetközi emberi jogi építmény sarokkövévé válhasson. Ahogy korábban említettük, a dokumentum egésze általánosan és konkrétumok nélkül nyilatkozik. Csupán érintőlegesen, a méltóság forrásának megnevezése nélkül hivatkozik az emberi méltóság alapvető mivoltára.

Az egyetemes nyilatkozat azt feltételezi, hogy a benne közzétett alapelvek konkrét megvalósítása lehetséges a különböző politikai rendszerekben. Sok jog úgy került megfogalmazásra, hogy jelentős a mozgástér az értelmezésükre és az alkalmazásukra. Például a jog arra, hogy az egyén „ügyét független és pártatlan bíróság méltányosan és nyilvánosan tárgyalja”, nem tisztázza a függetlenség, a pártatlanság, sőt a bíróság pontos definícióját sem. Továbbá az egyetemes nyilatkozat a különböző jogok összeegyeztetésének és harmonizációjának módjáról sem szól. Hol kellene meghúzni a határt például a 20. cikk egyesülési szabadsága és a 7. cikkben említett jog között, amely „egyenlő védelmet” biztosít „minden megkülönböztetéssel [...] szemben”? A 29. cikk a jogok korlátozására ad lehetőséget „a demokratikus társadalom erkölce, közrendje és általános jóléte jogos követelményeinek kielégítése érdekében”, de hogy ezek a „jogos követelmények” hogyan definiálhatók, az nagyban függ az adott társadalmi és politikai környezettől. A 22–26. cikkek nem említik, hogy milyen politikai vagy gazdasági rendszer a leghatékonyabb vagy legmegfelelőbb a cikkek által körülhatárolt szociális és gazdasági jogok támogatására. Ahogyan az Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozata is feltételezi, hogy az elidegeníthetetlen jogok biztosítása sokféle törvény és kormányzati forma segítségével kivitelezhető, az egyetemes nyilatkozat is elmélkedik a törvények, politikai intézmények és gazdasági berendezkedések indokolt pluralizmusáról, amelyekkel érvényesíthetők az emberi jogok. A sokféleség elfogadása mindkét esetben feltételezi az egyén tiszteletét és annak elismerését, hogy a politikai hatalom az emberektől származik.

Fontos rámutatni, hogy az egyetemes nyilatkozat nyitottsága a törvényes pluralizmus felé nem jelenti azt, hogy az emberi jogok viszonylagosak, hogy nem léteznek valóban egyetemes alapelvek az emberi jogokról, vagy hogy bármilyen kulturális sajátosságra való hivatkozás elfogadható kifogás az emberi jogok megsértésére. Inkább azt a felismerést képviseli, hogy még a valóban egyetemes alapeszméknek is a specifikus és változó kontextusok szerint kell alakot öltetniük, és hogy a pluralizmus elfogadása nemcsak a szabadság és a méltóság elveivel összeegyeztethető, hanem az egyetlen realiztikus módja annak, hogy a gyakorlatban egyetértést teremtsünk a jogokról a kultúrák és a nemzetek között. A kihívásnak, amelyet az emberi jogok hatékony képviselete jelent, az emberi jogok egyetemes alapelvei és az emberi valóság változatos formái – amelyekben azokat érvényesíteni kell – közötti kölcsönhatás a központi eleme.

Az egyetemes nyilatkozatban a szubszidiaritás elve implicit módon jelenik meg, és az emberi jogok nemzetközi jogrendszerének kezdettől fogva velejárója. A szubszidiaritás, amely közeli rokonságban áll a föderalizmus elvével az amerikai alkotmányos hagyományban, kimondja, hogy a döntéseket a lehető legközelebb kell meghozni azokhoz az emberekhez, akikre közvetlen hatással lesznek – az elsődleges közösségeikből kiindulva – és, hogy a nagyobb, általánosabb közösségek csak az elsődleges közösségek megsegítésére avatkozhatnak be, de nem helyettesíthetik azokat. A szubszidiaritás így megkönnyíti az emberi jogok egyetemességének és a gyakorlati megvalósításukhoz szükséges pluralizmusnak a megőrzését is. Az államok számára biztosítja, hogy saját belátásuk szerint értelmezhesék és valósíthassák meg az emberi jogok egyetemes alapelveit. A szubszidiaritás azt az eszmét is pártfogolja, miszerint egy adott államon belül az emberi jogok kéz a kézben járnak a nyitott és pluralista társadalommal, valamint a helyi közösségek és az önkéntes szerveződés különböző formáival. Ez önmagában nem menti fel az államot az elsődleges felelősség alól, amellyel az emberi jogok védelméért tartozik. A szubszidiaritás inkább segít az emberi jogok érvényesítésére vonatkozó feladatok felosztásában a közösség helyi formáitól kezdve az államon keresztül egészen a nemzetközi szövetségekig.

C. VISSZATÉRŐ KÉRDÉSEK AZ EGYETEMES NYILATKOZATRÓL

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának az előző fejezetben bemutatott hat általános jellemzője számos összetett kérdést vet fel arról, hogy milyen hatást gyakorol az egyetemes nyilatkozat az Egyesült Államok külpolitikájára.

1. A NEMZETI SZUVERENITÁS ÉS AZ EMBERI JOGOK

A 20. században az emberi jogok kérdése a nemzetközi figyelem középpontjába került, míg ezzel párhuzamosan a nemzetállamok szuverenitásának elvében változásokat figyelhattunk meg. Egyesek úgy vélik, ezek a változások olyan mértékben veszélyeztetik az Egyesült Államok szuverenitását, hogy az Egyesült Államoknak nem kellene részt vennie nemzetközi emberi jogi rendszerekben. Helyes értelmezés mellett azonban az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában lefektetett jogok és szuverenitás fogalmai összhangban vannak az amerikai alkotmányos hagyománnyal.

A nemzeti szuverenitás az emberi jogok biztosításának elengedhetetlen feltétele, mivel az emberi jogok leghatékonyabb védelme jellemzően a nemzeti politikai közösség szintjén valósul meg. Az emberi jogok érvényre juttatása olyan nemzetállamokat kíván meg, amelyek rendelkeznek az ahhoz szükséges függetlenséggel, erőforrásokkal és hatáskörrel, hogy az állam felelősséget vállaljon az emberi jogok védelméért. Törvényhozási és politikai döntéshozatali jogkörei révén a nemzetállam az emberi jogok legfőbb biztosítója. Az állam szuverenitása nem nyújthat azonban ürügyet arra, hogy szem elől té vesszük az emberi jogokat, vagy azokkal visszaéljünk. Épp ellenkezőleg, a szuverenitás elve hangsúlyozza, milyen nagymértékben függ az emberi jogok biztosítása a politikai rendtől. Amikor egy nemzetállam a szuverenitás nevében követ el vagy nem akadályoz meg emberi jogi vétségeket, a probléma nem magában a szuverenitás elvében gyökerezik, hanem annak helytelen alkalmazásában. Ilyen helyzetre a politikai rend megújítása a megfelelő válasz, akár más szuverén államok segítségével és biztatásával, amelyek a saját emberi jogi kötelezettségvállalásaik szerint cselekszenek. Amikor egy nemzetállam szisztematikusan sárba tiporja az emberi jogokat, a nemzetek közösségének minden diplomáciai eszközt fel kell használnia annak érdekében, hogy az emberi méltóság elleni támadásokat megfékezze.

A nemzetközi jog szempontjából a szuverenitás és a nemzetközi emberi jogi normák közötti feszültséget az állam beleegyezése hivatott feloldani. Az Egyesült Államok szuverenitását gyakorolva hivatalosan beleegyezett, hogy betartja az emberi jogok nemzetközi jogának bizonyos normáit. Jogi kötelezettsége szinte kivétel nélkül csak akkor áll fenn, amikor a beleegyezés az alkotmányban előírt eljárás eredménye. Ezzel összhangban az Egyesült Államok a nemzetközi jogrend szuverén államaként egyetlen emberi jogi szerződést sem köteles ratifikálni. Amikor azonban úgy dönt, hogy egy szerződést az alkotmányban előírt módon ratifikál, a szerződés hivatalos jogi kötelezettségnek minősül, amely kifejezésre juttatja – és nem sérti – a nemzet szuverenitását.

2. HOGYAN VISZONYULNAK A POLGÁRI ÉS POLITIKAI JOGOK A GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS JOGOKHOZ?

Az egyetemes nyilatkozatban a polgári és a politikai jogok szorosan összefonódnak a gazdasági, a szociális és a kulturális jogokkal, ami kihívás elé állítja az Egyesült Államokat. Eltérően az egyetemes nyilatkozattól, valamint a 20. század kezdete óta világszerte elfogadott alkotmányok többségétől, az Egyesült Államok Alkotmánya általánosságban véve nem ismeri el a gazdasági és a szociális jogokat, és különösen nem írja elő védelmüket. A hidegháború folyamán az Egyesült Államok szinte kizárólag a polgári és a politikai jogok melletti elkötelezettségét hangsúlyozta, és elutasította a Szovjetunió által támogatott elvet, miszerint a gazdasági és a szociális jogok elsőbbséget élveznek. A hidegháború óta – az elnök párthovatartozásától függetlenül – az Egyesült Államok emberi jogi politikájának állandó eleme, hogy nem tekinti a nemzetközi emberi jogi kánon szerves részének a gazdasági és a szociális jogokat annak ellenére, hogy az Egyesült Államok küldöttsége „teljes szívvel” elkötelezte magát e jogok mellett az egyetemes nyilatkozat 1948-as elfogadásakor.

Az Egyesült Államok Alkotmányának preambuluma előírja ugyan, hogy a kormány felelős a „közös előmozdításáért”, az államalapítás korában azonban általánosan elfogadott nézet volt, hogy a közös megteremtésének záloga egy olyan korlátozott hatáskörrel rendelkező szövetségi kormány, amely biztosítja az egyéni szabadságjogokat és széles hatáskörrel ruházza fel a tagállamokat. Később, amikor az iparosodás elterjedésének hatására a bérmunkások száma meghaladta a független mezőgazdasági termelők, a kézművesek és a kereskedők számát, a szövetségi kormány bővítette felelősségi körét. A 20. század fordulóján az Egyesült

Államok jogszabályalkotásba kezdett annak érdekében, hogy igazságos és kedvező munkakörülményeket biztosítson. Az egyetemes nyilatkozat elfogadását megelőző évtizedekben pedig jelentős jogalkotási és adminisztratív kezdeményezéseket indított, amelyek sok millió amerikai állampolgár számára garantálták a megfelelő életszínvonalat, valamint a fiatalok, a munkanélküliek, a betegek és az idősek szociális védelmét. 1948-ban a New Deal, vagyis az „új irányvonal” intézkedései követendő példaként szolgáltak az egyetemes nyilatkozat vonatkozó rendelkezéseinek megalkotásához.

Az egyetemes nyilatkozatban jogok formájában megjelenő szociálpolitikák napjainkban mind szövetségi, mind tagállami szinten az Egyesült Államok kormányának kiemelt feladatai közé tartoznak. Habár az Egyesült Államok Alkotmánya nem ismeri el például az oktatásban való részvétel jogát, szinte az összes szövetségi tagállam alkotmánya tartalmazza az oktatáshoz való jogot, és komoly felelősséget ró a hatóságokra azáltal, hogy a jog tényleges gyakorlását biztosítaniuk kell. További, az egyetemes nyilatkozat nyelvezetéhez illeszkedő jelentős, szövetségi és tagállami szintű szociálpolitikák többek között az egyenlő munkáért járó egyenlő bérhez való jog, a gyermekek szociális védelme, a szülőket megillető elsőbbségi jog a gyermekeik nevelésének megválasztásához, valamint a fogyatékkal élők befogadása a közéletben és a munkahelyen.

Határainkon túlra tekintve érdemes megjegyezni, hogy a nemzetközi emberi jogi munka hét évtizede során az Egyesült Államok külpolitikája mindig kiemelten támogatta a világ gazdasági és szociális jólétét, mind széles körű fejlesztési segítségnyújtó programokkal, mind olyan jelentős kezdeményezésekkel, mint a Marshall-terv és az Egyesült Államok elnökének AIDS-elleni vészhelyzeti terve. Ily módon az Egyesült Államok – mind nemzeti, mind nemzetközi – joga és politikája komoly lépéseket tesz azért, hogy az egyetemes nyilatkozatban felsorolt gazdasági és szociális jogoknak érvényt szerezzen.

Hogyan kellene hát az egyetemes nyilatkozat gazdasági és szociális jogokra vonatkozó elveinek érvényesülnie az Egyesült Államok külpolitikájában? Fel kell ismernünk, hogy a polgári és a politikai jogok mellett a szociális, a gazdasági és a kulturális jogok is szerves részét képezik az egyetemes nyilatkozat szövetének. Ugyanakkor azt is figyelembe kell vennünk, hogy az egyetemes nyilatkozat különbözőképp határozza meg és mozditja elő a jogok e két csoportját.

Az alapvető különbséget a gazdasági és a szociális jogokra vonatkozó szakaszt bevezető 22. cikk fogalmazza meg, amelynek értelmében e jogok érvényesítésekor számot kell vetni „az egyes országok szervezetével és gazdasági erőforrásaival”. Ezzel szemben a polgári és a politikai jogoknak az egyetemes nyilatkozat nem szab ilyen korlátokat (a különbséget később a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kodifikálja). Általánosabban véve az egyetemes nyilatkozat cikkeinek megfogalmazásbeli különbségei arra engednek következtetni, hogy némely polgári és politikai jogokra nem vonatkoznak korlátozások – különösen azokra a negatív jogokra nem, amelyek közvetlen megsértésétől az államnak tartózkodnia kell: például „senkit sem” lehet rabszolgaságban tartani, kínvallatásnak alávetni vagy önkényesen letartóztatni. A gazdasági és a szociális jogok esetében azonban – amelyek érvényre juttatása a tartózkodás helyett általában tényleges intézkedéseket igényel az államtól – nem alkalmazza ezt a megfogalmazást.

Ha az emberi jogok válnának az állami hatalom és beavatkozás legitimálásának egyetlen vagy akár elsődleges eszközkévé, azzal ellentmondának eredeti rendeltetésüknek, és olyan autoriter kormányok játékszerévé válnának, amelyek visszaéléseiket az emberi jogi kötelezettségvállalásaikkal kívánják palástolni.

Természetesen a polgári és a politikai jogok szintén tevéleges köteleiséget rónak az államra. A jogszerű és tisztességes eljáráshoz való jog érvényesítése megkívánja például, hogy az állam létrehozza és fenntartsa az ehhez szükséges igazságszolgáltatási intézményeket. A kegyetlen, embertelen vagy lealacsonyító bánásmód elleni védelem megköveteli, hogy az állam emberséges büntetés-végrehajtási rendszert alakítson ki. Ami ennél is fontosabb: az egyetemes nyilatkozatban lefektetett gazdasági és szociális jogok kizárólag megfelelő költségvetési források és anyagi erőforrások mellett érvényesíthetők; fokozottan függenek a különböző gazdasági modellektől és állami berendezkedésektől; és mivel a szociálpolitikára fordítható állami erőforrások végesek, szinte minden esetben kompromisszumokkal járnak – például az oktatás vagy a munkanélküliség kezelése helyett az egészségügy részesüljön-e több állami forrásból? A gazdasági és a szociális jogokat emellett általában nehezebb bírósági ellenőrzés alá vonni, különösen az Egyesült Államokhoz hasonló alkotmányos rendszerekben, ahol a hatalmi ágakat nem a bíróságok, hanem a hatalmi ágak szétválasztása és a demokratikus legitimitás elve ruházza fel döntéshozatali hatáskörrel az alapvető szociálpolitikai kérdésekben. Végül érdemes aláhúzni, hogy az egyetemes nyilatkozat elfogadása óta számos autoriter állam – a múltban a Szovjetunió, napjainkban Kína, Kuba és Venezuela – rendszeresen a gazdasági és a szociális jogokra hivatkozva igazolja az állampolgárok alapvető polgári és politikai jogainak súlyos és jogtalan megsértését.

Összefoglalva, az egyetemes nyilatkozat megköveteli, hogy az Egyesült Államok külön figyelmet szenteljen a gazdasági és a szociális jogoknak külpolitikájának kialakításakor. Számos okból kifolyólag – ideértve a saját alkotmányos hagyományunkat, az egyetemes nyilatkozat nyelvezetét és a jogok megsértésével kapcsolatos aggályokat – észszerű azonban, hogy az Egyesült Államok eltérően kezelje a gazdasági és szociális jogokat a polgári és a politikai jogok körétől. A polgári és a politikai jogok hangsúlyozásával, valamint a gazdasági és a szociális jogok gazdasági segítségnyújtási és fejlesztési programokkal való érvényesítésével az Egyesült Államok mind alkotmányos alapelveinek, mind az egyetemes nyilatkozat elveinek megfelelően jár el.

3. AZ EMBERI JOGOK ÉS AZ ÁLLAMOK KÖTELEZETTSÉGEI

Az Alkotmány értelmében az Egyesült Államok kormányának egyik legfontosabb feladata megvédeni az állampolgárok elidegeníthetetlen jogait azáltal, hogy a nemzeti pozitív jogban kifejezésre juttatja ezeket a jogokat. A 20. század társadalmi és a gazdasági változásai folytán az Egyesült Államok kormánya további kötelezettségeket vállalt magára annak érdekében, hogy biztosítsa a szociális és a gazdasági jólét II. fejezetben felsorolt, alapvető elemeit.

Mindez összhangban van az egyetemes nyilatkozattal, amely egy sor olyan jogot nevesít, amely kizárólag hatáskörös kormányzati intézkedések révén érvényesíthető. Ez nemcsak az egyetemes nyilatkozat gazdasági és szociális jogaira, hanem számos politikai és polgári jogra is vonatkozik. Vizsgáljuk meg a demokratikus politikai részvétel jogát, amely nem gyakorolható ténylegesen anélkül, hogy a kormány megteremti és fenntartja a megfelelő választási rendszert, biztosítja annak tisztességességét, lehetőséget nyújt az állampolgároknak arra, hogy szabadon leadják a szavazatukat, illetve megakadályozza a csalást. Ugyanakkor a külpolitika és a külföldre irányuló támogatások tekintetében a kormány nemcsak az aljas jogsértéseket köteles megakadályozni, hanem a nehéz helyzetben lévő nemzeteknek is segítenie kell megszüntetni azokat körülményeket, amelyek táptalajt biztosítanak a terrorizmushoz és az emberkereskedelemben – a rabszolga-kereskedelemben modern kori megfelelőjéhez – hasonló gonoszságoknak.

A szigorú határokat szintén tiszteletben kell tartani. A kormány korlátozott hatáskörének alapelvét, amely központi jelentőséggel bír az Egyesült Államok alkotmányos hagyományában, nem szabad szem elől téveszteni a politikai döntéshozatal során. Ha az emberi jogok válnának az állami beavatkozás legitimálásának egyetlen vagy akár elsődleges eszközévé, azzal ellentmondának eredeti rendeltetésüknek, és olyan autoriter kormányok játékszerévé válnának, amelyek visszaéléseiket az emberi jogi kötelezettségvállalásaikkal kívánják palástolni. Az utóbbi időben aggodalommal figyelhettük meg, hogy néhány állam a Covid19-világjárvány alatt felmerült közegészségügyi kötelezettségeivel indokolja a sajtó és a véleménynyilvánítás szabadságának túlzott mértékű korlátozását, valamint az emberi jogi aktivisták önkényes őrizetbe vételét. Az Egyesült Államoknak lankadatlanul őriznie kell a kormány korlátozott hatalmának alapítólelvét, illetve minden lehetséges alkalommal és módon szembe kell szállnia az autoriter kormányzati rendszerekkel. Ezekben a kereteken belül azonban az Egyesült Államok külpolitikájának a közjó érdekében minden államban támogatnia kell a jó kormányzás egészségesen és hatékonyan működő intézményeinek kialakítását is.

4. A DEMOKRÁCIA ÉS AZ EMBERI JOGOK

Megfigyelhettük, hogy az elidegeníthetetlen jogok amerikai hagyománya nagy hangsúlyt fektet a demokratikus önrendelkezésre. Számos alapvető jog – többek között a választójog, illetve a szólásszabadság, valamint a gyülekezési és az egyesülési szabadság joga – elengedhetetlen feltétele az egészségesen működő demokráciának. A demokratikus önrendelkezés pedig bármely más berendezkedésnél nagyobb valószínűséggel teremt olyan közös politikai életet, amely tiszteletben tarja az állampolgárok jogait. Az emberi jogok kultúrájának ápolásával a demokrácia hozzájárul az alapvető jogok gyakorlati érvényesüléséhez. A demokratikus politikai folyamatok kulcsfontosságú szerepet játszanak abban, hogy meghatározzák a politikai kultúrában érvényesülő jogokat, észszerűen összeegyeztessék a jogigényeket, valamint a lehető legjobb módon osszák el azokat a korlátozottan rendelkezésre álló erőforrásokat, amelyeket a demokráciák a jogok érvényre juttatására fordítanak. A demokratikus párbeszéd, érdekérvényesítés és döntéshozatal teszi lehetővé az új jogigények felismerését és társadalmi legitimációját. A demokrácia és az elidegeníthetetlen jogok kapcsolata tetten érhető az Egyesült Államok önrendelkezésre fektetett hangsúlyában, az ország deklarált második világháborús céljaiban, valamint a szovjet birodalom bukását követő demokratizálódás „harmadik hullámának” amerikai támogatásában.

Ugyanez a kapcsolat az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában is egyértelműen felfedezhető. Az egyetemes nyilatkozat tartalmazza azokat a klasszikus polgári és politikai jogokat, amelyek szükségesek a demokratikus folyamatok integritásának és szabadságának biztosításához, illetve megvédi azokat a civil szervezeteket, amelyek nélkülözhetetlenek egy szabad és autonóm társadalom működéséhez. Kontextusba helyezi emellett a politikai részvételhez fűződő jogot azáltal, hogy általában véve elismeri, „a közhatalom tekintélyének alapja a nép akarata”, valamint előírja, hogy „ez az akarat egyenlő szavazati jog [...] alapján időszakonként tartandó tisztességes választáson kell hogy kifejezésre jusson”. Azzal együtt, hogy az egyetemes nyilatkozat struktúrája összhangban van a pluralizmus és a szubszidiaritás elveivel, mindez arra enged következtetni, hogy a demokratikus önrendelkezés elengedhetetlen az egyetemes nyilatkozat alapelveinek megvalósításához.

Az egyetemes nyilatkozat, valamint az amerikai alkotmányos és politikai hagyomány lényegi elemeinek ezen összecsengése hatást gyakorol az Egyesült Államok külpolitikájára. Előírányozza, illetve az Egyesült Államok emberi jogi vállalásának központi elemévé teszi a demokratikus folyamatok és a szabad intézmények előmozdítása melletti elköteleződést. Ezt az elköteleződést tükrözi a Külügyminisztérium Demokrácia és Emberi Jogok Hivatala (Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor), valamint az Egyesült Államok részvétele olyan kezdeményezésekben, mint az Amerikai Demokratikus Karta. Ugyanakkor a szabadság és a demokrácia tiszteletben tartása megköveteli, hogy az Egyesült Államok elismerje más országok demokratikus többségének döntéseit, illetve tudomásul vegye, hogy az önrendelkezés jogának következtében más nemzetek saját, egyedi prioritásokat és közpolitikát alakíthatnak ki. Az emberi jogok előmozdítása folyamán az Egyesült Államoknak tiszteletben kell tartania a demokratikus politikákat és a nemzeti szuverenitás legitím gyakorlását, valamint nem szabad olyan jogigényeket támogatnia, amelyek célja a demokratikus intézmények és folyamatok megkerülése. Máskülönb az Egyesült Államok megkockáztatja a kulturális imperializmus terjesztését azáltal, hogy rákényszeríti a saját szakpolitikai preferenciáit és az intézményrendszerét olyan nemzetekre, amelyek hagyományai jelentős mértékben eltérnek az Egyesült Államok hagyományaitól.

„Szomorú képet fest korunkról, hogy az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata után 70 évvel továbbra is súlyos jogsértéseknek lehetünk tanúi világszerte, amelyeket gyakran az emberi jogok nevében követnek el. Az emberi jogok védelme érdekében tervezett és megalkotott nemzetközi intézmények eltávolodtak eredeti küldetésüktől. Az emberi jogi követelések megszorodásával egyes jogigények egymásnak feszültek, ami kérdéseket vetett fel és vitákat robbantott ki a jogok elsőbbségéről. A nemzetállamok és a nemzetközi intézmények emberi jogi kötelezettségei továbbra sem tisztáztak. Ilyen háttér mellett és mindezek fényében eljött az idő az emberi jogok amerikai külpolitikában betöltött szerepének alapos felülvizsgálatára.”

Michael R. Pompeo, az Egyesült Államok külügyminisztere, 2019. július 8.

5. AZ EMBERI JOGOK HIERARCHIÁJA

Ellentmondások övezik a kérdést, hogy az egyetemes nyilatkozat kánonjának egyes jogai fontosabbak-e más jogoknál, és hogy bizonyos jogok elsőbbséget élveznek-e. Ahogy korábban már kifejtettük, az egyetemes nyilatkozatban nevesített emberi jogok integrált jellegűek, és nem választhatók szét vagy állíthatók szembe egymással, mivel bizonyos mértékben mindegyik szükséges az emberi méltóság érvényre juttatásához. Ebből kifolyólag az egyetemes nyilatkozat szándékának és struktúrájának ellentmond, ha saját preferenciáink és ideológiai előfeltevéseink alapján kiválasztunk egyes jogokat, míg más alapvető jogokat figyelmen kívül hagyunk. A jogok közötti feszültségek soha nem szolgálhatnak ürügyként arra, hogy a nemzetközi jog értelmében vállalt emberi jogi kötelezettségek teljesítése meghiúsuljon.

Az alapvető emberi jogok egymástól való függésének elve, amely az egyetemes nyilatkozatban közvetve jelenik meg, a hidegháborút követő rendezés időszakában került nevesítésre az Egyesült Nemzetek 1993-as Bécsi Emberi Jogi Világkonferenciáján, amely ismét felhívta a figyelmet az emberi jogok fontosságára. A konferencia végén az Egyesült Államokkal együtt 171 ország fogadta el a Bécsi Nyilatkozatot és Cselekvési Tervet, amely kimondja, hogy „az emberi jogok egyetemesek, oszthatatlanok, egymástól függenek és egymással összefüggenek”.

A fenti kijelentésnek nem mond ellent az a megállapítás, hogy mind maga az egyetemes nyilatkozat, mind az egyetemes nyilatkozat alapján megalkotott, az emberi jogokra vonatkozó pozitív jog különbséget tesz egyes jogok között. A nemzetközi jog elfogadja, hogy egyes emberi jogok teljes mértékben – kivétel nélkül, vagy csupán néhány kivételtől eltekintve, még nemzeti szükségállapot idején is – egyetemesek. Más jogok ezzel szemben észszerű mértékben korlátozottak, vagy függenek a rendelkezésre álló erőforrásoktól és a szabályozási rendelkezésektől. Egyes normák, mint a népirtás tilalma, olyannyira egyetemesek, hogy *ius cogens*

normának tekinthetők – vagyis olyan nemzetközi jogi alapelvek, amelyet törvényesen egyetlen állam sem hagyhat figyelmen kívül –, míg más normák esetén a szuverén állam szabadon dönthet azok elfogadásáról. Bizonyos emberi jogok, például a kínzás tilalmának, alkalmazása a nemzeti gyakorlatok nagyfokú egységességét igényli, míg más jogok, úgy mint a magánélet védelme, jelentős eltéréseknek adnak teret az államok gyakorlatában. A Külügyminisztérium Demokrácia és Emberi Jogok Hivatalának munkája tükrözi ezeket a szempontokat.

Jogos aggodalomra ad okot, hogy az emberi jogok körének e nagymértékű bővülése inkább gyengítette, mintsem erősítette az emberi jogok alkalmazását, és kiszolgáltatottabbá tette a leghátrányosabb helyzetben lévőket. A több jog nem feltétlenül vezet nagyobb fokú igazságossághoz.

A gyakorlatban a jogok elsőbbségével kapcsolatos döntések nemcsak elkerülhetetlenek, hanem kívánatosak is. Először is, egyes jogok bizonyos körülmények között szükségképpen és logikus módon elsőbbséget élveznek. Emellett számos jogigény egymásnak feszül, és megköveteli e feszültség feloldását. Az Egyesült Államokban például olyan nagy fontossággal bír a szólásszabadság, hogy az Egyesült Államok a nemzetközi normáktól eltérően nem rendelte el a gyűlöletbeszéd tilalmát. A jogok viszonylagos súlyának eltérő megítélése elkerülhetetlen és helyénvaló. Az Egyesült Államok elnökének és a Kongresszusnak alkotmányos kötelessége összetett politikai döntéseket hozni az adott pillanatban legsürgetőbb emberi jogi kérdésekben, valamint ezeknek megfelelően kialakítani a diplomáciai és a politikai prioritásokat. Minden emberi jogokkal foglalkozó szervezet – legyen az állami, nem kormányzati vagy kormányközi – szükségképpen ugyanígy jár el. Ezek a prioritások gyakran egy konkrét történelmi tapasztalatot vagy kötelezettségvállalást tükröznek. Az Egyesült Államok Kongresszusa jogsabályi úton hozott létre hivatalokat, amelyek kifejezetten egyes jogok, mint például a vallásszabadság és a rabszolgaság (emberkereskedelem) tilalmának védelmét szolgálják. Ez a döntés az Egyesült Államok történelmi örökségében gyökerezik, és tükrözi az amerikai állampolgárok megalapozott ítéleteit és érdeklődésük tárgyát.

Összességében annak ellenére, hogy az egyetemes nyilatkozat kifejezetten nem mondja ki a jogok hierarchiáját, valamint elméleti síkon fontos elismerni az emberi méltóságra vonatkozó jogok egymástól függését, az Egyesült Államok külpolitikájának az egyetemes nyilatkozatnak megfelelően meg kell állapítania, hogy az adott pillanatban mely jogok állnak összhangban leginkább a nemzet elveivel, prioritásaival és érdekeivel. A döntéshozatal során figyelembe kell vennie mind az Egyesült Államok egyedi hozzájárulását az emberi jogi vállaláshoz, mind a pillanatnyi körülményeket, veszélyeket és lehetőségeket.

6. ÚJ JOGOK MEGJELENÉSE

Az Egyesült Államok alapító atyái megértették, hogy ha a Függetlenségi Nyilatkozatban nevesítik „az élethez és szabadsághoz” való jogot és a jogot „a boldogságra való törekvésre”, „elidegeníthetetlen jogokat” alkotnak, de nem állítják össze azok kimerítő jegyzékét. Az 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának megfogalmazói hasonlóképpen felismerték, hogy nem törekedhetnek teljes körű lista megalkotására. Tudták, hogy az emberi jogok eszméje – amely összefonódik az eredendő emberi méltóság eszméjével – hozzájárul a szabadság és az egyenlőség elvei által előírtak mélyebb megértéséhez. Ahogy az amerikai állampolgárok idővel egyre inkább megértették és elfogadták az alapítóelveik tartalmát és jelentőségét, úgy az egyetemes nyilatkozat aláírói is egyre inkább megértették és elfogadták a nyilatkozat elveinek tartalmát és következményeit. Indokolt tehát az elismert emberi jogok listájának bizonyos mértékű bővítése és pontosítása, annak ellenére, hogy a szabadság, az egyenlőség és az emberi méltóság alapvető eszméi változatlanul érvényesülnek.

Szem előtt kell tartanunk ugyanakkor, hogy az egyetemes nyilatkozat éppen korlátozott jellege miatt volt képes világszerte útnak indítani az emberi jogi vállalást. Az egyetemes nyilatkozat szándékosan korlátozódott a jogok egy szűk körére, amelyben szinte teljes egyetértés mutatkozott a nyilatkozat megfogalmazói között. Az alkotók azzal is tisztában voltak, hogy egy szorosabban körülhatárolt lista nagyobb politikai jelentőséggel ruházza fel az egyes jogokat, valamint csökkenti a jogigények közötti feszültségeket, amelyek gyengítenék egy adott jog vagy a jogok összességének érvényesülését. Ezek a megfontolások hetven évvel később különösen nagy jelentőséggel bírnak, mivel az emberi jogi eszközök száma napjainkra drámaian megemelkedett. Számos ENSZ ügynökségen, regionális emberi jogi rendszeren, illetve a Nemzetközi Munkaügyi Szervezethez és az UNESCO-hoz hasonló szakosodott szervezeten felül mára több tucat szerződés, több száz állásfoglalás és nyilatkozat, valamint több ezer rendelkezés kodifikálja az egyes emberi jogokat, túlmutatva az ENSZ kilenc legismertebb emberi jogi szerződésében lefektetett jogokon. Aggodalomra ad okot, hogy az emberi jogok körének e nagymértékű bővülése inkább gyengítette, mintsem erősítette az emberi jogok alkalmazását, és kiszolgáltatottabbá tette a leghátrányosabb helyzetben lévőket. A több jog nem feltétlenül vezet nagyobb fokú igazságossághoz. Ha

minden arra érdemes politikai preferenciát emberi jogi követeléssé alakítunk, az emberi jogok tekintélye elkerülhetetlenül gyengül.

Mindebből az következik, hogy az Egyesült Államoknak óvatos nyitottsággal kell mérlegelnie az új emberi jogok elismerését. Alaposan meg kell vizsgálnunk a nehéz kérdést, hogy az egyes jogigények valóban az egyetemes nyilatkozat elveinek és kötelezettségvállalásainak hatálya alá tartoznak-e.

A probléma megközelítésének egyik lehetséges kiindulási pontja az egyetemes nyilatkozatban központi szerepet betöltő emberi méltóság eszméje. Az új jogok elfogadásával, valamint az elfogadott jogok újfajta értelmezésével, bővítésével és alkalmazásával kapcsolatos érvek gyakran hivatkoznak erre az alapvető elvre. Elengedhetetlen nyilvános vitákat folytatni arról, hogy egy adott jogigény az ember egyenlő és veleszületett méltóságának elismeréséből eredeztethető erkölcsi követelmény-e. Az ilyen viták a döntéshozóknak is segítenek megállapítani, hogy az új jog iránt felmerült igény elfogadandó vagy elutasítandó-e. Az emberi méltóságra való közvetlen hivatkozás azonban önmagában nem elég ahhoz, hogy megkülönböztessük a legitim és az alaptalan jogigényeket. A méltóság maga is sokat vitatott fogalom, amely nemcsak a különböző kultúrákban, de még a modern, pluralista társadalmakban is drámaian eltérő tartalommal bír. Korunk legmegosztóbb morális kérdéseiben – úgy mint az önkéntes eutanázia legalizálása – mindkét oldal gyakran hangoztat méltóságon alapuló érveket.

Más kritériumokra is szükség van annak vizsgálatához, hogy egy új jogigény megérdemli-e – és amennyiben igen, mikor érdemli meg – az Egyesült Államok külpolitikájának támogatását. A bizottság úgy gondolja, hogy az alábbi megfontolásokat érdemes szem előtt tartani:

- + Mennyire szorosan igazodik a jogigény az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának nyelvezetéhez, ahogy azt a nyilatkozat alkotói, illetve az Egyesült Államok megfogalmazták és értelmezték az 1948-as elfogadásakor, valamint azon nemzetközi emberi jogi eszközök nyelvezetéhez, amelyeket az Egyesült Államok elfogadott és ratifikált? E szövegek tárgyalások során gondosan megfogalmazott nyelvezete kiemelt jelentőséggel bír. Ha a közösen megalkotott fordulatokat és értelmezést figyelmen kívül hagyjuk, vagy a felismerhetetlenségig bővítjük, az emberi jogok nyelvezete végtelenül képlékennyé válik, és elszakad alapelveitől.
- + Összhangban áll-e az új jogigény az Egyesült Államok alkotmányos elveivel, valamint erkölcsi, politikai és jogi hagyományával? Széles körben elismerték és elfogadták-e azt az amerikai állampolgárok a demokratikusan megválasztott politikai képviselőiken keresztül? Nem arról van szó, hogy az Egyesült Államok egyedi látásmódjának általánosan meg kell határoznia a nemzetközi emberi jogi munka irányvonalát. Ha azonban az Egyesült Államok külpolitikája az új jogigények mérlegelésekor nem veszi figyelembe az amerikai állampolgárok támogatását, azzal veszélybe sodorja demokratikus legitimitását.
- + Hivatalos, szuverén jóváhagyásukat adták-e az Egyesült Államok és a hasonlóan gondolkodó demokráciák a kérdéses igényhez a nemzetközi jogalkotás bevett politikai mechanizmusain keresztül (elsősorban egyértelműen megfogalmazott szerződéses rendelkezések elfogadásával)? Ahogy korábban kifejtettük, a szuverén jóváhagyás szerepe a nemzetközi jogban összekapcsolja a demokratikus önrendelkezés elvét a nemzetek közössége által elfogadott egyetemes elvek alkalmazásával. Az olyan új jogigények, amelyek megkerülik a hazai alkotmányos folyamatokat és a demokratikus politikai folyamatokat – például a nemzetközi bizottságoktól, független szakértőktől és érdekképviselői csoportoktól származó szabályok – ösztönözhetik az emberi jogok tartalmának vizsgálatát, de nem bírnak jogi kötőerővel.
- + Az egyetemes nyilatkozathoz hasonlóan világos konszenzus övezi-e az új jogigényt az emberiség családjának különböző hagyományaiban és kultúráiban, vagy csupán egy szűkebb, pártpolitikai vagy ideológiai érdeket képvisel? Két esetben különösen indokolt az éberség. Előfordul, hogy antidemokratikus, elnyomó rendszerek támogatnak új, tágan értelmezhető jogokat annak érdekében, hogy aláássák az elismert egyetemes jogok egységét és hatásosságát. Más esetekben jogvédők, akik igyekeznek megkerülni a szokásos politikai gyakorlatot és a hazai demokratikus folyamatokat, a nemzetközi emberi jogok nyelvezetét és struktúráit használják olyan célok előmozdítására, amelyek nem tükrözik a nemzetek közösségének általános akaratát, valamint sokszor a jogvédők hazájának akaratát sem.

- + Beilleszthető-e az új jog az emberi jogok fennálló rendszerébe? Az új jogigények mérlegelésekor mindig figyelembe kell venni, és alaposan meg kell vizsgálni a jogok között esetlegesen fellépő, feloldandó feszültségeket. Az emberi jogi vállalat egészét veszélybe sodorhatja az emberi jogok kompromisszumokon és széles körű konszenzuson nyugvó, fennálló keretrendszerének figyelmen kívül hagyása annak érdekében, hogy egy új és korábban el nem ismert jogot előmozdítsunk.

A kritériumok felsorolása nem kimerítő és végleges. Az új jogigények legitimitásának vizsgálatát, különösen változó körülmények közepette, nem egy általános képlet határozza meg, hanem józan ész, tapasztalat, megfontoltság és körültekintő döntéshozatal szükséges hozzá.

7. AZ EMBERI JOGOK ÉS A POZITÍV JOG AZ EGYETEMES NYILATKOZAT UTÁN

Egyesek szerint az emberi jogokra vonatkozó pozitív nemzetközi jog kötelező erejű jogi eszközökkel való kialakítása önmagában képes választ adni az emberi jogok jelentésével, tartalmával és fejlődésével kapcsolatos esetleges bizonytalanságokra. Az 1948-ban kezdődött közös munka – amely szerződések hálózatával jogilag kötelező kötelezettségvállalások formájába öntötte az egyetemes nyilatkozat emberi jogi elveit – valóban kézzel fogható eredményeket hozott. Az emberi jogok szerződési jogának fejlődése tükrözi a nemzetek közösségében megfigyelhető, emberi jogokkal kapcsolatos, egyre szélesebb körű konszenzust. Az egyetemes nyilatkozat iránymutató és pedagógiai céljait övező, gyakran felügyeleti intézmények által ellenőrzött és előmozdított, szigorú jogi követelmények elősegítik az emberi jogok védelmét.

Ugyanakkor mind az államok, mind a szakértők felteszik a kérdést, hogy a szerződésbe foglalt emberi jogok szaporodásának nincsenek-e hátrányos következményei. Úgy tűnik, az új szerződésekben elburjánzó számos emberi jogi kötelezettség nem mozdította elő az emberi jogi rendelkezések hatékonyságát, valamint nem gátolta meg a világszerte elkövetett súlyos emberi jogi vétségeket, még számos olyan országban sem, amely ratifikálta a legfőbb szerződéseket. Aláássa a nemzetközi emberi jogi rendszer tiszteletét, ha újabb és újabb szerződések kerülnek megalkotásra úgy, hogy a már fennálló emberi jogi kötelezettségek hatékonysága nem növekszik.

Fontos megjegyezni, hogy elterjedése ellenére az emberi jogokra vonatkozó pozitív jog nem oldotta fel az emberi jogok természetével és tartalmával kapcsolatos vitákat. Épp ellenkezőleg, mialatt a nemzetközi intézmények munkája és az új szerződések bővítették az emberi jogok alkalmazási területét, sok új vitás kérdésnek is teret adtak. Mindez elkerülhetetlen. Még ha tovább pontosítják is a szerződések az emberi jogok fogalmát, az emberi jogok nemzetközi jogának elvei rendeltetésükhöz híven megőrzik hiányos és homályos jellegüket, így szüntelenül kritika és felülvizsgálat tárgyát képezik. Ezt támasztja alá, hogy a nemzetállamok alkotmányosaival ellentétben az emberi jogok pozitív nemzetközi joga nem alkot átfogó jogi keretrendszert, valamint önmagában nem jelent irányadó és végső hivatkozási alapot a jogviták rendezésekor.

Azt is fel kell ismernünk, hogy a lefektetett emberi jogi jogszabályok nem képesek megválaszolni azokat a fontos kérdéseket, amelyek természetüknél fogva túlmutatnak a hatályos pozitív jogszabályok határain. Az emberi jogok eszméjének lényege, hogy e jogok minden embert születésétől fogva megilletnek, és létezésük nem függ semmilyen állami vagy nemzetközi intézmény rendelkezésétől. A pozitív jog előírhatja és pontosíthatja az állam egyénekké vagy más államokkal szemben végrehajtandó kötelezettségeit. A pozitív jog azonban – legyen az egy nemzetállam vagy egy nemzetközi jogrend pozitív joga – nem *hoz létre* emberi jogokat, valamint hallgatása vagy rendelkezései nem tehetik semmissé az emberi jogokat. Attól függetlenül továbbá, hogy a pozitív jog emberi jogként ismer el valamit, az adott jog kifogásolható, felülvizsgálható és módosítható marad. Az emberi jogok mércét szolgáltatnak, amellyel megvizsgálható a pozitív jog igazságossága; egyetlen nemzetállam vagy nemzetközi intézmény sem rendelkezik azonban monopóliummal vagy az utolsó szó jogával az emberi jogok tartalmával kapcsolatban. Röviden szólva, bár az emberi jogok megtestesítik azokat az alapelveket, amelyekkel a pozitív jog igazságossága megítélhető, egyetlen – nemzeti vagy nemzetközi – pozitív jog sem tekinthető végső döntőbíróknak az emberi jogi kérdésekben.

Az emberi jogok pozitív nemzetközi joga nem írhatja elő azt sem, hogy egy adott emberi jogi szerződés ratifikálását követően az Egyesült Államok köteles-e kötelező erejű nemzeti pozitív jogot alkotni. Egy szerződés pusztán léte nem elégséges feltétele annak, hogy pozitív nemzetközi jogi kötelezettségként elfogadásra kerüljön. Az érveknek összhangban kell lenniük azokkal az alapelvekkel és érdekekkel, amelyek túlmutatnak a nemzetközi jog mindenkorin állapotán; az Egyesült Államokban és más liberális demokráciákban meg kell győzniük az állampolgárok többségét, akik jóváhagyásukat a megválasztott képviselőikén keresztül fejezik ki. A pozitív jognak ezenfelül kritika és felülvizsgálat tárgyát kell képeznie a mindenkorin közérdek és az igazságosság fényében, valamint reagálnia kell a változó igényekre és körülményekre. Ez az emberi jogok nemzetközi jogára

sem kevésbé érvényes. Mindezt azonban nem lehet kizárólag a pozitív jog keretein belül elvégezni. Szomorú lenne, ha az emberi jogok eszméje – amely tükrözi a meggyőződést, miszerint a nemzetek pozitív jogának meg kell felelnie az igazságosság magasztos elvének – arra korlátozódna, amit az éppen hatályos szerződések és intézmények kinyilatkoztatnak róla.

Az emberi jogokra vonatkozó pozitív jog fejlődése üdvözlendő. A pozitív jogalkotásnak azonban átgondoltnak és megfontoltnak kell lennie. A diplomatáknak és jogászoknak el kell vetniük azt a naiv képzetet, miszerint a pozitív jog tévedhetetlenül képes rendezni a nemzetközi emberi jogi vállalással kapcsolatos súlyos kérdéseket, valamint kezelni a külpolitikában felmerülő kihívásokat.

Ez a kiegyensúlyozott megközelítés az Egyesült Államok alapító elveiben gyökerezik. Összhangban van emellett az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának alapelveivel, amely nem a pozitív jog megnyilvánulása, hanem egy kötelező erővel nem bíró eszköz, amely politikai, oktatási és jogi úton is követendő példát hivatott állítani a nemzeteknek. Végezetül tükrözi az Egyesült Államok Külügyminisztériumának nem kevesebb mint fél évszázada – a demokratikus és a republikánus kormányok alatt egyaránt – tanúsított következetes hozzáállását az emberi jogok nemzetközi jogához és intézményeihez.

8. AZ EMBERI JOGOK A POZITÍV JOGON TÚL

1948 óta az emberi jogi szerződések képezik a nemzetközi emberi jogi normák kialakításának legfontosabb és leghivatalosabb eszközét. A nemzetközi politikában és diplomáciában folytatott mindennapos emberi jogi párbeszédben mégsem a szerződésekben ratifikált kötelező erejű jogi normák jelentik a hivatkozási alapot, hanem egy sor nem kötelező erejű állásfoglalás, nyilatkozat, szabály, kötelezettségvállalás és irányelv. Ezeket időnként a félrevezető „puha jog” elnevezéssel illetik, pedig a szó szoros értelmében nem tekinthetők jogi normának. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának elveire való tekintettel ennek ellenére el kell ismernünk ezen eszközök gyakorlati értékét, hiszen az egyetemes nyilatkozat maga is nem kötelező erejű eszköz, amely hatással volt a nemzetközi politikára és gyakorlatra. Mi több, néhány kiemelkedő jelentőségű emberi jogi mérföldkőnek és sikernek, például a Helsinkai Záróokmányának és az Amerikai Demokratikus Kartának, kifejezetten jogon kívüli, diplomatikai-politikai jellege volt.

Ugyanakkor komoly aggodalomra ad okot a nem jogi szabályok széles körű elszaporodása, amelyeket csekély demokratikus ellenőrzés mellett működő bizottságok, független szakértői testületek, nem kormányzati szervezetek és különmegbízottak fektettek le. Ezek a jogigények gyakorta részesítik előnyben az önjelölt elitet, nem élveznek széles körű demokratikus támogatást, valamint nem folyik róluk kompromisszumokat megkövetelő tárgyalás a hatályuk alá tartozó nemzetállamok között. Az Egyesült Államok Külügyminisztériuma mindig is azt a határozott álláspontot képviselte, miszerint kötelező erejű normát kizárólag a nemzetközi közjog hivatalosan elismert eljárásainak keretein belül, a nemzet képviselőinek jóváhagyását követően lehet alkotni. Az úgynevezett „puha jog” ezáltal nem eredményez(het) kötelező erejű nemzetközi normát. Ez a megfontolt álláspont teljes mértékben összecseng az amerikai alkotmányos hagyománnyal, beleértve az egyetemes nyilatkozat elveit, amelyeket a nemzet 1948-ban elfogadott.

IV. AZ EMBERI JOGOK ÉS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KÜLPOLITIKÁJA

A. KÜLPOLITIKA ÉS SZABADSÁG

Az Atlanti-óceán nyugati partjain, távol az európai hatalmaktól, az Egyesült Államok az alapítását követő több mint egy évszázadon keresztül mellékszereplője volt a világpolitikának. A szövetséges hatalmak második világháborús győzelme után azonban az Egyesült Államok nagyhatalomként lépett a globális szintre. A háború utáni években az Egyesült Államok vezető szerepet vállalt az új nemzetközi rend megformálásában. E nemzetközi rendet – amelyben ma is élünk – átszötte az Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozatában megfogalmazott és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában kiteljesedett elv, miszerint a nemzetállamok kormányai kötelesek tiszteletben tartani az ember bizonyos veleszületett jogait. Habár a szabadság eszméje a kezdetektől központi szerepet játszott abban, ahogyan Amerika saját magáról és a világról gondolkodott, az emberi jogok csupán a második világháborút követően kerültek az amerikai külpolitika, valamint – az Egyesült Államok vezetésével – a nemzetközi politika előterébe.

Az említett években a szabadság történelmének új fejezete nyílt meg mind az Egyesült Államokban, mind külföldön. A két világháború a megszokott életet felforgató pusztításával felhívta a figyelmet arra, hogy a dolgok korábbi rendje megváltoztatható. A világon, ahol 750 millió ember továbbra is gyarmati uralom alatt élt, valamint az Egyesült Államok, Latin-Amerika és a Szovjetunió állampolgárainak milliói tartoztak hátrányos helyzetű kisebbségi csoportokba, a férfiak és a nők nemcsak békére, hanem jobb és szabadabb életre is vágytak. Az amerikai költő és egykori rabszolga, Phillis Wheatley amerikai függetlenségi háború alatt írt sorai valóságnak tetszettek: „Isten minden emberi szívben elrejtett egy eszmét, amelyet a szabadság szeretetének hívunk, amely türelmetlen az elnyomással szemben, és sóvárog a megszabadulás után.”

A szabadság és a méltóság eszméjére épülő külpolitika alapjait Woodrow Wilson tizennégy pontja – az első világháború végén közzétett, a háborús célokról és a béke alapelveiről szóló dekrétuma –, Franklin Delano Roosevelttel második világháborús retorikája és az Atlanti Charta fektették le. Az őket követő elnökök rendszeresen hivatkoztak a szabadság elvére az amerikai külpolitika meghatározásakor, ugyanakkor mindvégig megőrizték józan hozzáállásukat a hatalom nemzetközi politikában betöltött szerepéhez. A legemlékezetesebb példák között említhetjük a Truman-doktrínát; John F. Kennedy 1963-ban Nyugat-Berlinben elhangzó beszédét; Jimmy Carter 1978-as, az egyetemes nyilatkozat harmincadik évfordulójáról megemlékező beszédét; valamint Ronald Reagan 1982-ben a Westminster-palotában és 1987-ben a berlini falnál elhangzó beszédeit.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy az Egyesült Államok úgy vállalta magára az emberi jogok védelmezőjének szerepét, hogy történelme során maga is számos alkalommal sértette meg a szabadság és az egyenlőség elvét mind határain belül, mind azokon túl. Mióta a nemzetek más nemzetekkel érintkeznek, a külpolitikát érdek- és hatalmi harcok, kényelemből fenntartott barátságok, tragikus kompromisszumok, vakmerő kalandok és elhibázott döntések jellemzik. Ez alól Amerika sem kivétel. A 19. században a „manifest destiny”, vagyis a küldetésstudat zászlaja alatt az Egyesült Államok hatalmas emberi áldozatok árán elűzte az amerikai őslakosokat földjükről, valamint rákényszerítette őket, hogy olyan szerződéseket írjanak alá, amelyeket az Egyesült Államok később nem tartott tiszteletben. Történelme során előfordult, hogy az Egyesült Államok diktátorok oldalán állt, illetve aláásta a demokratikus akarat megnyilvánulásait. Esetenként olyan katonai beavatkozásokat indított, amelyek sokak véleménye szerint megfontolatlanok voltak, és ártottak a szabadság ügyének.

Mindezek ellenére a világ legrégebbi demokráciája a 20. században a szabadság első számú bajnokává vált, reménnyel és bátorsággal töltve el a kegyetlen diktatúrák elnyomásában élő nők és férfiak millióit. Amerika kulcsszerepet játszott az emberek veleszületett jogainak két akkori legnagyobb ellensége, a nemzetiszocializmus és a szovjet kommunizmus legyőzésében.

A második világháborút követően az Egyesült Államok vezette az új nemzetközi rend kiépítését. Utóbbi tükrözte a szabadság melletti elköteleződést, amely az amerikai kormányzatnak is alapvető vállalása volt. Európa infrastruktúrája romokban hevert, ezért a Kongresszus 1948-ban elfogadta a Marshall-tervet, egy nagyszabású gazdasági segélyprogramot, amely olyan viszonyokat hivatott teremteni a világban, „amelyek közepette a szabad intézmények fennmaradnak”. George Marshall külügyminiszter a Harvard Egyetemen 1947-

ben elhangzott nyitóbeszédében érvelt a program szükségessége mellett, ahol kijelentette, hogy „az Egyesült Államoknak minden tőle telhetőt meg kell tennie, hogy hozzájáruljon a normális gazdasági viszonyok helyreállításához a világban, amelyek nélkül nem létezhet politikai stabilitás és biztos béke”. Az Egyesült Államok a mai napig jelentősen hozzájárul a gazdasági fejlődéshez, valamint a világ legnagyobb humanitárius adományozójaként állami és magántámogatások folyósításával mozdítja elő a szegénység, az éhezés és a betegségek elleni küzdelmet.

Az 1970-es években a Kongresszus Jimmy Carter elnök támogatásával az Egyesült Államok külpolitikájának kiemelt céljául tüzte ki az emberi jogok védelmét. Az egyetemes nyilatkozat harmincadik évfordulójáról megemlékező beszédében Carter hangsúlyozta, hogy:

[A]z emberi jogok központi szerepet játszanak az Egyesült Államok külpolitikájában. Emberi jogi politikánk nem csupán díszlet. Nem azért fogadtuk el, mert jobb fényben kívántuk feltüntetni magunkat külföldön, vagy mert friss morális festékréteggel igyekeztünk elfedni a múlt hitelt vesztett intézkedéseit. [...] Az emberi jogok védelme az amerikai külpolitika alappillére, mivel az emberi jogok védelme nemzetudatunk alappillére is.

Az 1974-es Jackson–Vanik-kiegészítést, amely a szovjet blokk országaival folyó kereskedelmet attól tette függővé, hogy a blokk állampolgárainak jogában állt-e emigrálni, nemcsak a szovjet disszidensek, hanem az akkoriban kibontakozó emberi jogi mozgalmak is jelentős előrelépésként üdvözölték. A kiegészítés kikövezte az utat a kereskedelmi szankciók későbbi, emberi jogok védelmében való alkalmazásához.

Az emberi jogok a Reagan-kormány alatt is kiemelt jelentőséggel bírtak. Natan Sharansky emberi jogi aktivista megindítóan mesél arról, hogyan jutott el Ronald Reagan 1983-as „gonosz birodalom” beszédének fordítása hozzá és más bebörtönzött szovjet disszidensekhez, reménysugárként világítva be az apró cellákat. „[A] nyugat világos erkölcsi fölénye” véleménye szerint „lerombolta a Szovjetunió természetével kapcsolatos illúziókat”. A rabok titkos kommunikációs csatornát használva „morzekódot kopogtattak egyik cellából a másikba”; „a vécékagylón keresztül mondták el egymásnak, hogy elérkezett a nagyszerű nap”.

A mai napig üldözött férfiak és nők tízmilliói várnak az Egyesült Államoktól bátorítást és reményt világszerte. Ezért az emberi jogok eszményének e válságos perceiben Amerika köteles újult erővel küzdeni az ügyért; büszkeséggel tekintve az eddig elért eredményekre; alázattal felismerni saját „hiányosságait és tökéletlenségeit”, illetve a világpolitika összetett természetét; valamint szem előtt tartva a súlyos igazságot, miszerint a szabadság jövője nagymértékben összefonódik az Egyesült Államok saját, elidegeníthetetlen jogokban gyökerező alkotmányos hagyományára iránti elkötelezettségével.

B. ALKOTMÁNYOS SZERKEZET, JOGSZABÁLYI KÖRNYEZET ÉS SZERZŐDÉSES KÖTELEZETTSÉGEK

Az amerikai kormány szerkezete, az Egyesült Államok által aláírt (és elutasított) szerződések és az elfogadott jogszabályok kivétel nélkül alakítják az Egyesült Államok emberi jogokra irányuló külpolitikáját.

Az alkotmány második cikke felhatalmazza az elnököt a külpolitika irányítására azáltal, hogy a Szenátus hozzájárulása alapján joga van szerződéseket kötni, nagykövetekeket kinevezni és fogadni, valamint vezetni a nemzet haderejét. A külügyminiszter az elnök első számú diplomatája és külpolitikai tanácsadója. A Külügyminisztériumban a Demokrácia és Emberi Jogok Hivatalának (DRL) feladata az emberi jogi politika kialakítása és végrehajtása. A DRL számos kezdeményezéssel és programmal támogatja az emberi jogok érvényesülését világszerte, többek között részletes jelentéseket készít az egyes országokban folyó emberi jogi munkáról. A Külügyminisztérium nemzetközi vallásszabadság és emberkereskedelem kérdéseivel foglalkozó hivatalai szintén az emberi jogok kérdésével foglalkoznak, csakúgy mint az Egyesült Államok Nemzetközi Bizottsága a Vallásszabadságért (United States Commission on International Religious Freedom) nevű, különálló és független szervezet. Ezenfelül a Külügyminisztérium minden irodája és hivatala felelősséggel tartozik azért, hogy az amerikai diplomácia összhangban legyen a nemzet emberi jogi kötelezettségvállalásaival.

A végrehajtó hatalmi ágban nem egyedül a Külügyminisztérium folytat külpolitikát. A Védelmi Minisztérium nagyban befolyásolja az Egyesült Államok kapcsolatát a többi nemzettel, többek között azáltal, hogy döntéseket hoz a haderő kivezényléséről, valamint kiválasztja az Egyesült Államok szövetségeseit a konfliktuszónákban. A Pénzügyminisztérium, a Kereskedelmi Minisztérium, az Egyesült Államok kereskedelmi képviselője, az

Igazságügyi Minisztérium, az Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Hivatala és a Fehér Ház Nemzetbiztonsági Tanácsa mind nélkülözhetetlen szerepet játszanak az Egyesült Államok diplomáciai tevékenységében.

A végrehajtó hatalmi ágon felül a Kongresszus is egyre nagyobb szerepet vállal a külpolitika kialakításában, beleértve a jogok kérdéskörét. A 1970-es években az Egyesült Államok Indokínában és a világ más tájain képviselt politikája önvizsgálatra sarkallta a nemzetet, amelynek keretein belül a Kongresszus egy addig példátlan kutatást kezdeményezett az emberi jogok és az amerikai külpolitika kapcsolatáról.

Donald Fraser kongresszusi képviselő, a nemzetközi szervezetekkel és mozgalmakkal foglalkozó albizottság elnöke mérföldkőnek számító meghallgatásokat tartott, amelyek eredményeképp 1974 márciusában kiadták az „Emberi jogok a világközösségben – az Egyesült Államok vezető szerepének szükségessége” (Human Rights in the World Community – A Call for U.S. Leadership) című korszakalkotó jelentést. A jelentés kritizálta Amerika addigi hozzáállását a külpolitikához, valamint az emberi jogok előtérbe helyezése mellett érvelt:

Az emberi jogi politika nem élvez olyan kiemelt szerepet az ország külpolitikájában, mint amilyet megérdemel. Túlságosan gyakran szorul háttérbe a politikai, a gazdasági és a katonai ügyek külpolitikai színterén. [...] Saját feltételezett érdekeinket helyeztük előtérbe az emberi jogokkal szemben. [...] Az emberi jogoknak nem kell a külpolitikai döntéshozatal meghatározó vagy akár az egyik legfőbb tényezőjének lenniük. Nagyobb fontosságot kell azonban tulajdonítani nekik ahhoz, hogy Amerika világvezetői szerepe a jövőben is azt jelentse, amit a múltban jelentett: bátorítást a világon élő férfiak és nők számára, akik nagyra becsülik az egyén szabadságát.

A jelentés ötvözte az emberi jogok még hangsúlyosabb szerepe iránti elköteleződést, valamint azt felismerést, miszerint az emberi jogok előmozdítása világszerte az Egyesült Államok felelősségteljes külpolitikájának egyik célja. Ezáltal meghatározta annak az elengedhetetlen vitának a fő nyomvonalát, amelynek központi kérdése a világpolitika sötét valósága és az igazságosság iránti igény közötti egyensúly kialakítása.

Az amerikai állampolgárok választott képviselői, illetve a Külügyminisztérium tapasztalt diplomáciai és jogi szakemberei mindig is óvatosan viszonyultak a nemzetközi emberi jogi eszközökhöz.

Az ezt követő években a Kongresszus számos törvényjavaslatot fogadott el, amelyek az 1976-ban megszületett, külső segélyre vonatkozó törvény (Foreign Assistance Act) 502B cikkében teljesedtek ki. Utóbbi kimondta, hogy „az Egyesült Államok külpolitikájának egyik legfőbb célja, hogy a világ összes országában előmozdítsa a nemzetközileg elismert emberi jogok tiszteletben tartását”. A törvénybe iktatásnak köszönhetően az emberi jogi megfontolások a külpolitikai döntéshozatali folyamat részévé váltak. A demokrata Jimmy Carter és a republikánus Ronald Reagan elnöki támogatása hozzájárult a kétpárti jogalkotási együttműködéshez.

A következő évtizedekben a Kongresszus további kétpárti együttműködés mellett több mint száz emberi jogokkal kapcsolatos törvényt szavazott meg, amelyeket az elnökök ezután jóváhagytak. A konkrét jogszabályok – mint például a Jackson–Vanik-kiegészítés; utódja, a globális Magnitsky-törvény (Global Magnitsky Act), amely felhatalmazza az Egyesült Államokat, hogy befagyassza emberi jogok egyes megsértőinek vagyonát, illetve megtagadja az Egyesült Államokba való belépésüket; az 1986-os széles körű apartheidellenes törvény (Comprehensive Anti-Apartheid Act), amely Dél-Afrikát sújtotta szankciókkal; a nemzetközi vallásszabadságról szóló törvény (International Religious Freedom Act); valamint az emberkereskedelem áldozatainak védelméről szóló törvény (Trafficking Victims Protection Act) – további eszközöket biztosítottak a Külügyminisztérium és a többi minisztérium számára, illetve világszerte mérhető hatással voltak az emberi jogok gyalázatos megszegése elleni harcra. A Képviselőház és a Szenátus továbbra is kiemelt szerepet játszik az emberi jogok előmozdításában, a közelmúltban például a 2019 végén elfogadott hongkongi emberi jogokról és demokráciáról szóló törvény (Hong Kong Human Rights and Democracy Act), illetve a 2020-as ujjur emberi jogi politikáról szóló törvény (Uighur Human Rights Policy Act) révén.

A javuló tendenciák és a valós eredmények ellenére az amerikai emberi jogi politikát a politikai paletta minden részéről éri kritika. Egyesek szerint az emberi jogi megfontolások túlságosan gyorsan a háttérbe szorulnak, amikor ütköznek a biztonságpolitikai vagy a kereskedelmi érdekekkel. Mások véleménye szerint az Egyesült Államok a biztonságpolitikai és kereskedelmi érdekek rovására támogatja az emberi jogokat. Egyesek azt állítják, hogy az Egyesült Államok elnéző a barátai és a szövetségesei vétségeivel szemben. Mások kijelentik, hogy az Egyesült Államok keményebben lép fel a baráti demokráciák hiányosságaival szemben, mint antidemokratikus barátainak, riválisainak és ellenségeinek erőszakos cselekedetei ellen. Néhányan megkérdőjelezzik az Egyesült Államok elkötelezettségét az emberi jogok védelme mellett, mivel az Egyesült

Államok korlátozott mértékben vesz részt az emberi jogok nemzetközi jogának keretrendszerében: nem ratifikált bizonyos jogi eszközöket (például a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát), elutasította a részvételt a Római Szerződésben/a Nemzetközi Büntetőbíróságban, valamint kilépett az ENSZ Emberi Jogi Tanácsából. Vannak, akik szerint a nemzetközi emberi jogi szervezeteket politikai célok által vezérelt bürokraták kádere irányítja, ezért az Egyesült Államoknak el kellene határolódnia ezektől az intézményektől. Egyesek úgy gondolják, hogy ellentmondásos bevándorlási politikájának és déli határpolitikájának fényében az Egyesült Államoknak először a saját háza táján kellene rendet raknia, és csak ezután van joga másokat kioktatni, illetve szankciókat kivetni. Mások hangsúlyozzák, hogy a jobb élet reményében Egyesült Államokba érkezők folyamatos áradata tanúskodik arról, hogy Amerikában érvényesül a szabadság eszménye. Sokan azt szeretnék, hogy az Egyesült Államok tegyen többet, főképp az olyan problémák megoldása terén, amelyek számos fejlődő országot sújtanak: az ivóvíz hiánya, a malária és más betegségek, a nem megfelelő higiéniai létesítmények, valamint a nők és a lányok lehetőségeit korlátozó esélyegyenlőtlenség. Mások azt szeretnék, hogy az Egyesült Államok csökkentse az emberi jogok fontosságát a külpolitikában annak érdekében, hogy megvédje a nemzet korlátozottan rendelkezésre álló erőforrásait és diplomáciai tőkéjét.

A kötelező erejű nemzetközi jogi normák elfogadásának kérdését külön kell kezelni attól a kérdéstől, hogy egy erkölcsi kötelesség vagy politikai alapelv általánosságban véve az emberi jogokra vonatkozó jogszabályok hatókörébe esik-e. Nem minden erkölcsi kötelességet vagy politikai prioritást szükséges jogszabályi formába önteni azért, hogy tanúsítsa az Egyesült Államok céltudatosságát az emberi jogok védelmében.

E számos, egymásnak ellentmondó kritika bizonyítja, milyen rendkívül nehéz a „helyes” emberi jogi politika kialakítása. Ugyanakkor az emberi jogokat övező élénk vita tükrözi, milyen kiemelt helyet töltenek be ezek a jogok az amerikai alkotmányos hagyományban. A gyakran heves és nagy horderejű viták arra is emlékeztetnek, hogy milyen összetett kérdésekkel szembesülnek a döntéshozók, akiknek a legjobb esetben is sokszor tökéletlen intézkedések között kell választaniuk, hiányos ismeretek alapján. E nehézségekről nem felejtkezhetünk el, mialatt a nemzet szilárd jogi és erkölcsi elkötelezettséggel küzd az emberi jogok érvényre juttatásáért, hiszen külpolitikájának is ez az egyik legfőbb célja.

Említést kell tennünk az Egyesült Államok óvatos hozzáállásáról bizonyos emberi jogi eszközök ratifikálása, valamint egyes nemzetközi intézményekben való részvétele vonatkozásában.

Számos országgal ellentétben – egyes szövetségeseit beleértve – az Egyesült Államok mindig is körültekintően választotta meg, hogy mely nemzetközi kötelezettségvállalást, illetve mely nemzetközi szerv felügyeletét fogadja el az emberi jogok vonatkozásában. Mindössze néhány fő emberi jogi szerződést írt alá és ratifikált (a legfontosabbak között szerepelt a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya [ICCPR], a Faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény, valamint az ENSZ kínzás elleni egyezménye.) Néhány további szerződést, például a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát az elnök aláírta, a Szenátus azonban nem ratifikálta. Egyik nagy pártban sem jelent meg számottevő politikai akarat további emberi jogi szerződések ratifikálása iránt. A ratifikált emberi jogi szerződésekbe az Egyesült Államok következetesen beépített egy sor gondosan megfogalmazott fenntartást, nyilatkozatot és értelmező rendelkezést, amelyek biztosítják, hogy a nemzet által vállalt szerződéses kötelezettségek összhangban legyenek az Egyesült Államok Alkotmányával. Az Egyesült Államok nem fogadta el a szerződések fakultatív rendelkezéseit (például az ICCPR fakultatív jegyzőkönyvét), amelyek felhatalmazzák a szerződés alapján létrehozott testületeket arra, hogy olyan egyéni panaszokat fogadjanak be és vizsgáljanak ki, amelyek a szerződéses kötelezettségeinek megszegésével vádolják az Egyesült Államokat. Az Egyesült Államok nem részes fele olyan szerződésnek, amely bármely nemzetközi emberi jogi törvényszéket felhatalmaz arra, hogy kötelező erejű ítéletet hozzon róla.

Kezdetben a célszerűség kérdése szintén szerepet játszott abban, hogy az Egyesült Államok nem kívánt új nemzetközi kötelezettségeket vállalni, a legmeghatározóbbnak mégis az elvi megfontolások bizonyultak. A második világháborút követő években részben a faji igazságtalanság régre visszanyúló amerikai öröksége eredményezte, hogy az Egyesült Államok megkérdőjelezte az emberi jogok nemzetközi jogának alkalmazhatóságát. Részvétele az Egyesült Nemzetek Szervezetének korai munkájában, valamint tevékeny szerepe az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának érvényesítésében ellenérzést váltott ki azok körében, akik joggal tartottak attól, hogy az emberi jogok nemzetközi joga fokozná az Egyesült Államokban továbbra is fennálló, jogszabályokba ágyazott szegregációra, valamint politikai részvételhez való egyenlőtlen hozzáférésre nehezedő nyomást.

Hiba lenne azonban nem kiemelni azokat a szempontokat, amelyek tekintetében ma az Egyesült Államok helyesen és körültekintően mérlegeli az emberi jogok nemzetközi joga szerinti kötelezettségeit. Az Egyesült Államoknak az emberi jogok nemzetközi jogával kapcsolatos fenntartásai elsősorban az ország alkotmányos

hagyományában, valamint a kormány jogköreinek korlátozására és a kormányzottak beleegyezésére helyezett hangsúlyban gyökereznek. Ha elkötelezi magát egyes nemzetközi szerződések mellett és aláveti magát egyes nemzetközi intézmények fennhatóságának, az Egyesült Államok veszélybe sodorhatja állampolgárai szuverenitását, valamint a nemzet döntési jogát azon intézkedések meghatározására, amelyek a leghatásosabban biztosítják a jogokat határain belül, illetve a szabad és nyitott nemzetközi rendet. Az amerikai állampolgárok választott képviselői, illetve a Külügyminisztérium tapasztalt diplomáciai és jogi szakemberei mindig is óvatosan viszonyultak a nemzetközi emberi jogi eszközökhöz.

A kötelező erejű nemzetközi jogi normák elfogadásának kérdését külön kell kezelni attól a kérdéstől, hogy egy erkölcsi köteletség vagy politikai alapelv általánosságban véve az emberi jogokra vonatkozó jogszabályok hatókörébe esik-e. Nem minden erkölcsi köteletséget vagy politikai prioritást szükséges jogszabályi formába önteni azért, hogy tanúsítsa az Egyesült Államok céltudatosságát az emberi jogok védelmében. Éppen ellenkezőleg, az Egyesült Államok által ratifikált szerződések alacsony száma és megszorító értelmezése tükrözi az Egyesült Államok szilárd elkötelezettségét a jogállamiság fenntartása iránt: az Egyesült Államok kizárólag azokat az elveket fogadja el hivatalosan, amelyek gyakorlati alkalmazására felkészült, valamint készen áll arra, hogy ezek tekintetében a nemzetközi jog alapján más nemzetek felelősségre vonják. Az ellenkező eset – amikor a szerződéseket válogatás nélkül ratifikálják úgy, hogy a nemzetközi kötelezettségeket részben, vagy egyáltalán nem harmonizálják a nemzeti joggal és gyakorlattal (ami néhány országban megfigyelhető) – sokkal nagyobb mértékben csökkentené az emberi jogok nemzetközi jogának erejét és legitimitását. Az Egyesült Államok ezenfelül a szuverén beleegyezés integritását is megóvjaa azáltal, hogy ragaszkodik az emberi jogi szerződések rendelkezéseinek megszorító értelmezéséhez, amely a ratifikált szerződés tárgyalások útján megfogalmazott nyelvezetén alapszik. Az Egyesült Államok fenntartásai a nemzeti jog demokratikus legitimitációjának tiszteletben tartását is biztosítják, mivel megakadályozzák, hogy a nemzetközi normák és intézmények kikerüljék a rendes, alkotmányos, demokratikus politikai és a bevett jogalkotási folyamatokat.

Érdeemes szót ejteni az Egyesült Államok korlátozó hozzáállásáról, amelyet a nemzetközi emberi jogi intézmények felügyeleti szerepkörével szemben tanúsít. Az Egyesült Államok szuverenitásának védelme, a jogállamiság fenntartása, valamint a demokratikus elszámoltathatóság – a szerződések ratifikálásához hasonlóan – megindokolják, hogy az Egyesült Államok vonakodjon kitenni nemzeti politikai döntéseit egy nemzetközi szervezet megítélésének. A nemzetközi emberi jogi szervezetek kétségkívül nagyban hozzájárulnak az emberi jogi kötelezettségvállalások ellenőrzéséhez, felügyeletéhez és előmozdításához. Kulcsfontosságú szerepük lehet a nemzetközi normák betartásának elősegítésében. A fentiek fényében az Egyesült Államok gyakran nyújt diplomáciai és pénzügyi támogatást ezeknek az intézményeknek.

Ugyanakkor ezen intézmények bővelkednek a súlyos hiányosságokban: rendszeresen kerülnek érdekcsoportok befolyása alá; nem képviselik széles körűen azokat a társadalmakat, amelyekre nézve az intézmény által alkalmazott normák állítólag irányadók; valamint nem rendelkeznek demokratikus legitimitációval, tekintettel a hatalmas befolyásra, amellyel az állandó bürokráciájukban alkalmazott szakmai elitet felruházzák. Emellett munkájuk minősége is rendkívül változó; gyakran még a legkomolyabb intézmények sem bizonyulnak hatékonyak az alapvető céljaik elérésében.

E körülmények között a jövőben is észszerű korlátozottan és konstruktívan részt venni a nemzetközi emberi jogi intézményekben. Az emberi jogok iránti tisztelete jegyében az Egyesült Államok együttműködik ezekkel a szervezetekkel, illetve támogatást nyújt nekik, amikor az emberi jogok előmozdításának magasabb célját szolgálják, mindeközben azonban megakadályozza, hogy túllépjék kiszabott kereteiket és hatáskörüket. A nemzetközi emberi jogi intézmények (néhány kivétellel, amelyek közül egyik sem vonatkozik az Egyesült Államokra) nem rendelkeznek hivatalos jogértelmezési hatáskörrel az őket létrehozó szerződések tekintetében. Ezenfelül nem feltétlenül irányadó vagy helyes minden olyan jogértelmezés és jogkiterjesztés, amelyet az emberi jogi testületek állapítanak meg, valamint az sem, ahogyan a testületek az egyes szerződések szövegét alkalmazzák. Mi több, számos esetben megfigyelhetjük, hogy a szerződés alapján létrehozott testületek alapokmányukban rendkívül tágan értelmezik a jogokat, messze túlmutatva a szerződés tárgyalások során kialakított nyelvezetén. Rendkívül fontos – nem utolsósorban az emberi jogokat övező tisztelet megőrzése érdekében –, hogy az Egyesült Államok továbbra is megkövetelje a nemzetközi emberi jogi intézményektől, hogy ne lépjék át az őket létrehozó szerződésben megállapított hatáskörüket.

A jelentésben kifejtett, az emberi jogi normák és intézmények megfelelő korlátaira vonatkozó általános megállapításoknak, valamint az Egyesült Államok politikáját ezen a területen befolyásoló irányelveknek a Bizottság hatásköre szab korlátot. A további emberi jogi szerződések ratifikálásával, illetve egyéb nemzetközi emberi jogi szervezetek megbízatásának elfogadásával kapcsolatos konkrét javaslatok az Egyesült Államok

választott képviselőinek felelősségi körébe, valamint azon minisztériumainak, irodáinak, ügynökségeinek és hivatalainak felelősségi körébe tartoznak, amelyekre ezt a felelősséget átruházták.

C. ÚJ KIHÍVÁSOK

Amióta a nemzetek külpolitikát alakítanak ki, szövetségeket választanak és szembeszállnak ellenségeikkel, igyekeznek kibékíteni a biztonságpolitikai és kereskedelmi érdekek, valamint a helyes cselekvés és az igazságosság iránti igény között feszülő ellentétet. Az Egyesült Államok kimagasló mennyiségű energiát és erőforrást szentelt olyan intézkedések kidolgozásának és megvalósításának, amelyek a határain túl is előmozdítják az emberi jogokat. Ma ezt a törekvését egy sor új kihívás nehezíti.

Az emberi jogi kultúra hanyatlása. A második világháború borzalmai nyomán az egyetemes nyilatkozat kifejezésre juttatta azt a széles körben megjelent igényt, hogy az emberi méltóság tiszteletét az egyetemes emberi jogok érvényesítésével segítsék elő. A dél-afrikai apartheid rendszerének összeomlásában és a kommunizmus kelet-európai bukásában játszott szerepének köszönhetően az emberi jogi vállalás egyre nagyobb támogatást élvezett. Az utóbbi években azonban alábbhagyott az emberi jogok támogatása iránti lelkesedés. Még az emberi jogi közösség legjelentősebb tagjai is csüggedtségükről számoltak be az egyetemes nyilatkozat hetvenedik évfordulóján 2018-ban.

A jelenségnek számos oka van, amelyeket korábban már részleteztünk. Az itt felsorolt kihívások között első helyen említjük az alapvető emberi jogok védelmére irányuló figyelem csökkenését, mivel bár az emberi szabadság és méltóság védelme iránti lelkesedés apad, a megtagadásuk nyomán okozott emberi szenvedés ugyanúgy jelen van.

A nemzetközi szervezetek hiányosságai. Miután az Egyesült Államok komoly erőfeszítéseket tett, hogy az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa (UNHRC) tagjaként belülről megreformálja az intézményt, 2018-ban a kilépés mellett döntött. A UNHRC ugyanazokkal a hiányossággal küzd, mint elődje, az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága. A Tanács – amely az emberi jogok megsértése ellen világszerte hivatott fellépni – aránytalanul nagy figyelmet fordított Izraelre, míg a világ sok más táján súlyos emberi jogi vétségek felett hunyt szemet. Mindez részben a Tanácsra és az Egyesült Nemzetek Szervezetére jellemző intézményesült részrehajlás eredménye. Az Egyesült Államok Tanácsból való kilépése nem az emberi jogok és az alapvető szabadságok elutasítását tükrözi, hanem az ország elkötelezettségét az iránt, hogy jobb eszközöket találjon ezek tényleges érvényesítésére.

A Tanács hiányosságai szervezeti felépítésének elkerülhetetlen következményei, és az ENSZ teljes szervezetében jelen lévő, szélesebb körű problémáról tanúskodnak. Mandátumának értelmében a szervezetbe a világ összes régiójából csatlakozhatnak tagok, így elkerülhetetlen, hogy olyan nemzetek is részt vesznek, mi több, vezető szerepet töltenek be a Tanácsban, amelyek maguk is az emberi jogok notórius megsértői, úgy mint Kína, Kuba, Líbia, Oroszország, Szaúd-Arábia és Venezuela. Nem lehet sikeres, sőt, veszélybe sodorja az emberi jogok ügyét egy olyan szervezet, amelynek fő feladata az emberi jogok érvényesülésének felügyelete, ennek ellenére olyan országok vezetik, amelyek rendszeresen követnek el emberi jogi vétségeket.

Az emberi jogok támogatóinak egyik legnagyobb dilemmája döntést hozni arról, hogy mikor igyekezzenek megreformálni a tökéletlen intézményeket, vagy legalábbis mérsékelni az okozott károkat, valamint hogy mikor keressenek egyéb megoldásokat.

Az önkényuralom problémája. Az Egyesült Nemzetek Szervezete számos olyan tagországnak ad otthont, amely égbekiáltó emberi jogi vétségeket követ el, valamint, ahogyan korábban megjegyeztük, a világ népességének jelentős része olyan országokban él, ahol az emberi jogok szinte semmilyen védelmet nem élveznek. A két legbefolyásosabb ilyen állam Oroszország és Kína.

A Szovjetunió bukását követően egyesek abban reménykedtek, hogy Oroszország liberális és demokratikus, az emberi jogokat tiszteletben tartó állammá alakul át. Akik ebbe a reménybe kapaszkodtak, fájdalmasan csalódtak. A rendszer kritikusait elnyomás és merényletek fenyegetik, a sajtószabadság erősen korlátozott, a jogvédelemhez elengedhetetlen független bírói hatalom pedig nem létezik. Hasonlóan hiú ábrándnak bizonyult a remény, hogy ha a nemzetközi rend felelősségteljes szereplőként üdvözli Kínát, az országban ki fog alakulni a jogok és a demokrácia iránti tisztelet. A Kínai Kommunista Párt (KKP) továbbra is diktatórikus hatalmat gyakorol az országban, valamint széles körű és magánéletüket sértő megfigyelés alatt tartja az állampolgárokat, ami megakadályozza a valós, szervezett ellenzék megjelenését. A KKP ezenfelül olyan programokat indított, amelyek célja Hszindzsiang és Tibet kultúrájának lerombolása, valamint korlátozza Hongkong szabadságát és

fenyegetés alatt tartja Tajvant. Az ország rendszeresen a vallásszabadságot elnyomó országok listájának élén vagy annak közelében áll.

Kína az úgynevezett „fejlődéshez való jogra”, illetve a „gazdasági fejlődésre” hivatkozva kísérli meg visszaszorítani az emberi jogok hagyományos politikai és polgári dimenzióit. Az ezzel ellentétes empirikus bizonyítékokat figyelmen kívül hagyva Kína azt állítja, hogy az optimális fejlődés biztosítása megköveteli az egyéni jogok és a politikai szabadság olyan mértékű korlátozását, amely jelentősen meghaladja az egyetemes nyilatkozat 29. cikkében engedélyezett korlátozásokat. Az egyetemes nyilatkozat szerint a fejlődés igénye nem igazolja az alapvető jogok megsértését.

„Az Egyesült Államok emberi jogi politikája nem a szelektív felháborodás elvét fogja követni. A kínzás és az emberölés minden esetben egyformán visszataszító az amerikai állampolgárok számára, függetlenül attól, hogy ki követte el. Természetesen az adott esettől függ, hogy milyen eszközök állnak a rendelkezésünkre ezen emberi jogi vétségek megakadályozására. Az emberi jogok megsértésére adott konkrét válaszuk országonként eltérő lehet, az aggodalmunk mértéke azonban legyen változatlan.”

Az Egyesült Államok Külügyminisztériuma, az 1981. évi emberi jogi jelentés előszava

Oroszország és Kína nemcsak határaikon belül gyakorolnak elnyomó politikát, hanem nemzetközi szinten is igyekeznek népszerűsíteni despotikus politikai modelljeiket. Az 1970-es évek óta először – amikor a Szovjetunió valamelyest valós alternatívát kínáló nemzetközi modell látszatát keltette – a liberális demokrácia jelentős kihívókkal néz szembe a legvonzóbb politikai berendezkedés címéért. Az autoriter vezetők, különösen a fejlődő világban, Kína kormányzási modellje felé fordulhatnak, amely lehetővé teszi a tömeges megfigyelést és az ellenállás elnyomását, sárba tiporva az emberi jogokat. Legközelebbi barátaink, kiváltképp Európában, kereskedelmi érdekektől vezérelve néha nagyobb buzgalommal igyekeznek Kínának és Oroszországnak kedvezni, mint az emberi jogok zászlaját lengetve számon kérni őket.

A technológiai vívmányok és a jogok. A technológiai vívmányok megjelenése és gyors elterjedése a világban rendkívüli lehetőséget teremt a gazdasági fejlődés felgyorsítására, az egészségügyi ellátás javítására, a kommunikáció megkönnyítésére és az információtovábbításra, valamint új energiaforrások és szállítási megoldások létrehozására. E technológiai újítások számtalan területen jelen vannak, a mesterséges intelligenciától (AI) kezdve a kiber- és internettechnológián át egészen a feltörekvő biotechnológiáig. Mindemellett e vívmányok az emberi jogok védelmét is óriási kihívás elé állítják. Az AI-technológia legfontosabb új áttörése például a gépi tanulás. Ez nagy vonalakban olyan összetett szoftveralgoritmusokat takar, amelyek képesek hatalmas adatmennyiségeket feldolgozni, és megtalálni a máskülönben rejtett összefüggéseket, valamint észlelni a társas viselkedés egyébként láthatatlan mintázatait.

E fejlesztések jelentős előnyökkel járhatnak a társadalom számára, azonban az egyén szabadságát és jogait veszélyeztethetik. Az algoritmusok gyakran nem olyan pontosak, mint amilyenek tervezőik megálmodták őket. Az elfogult vagy diszkriminatív algoritmusok teret adnak a visszaéléseknek a döntéshozatalban, például banki hitelfelvétel vagy bírósági tárgyalások folyamán. Nagy mennyiségű adat feldolgozása esetén elképzelhető továbbá, hogy az algoritmus elfogultsága túl későn kerül napvilágra. Fokozott aggodalomra adnak okot a megfigyelő- és viselkedés-előrejelző alkalmazások, amelyek veszélyt jelentenek az emberi jogokra. A mesterséges intelligenciát és a kapcsolódó kibertechnológiát, például az internetalapú – többek között a közösségi médiában és más platformokon végzett – arcfelismerést, az Egyesült Államok és más demokratikus nemzetek már bevetették megfigyelési céllal. Ezek az országok igyekeznek olyan politikai és jogi mechanizmusokat kialakítani, amelyek megteremtik az előnyök és a kockázatok közötti egyensúlyt. A veszély különösen azokban az autoriter államokban jelentős, amelyek kevésbé vagy egyáltalán nem mutatnak hajlandóságot ezen új technológiák szabályozására.

Egy országban sem erősebb a „teljes megfigyelés” alá vont társadalom létrehozásának igénye, mint Kínában. A Kínai Kommunista Párt kiépített egy „kínai nagy tűzfalként” emlegetett, agresszív internetcenzúra-rendszert. A KKP nagy tűzfala – a hitelét veszített vasfüggöny és berlini fal csúcstechnológia felhasználásával megvalósított utódja – digitális információs börtönbe igyekszik zárni a kínai állampolgárokat.

A kínai „társadalmi kreditrendszer” továbbá nagyrészt olyan kialakulóban lévő AI- és kiber szoftvereken alapul, amelyek lehetővé teszik az egyénre vonatkozó különböző adatfolyamok összegyűjtését és integrálását. Ezek közé tartoznak többek között a megfigyelő berendezések és arcfelismerő-programok, amelyek rögzítik az egyén pillanatnyi tartózkodási helyét; az okostelefonos bankkártya-alkalmazások, amelyek valós időben követik a vásárlást; a teljesítményfigyelés a munkahelyen és az iskolában; valamint az egyén beilleszkedési hajlandóságára és hűségére adott pontszámok – amelyeket barátok, szomszédok és munkatársak értékelnek a

közösségi médiában. Az autoriter rendszerek nemcsak arra használhatják ezeket az eszközöket, hogy nyomon kövessék és büntessék az állampolgárokat, hanem egész – például hátrányos megkülönböztetésben részesülő vallási és etnikai – csoportokat figyelhetnek meg és irányíthatnak. A viselkedés-előrejelző algoritmusok ugyanakkor – idővel és a társadalom tömeges megfigyelése során összegyűjtött elegendő mennyiségű adattal – megkönnyíthetik az állami biztonsági ügynökségeknek a hátrányos megkülönböztetésben részesülő csoportok üldözését azért, hogy nagy pontossággal meghatározzák, azok tagjai mikor, hol és hogyan fognak találkozni.

Az AI- és a kibertechnológia nem az egyedüli vívmányok, amelyek fenyegetik az emberi jogokat. A biotechnológia (az emberi génállomány manipulálását beleértve), a nanotechnológia, a kvantumszámítógépek, valamint a robottechnológia egyebek mellett mind kihívás elé fogja állítani az emberi jogokat.

A migráció. Az utóbbi években hatalmas népességmozgásoknak lehettünk tanúi, amelyeket nem kizárólag a hagyományos okoknak tekintett fegyveres összecsapások vagy politikai, vallási és etnikai üldözés váltottak ki. Egyes esetekben a migráció háttérében a szegénység előli menekülés, illetve az Egyesült Államok és európai országok erősebb gazdaságai felé való törekvés áll. Előfordul, hogy az indokot egy hosszú aszály vagy más éghajlati zavarok nyújtják. A kommunikációs kapacitások fejlettsége, a közösségi médiát beleértve, ösztönzik az áttelepedési kísérleteket, mivel rávilágítanak a fejlett világban élők nagyságrendekkel magasabb életszínvonalára. Ugyanakkor bünszervezetek megragadták az alkalmat, hogy a migránsok nehéz helyzetét kihasználva nyereszkeskedjenek, többek között akár emberkereskedelem révén. A legtöbb migráns nem minősül menekültnek az 1951-es a menekültek helyzetére vonatkozó egyezmény és az 1967-es a menekültek jogállásáról szóló jegyzőkönyv szerint, amelyeknek az Egyesült Államok részes fele. A napjainkat jellemző népmozgások mértéke ennek ellenére nyomást helyez az üldözött menekültek és a migránsok közötti hagyományos különbségtételre, megkérdőjelezve az emberi jogok tartalmát és alkalmazhatóságát.

A globális egészségügy, a világjárvány és az emberi jogok. A Covid-19 világjárvány sajátos és összetett emberi jogi kérdéseket vetett fel. A kormányoknak úgy kell megvédeniük a közegészséget, hogy eközben az alapvető emberi jogokat is tiszteletben tartják, valamint biztosítják az egyén gazdasági biztonságát a globalizált világban. A világjárvány hatására olyan ideiglenes intézkedések léptek életbe, amelyek korlátozzák a vallás „együttesen [és] a nyilvánosság előtt” való gyakorlásának szabadságát (EJENY 18. cikk), illetve a gyülekezés (EJENY 20. cikk) és a mozgás (EJENY 13. cikk) szabadságát. A technológiai vállalatok arra irányuló kísérletei, hogy a járvány terjedését adatbányászat és megfigyelés segítségével kövessék, súlyos kérdéseket vetnek fel a magánélethez való jog érvényesülésével kapcsolatban (EJENY 12. cikk). Ugyanakkor állítólag volt rá példa, hogy a tudományos eredményeket és a kormány válaszát érő jogos kritikákat elnyomták, ami aggasztó a véleménynyilvánítás szabadságának érvényesülése szempontjából (EJENY 19. cikk). A távolságtartási előírások pedig számos nehéz helyzetben lévő család, munkavállaló és diák munkához (EJENY 23. cikk) és oktatáshoz (EJENY 26. cikk) való jogát korlátozzák. A vészhelyzet alatt az emberiség családja igyekszik megtalálni a versengő érdekek közötti egyensúlyt, miközben egy olyan, kevésbé ismert betegséggel kell szembeszállnia, amelyre még nem létezik védőoltás. Ez idő alatt mind a belpolitikákban, mind a nemzetközi kapcsolatok terén heves viták bontakoztak ki az egyén közösséggel szembeni kötelességeinek (EJENY 29. cikk) konkrét határaitól.

A nem állami szervezetek emberi jogi vétségeinek elterjedése. A nem állami szereplők hosszú ideje jelentenek veszélyt az emberi jogokra, amelyek hagyományosan a nemzetállamok és a joghatóságuk alatt álló egyének között alkalmazandók. Az utóbbi években azonban aggasztóan megnövekedett az olyan nem állami csoportok száma, amelyek nagymértékű emberi jogi vétségekért felelősek. Ilyenek többek között a terrorista csoportok, a nemzetközi szervezett bűnözési hálózatok, a gyermekpornográfia terjesztői és az emberkereskedelemben részt vevő szervezetek. Ezek a nem állami szervezetek gyakran olyan labilis államokban találhatók, amelyek nem rendelkeznek a területükön elkövetett jogsértések megakadályozásához szükséges erőforrásokkal és politikai akarattal. Az ilyen gyenge államokban a multinacionális vállalatok és más üzleti vállalkozások viszonylagos hatalma és autonómiája szintén megnehezítheti az emberi jogok előmozdítását és védelmét.

D. AZ EMBERI JOGOK HELYZETE A TÖBBDIMENZIÓS KÜLPOLITIKÁBAN

A bizottság alapokmányában előírt feladatainak megfelelően a jelentés bemutatta az Egyesült Államok emberi jogok melletti elköteleződését megalapozó amerikai örökséget (II. fejezet), valamint az Egyesült Államok által is képviselt nemzetközi alapelveket (III. fejezet). Az amerikai jogelvek vizsgálata egy egyetemes elveken alapuló, mégis jellegzetes és dinamikus hagyományt tár elénk. Jellegzetessége a különböző ideológiai befolyások és történelmi tapasztalatok egyedülálló keverékének eredménye. Dinamizmusának forrása a nem szűnő társadalmi vita, amely azt járja körül, milyen az amerikai társadalom, és milyenné szeretne válni. E

hagyománynak szerves része az elkötelezettség bizonyos „elidegeníthetetlen jogok” iránt, amelyekkel minden ember rendelkezik, valamint az alkotmányos kormányzás egy olyan modellje mellett, amely az egyedi amerikai tapasztalatból bontakozott ki, és úgy hivatott megvédeni a jogokat, hogy emellett biztosítja a versengő elvek egyensúlyát, illetve előmozdítja a kompromisszumot és az ellentétes nézetekkel szembeni toleranciát.

„Az Egyesült Államok külpolitikájának egyik elsődleges célja olyan feltételek megteremtése, amelyek között mi és más nemzetek kialakíthatjuk a minden kénysztől mentes életmódot. Ez volt a Németországgal és a Japánnal folytatott háború alapvető kérdése. Olyan országok felett arattunk győzelmet, amelyek rá akarták kényszeríteni az akarataikat és az életmódjukat más nemzetekre.”

Harry S. Truman Görögország és Törökország ügyében a Kongresszushoz intézett beszéde: a Truman-doktrína, 1947. március 12.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában gyökerező nemzetközi emberi jogok elveinek vizsgálata ezzel szemben egy olyan hagyományra világít rá, amely anélkül ismer el egyetemes elveket, hogy egyes nemzeti hagyományokra hagyatkozna. Az egyetemes nyilatkozatban nevesített elvek listája szándékosan rövid és általános annak érdekében, hogy az elvek számos különböző kultúrában, hagyományban és politikai rendszerben életre kelhessenek. A nemzetközi emberi jogi munka azokból a tapasztalatokból merít lendületet, amelyeket az országok az egyetemes nyilatkozatban lefektetett „közös normák” megvalósítása közben szereznek.

Habár az amerikai joghagyomány és az Egyesült Államok által elfogadott nemzetközi elvek között szoros kapcsolat áll fenn, Amerika elidegeníthetetlen jogok melletti elköteleződése kevésbé koncentrált és közvetlen hatást gyakorol a külpolitikára, mint a belpolitikára, tekintettel a számos tényezőre, amelyet a külpolitika kialakításakor figyelembe kell venni. A döntéshozóknak a nemzet minden szerződéses kötelezettségének eleget kell tenniük, mindeközben körültekintően mérlegelniük kell a nemzeti elvek és érdekek szerepét, illetve számolniuk kell a korlátozottan rendelkezésre álló erőforrásokkal, valamint a világban fennálló pillanatnyi körülményekkel, fenyegetésekkel és lehetőségekkel. Nehéz döntéseket kell hozniuk – gyakran korlátozottan rendelkezésre álló információk alapján – arról, hogy mely jogsértések és visszaélések érdemelnek elsődleges figyelmet, valamint hogyan használják fel a véges diplomáciai tőkét és pénzügyi forrásokat. A rendelkezésre álló eszközök esetről esetre változnak.

A diplomáciai döntések összetett jellege azonban nem szolgáltathat kifogást a tehetetlenségre vagy a közönyre. Az Egyesült Államok számos olyan módon támogathatja az alapvető jogok érvényesülését külföldön, amelyek összhangban vannak jellegzetes nemzeti hagyományával, nem sértik a többi nemzetállam szuverenitását, valamint megfelelnek a józan diplomácia követelményeinek. A döntéshozóknak az eszközök egész tárháza áll rendelkezésére, amelyek megkövetelik, hogy alaposan mérlegeljék várható hatásukat. A diplomaták dolgozhatnak a háttérben, jelezhetik aggályaikat és változtatásokat javasolhatnak. Támogathatják a helyi emberi jogi aktivistákat és jogvédő szervezeteket. Közzétehetik aggodalmaikat és értékelhetik a többi ország teljesítményét a Külügyminisztérium az emberi jogok tiszteletben tartásáról szóló éves országjelentéseiben, a Kongresszusnak benyújtott vallásszabadságról szóló nemzetközi jelentésben, valamint az emberkereskedelemtől szóló jelentésben. Együttműködhetnek az egyes nemzetközi szerződéseket felügyelő testületekkel. Szükség esetén különböző szankciókat is alkalmazhatnak, illetve korlátozhatják a kereskedelmi vagy a biztonságpolitikai együttműködést. Végül, de nem utolsósorban, folyamatosan és határozottan kiállhatnak az amerikai alkotmányos kormányzat elvei mellett, amelyek szemében az egyén veleszületett jogainak védelme a politikai legitimitáció mindenkor mércéje.

Habár az egyes intézkedések bírálata túlmutat a bizottság mandátumának hatáskörén, az amerikai joghagyományt mozgató elvek, illetve az Egyesült Államok az emberi jogok nemzetközi elvei iránti elkötelezettségének vizsgálata alapján a bizottság az alábbi megfigyelésekkel kívánja támogatni mindazok munkáját, akik feladata egy olyan erkölcsös külpolitika kialakítása, amely előmozdítja az amerikai érdekeket, valamint hű marad az amerikai eszmékhez.

V. ZÁRÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK

1. Az emberi jogokat mielőbb a külpolitika előterébe kell helyezni. A második világháborút követően elkezdődött nagyszabású nemzetközi emberi jogi munka napjainkban új, komoly kihívásokba ütközik. A munkát lehetővé tevő, hosszú küzdelem árán kiharcolt társadalmi és politikai konszenzus törekenyebb, mint valaha. Eközben több száz millió férfi és nő szenved autoriter rendszerek elnyomása alatt, ahol a szabadság és az egyenlőség csupán ábránd, a remény semmivé foszlik, a segítség pedig nem érkezik. Egyes nagyhatalmak magának az emberi szabadságnak és méltóságnak az eszméjét veszélyeztetik azáltal, hogy egy olyan jövő megvalósításán dolgoznak, amely drámaian elnyomja a polgári és a politikai szabadságjogokat, miközben a gyors technológiai fejlődés egy sor új fenyegetést hordoz magában. Az emberi jogok támogatóinak bátorságra, kitartásra és bölcsességre lesz szükségük ahhoz, hogy megbirkózzanak napjaink összetett kihívásaival.

A szükség órájában az Egyesült Államoknak az alkotmányos rendszerét és nemzetközi kötelezettségvállalásait mélyen átható elvek folytán határozottan ki kell állnia a jövőképe mellett, amelynek támogatására az Egyesült Államok mellett a világ szinte összes nemzete felesküdt, amikor elfogadta az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát. Az Egyesült Államoknak a nemzetben rejlő jóhoz kell hűnek maradnia annak érdekében, hogy választ tudjon adni a pillanat számos igényére. Az Amerika alapításakor egyesített legfőbb hagyományok – a bibliai hit, a polgári republikanizmus és a szabadság modern eszméje – táplálták a nemzet alapvető meggyőződését, miszerint a kormányzás alapja a kormányzottak beleegyezése, elsődleges célja pedig a minden embert megillető jogok védelme. Ez az alapvető meggyőződés, valamint az ezt tápláló hagyományok lelkesítő erővel bírnak. Az emberek világszerte az alapvető jogok bajnokaként tekintenek Amerikára, így nem túlzás azt állítanunk, hogy az ország tevékeny fellépése jelentős hatást fog gyakorolni a szabadság jövőjére.

Ha az Egyesült Államok továbbra is a remény sugaraként kíván tündökölni, körültekintően kell felhasználnia a diplomácia eszköztárát; mind a szövetséges, mind az ellenséges nemzetek jogsértései ellen fel kell lépnie; valamint nem szabad hibásan erkölcsileg egyenértékűnek tekintenie a jogokat általában tiszteletben tartó országok botlásait és az állampolgárok emberi jogait szisztematikusan sárba tipró országok vétségeit. A liberális demokrácia és az autokrácia ideológiai háborúja közepette a liberális demokráciák egyenletlen fejlődése nem érvényteleníti azok magasztos céljait.

A bizottság megállapította továbbá, hogy az Egyesült Államok nagyobb valószínűséggel lesz képes hatáson támogatni az emberi jogokat határain túl, ha más nemzetekkel együttműködve teszi ezt. Egyetlen nemzet sem tudja egymagában érvényre juttatni az emberi jogokat, valamint az egyedül tevékenykedő nemzeteket mindig övezni fogja a jogos vagy megalapozatlan gyanú, hogy hátsó szándékkal cselekszenek.

2. A példamutatás hatalmas erővel bír. Az Egyesült Államok egyik legfontosabb módszere az emberi jogok ügyének határon túli előmozdítására az, hogy példát mutat egy olyan jogtisztelő társadalomként, ahol a vallásilag, etnikailag és kulturálisan heterogén nemzet állampolgárai a törvényeket tiszteletben tartva élnek együtt. Habár számos kérdésben nem sikerül megfelelniük a nemzet eszményének, az amerikai állampolgárok méltán lehetnek büszkéek alkotmányos hagyományukra. Az Egyesült Államok kísérlete a szabad, egyenlő és demokratikus önrendelkezésre világszerte jelentősen befolyásolta az emberi jogok értelmezését – nem szükségképpen egy lemásolandó modellt állítva, hanem bizonyítékot nyújtva arra, hogy a jogtisztelő társadalom eszménye megvalósítható. Az Egyesült Államok tapasztalata a különböző társadalmi csoportok közötti konfliktusok kezelésében, valamint a jogok és a jogigények között feszülő ellentétek feloldásában bátorsággal tölti el a hasonló problémákkal küzdő országokat. Ugyanakkor fel kell ismernünk, hogy az amerikai modell csakis akkor bír ösztönző erővel, ha mi magunk is felismerjük az alapelveink és a tökéletlen gyakorlat közötti szakadékot, valamint – ahogy azt másoktól is elvárjuk – kézzelfogható erőfeszítéseket teszünk a fejlődésre. Minél sikeresebben valósítja meg az Egyesült Államok az elveket, amelyek mellett kiállt, annál hatásosabb lesz az üzenet és annál inspirálóbb lesz a példa a szabadságot áhító népek számára. Az amerikai joghagyomány fenntartása folyamatos fáradozást igényel, amely a múltra építkezik, és minden eljövendő nemzedék odaadó munkáját megköveteli.

3. Az emberi jogok egyetemesek és oszthatatlanok. A második világháború nyomán megjelent nemes emberi jogi vállalásra nézve a legnagyobb fenyegetést azon erős nemzetállamok felemelkedése jelenti, amelyek elutasítják a meggyőződést, miszerint minden ember szabadnak és egyenlőnek születik, valamint „az emberi jogok egyetemesek, oszthatatlanok, egymástól függenek és egymással összefüggenek”. Függetlenül attól, hogy a meggyőződés ellen nyíltan lépnek fel, vagy figyelmen kívül hagyják azt a gyakorlatban, alapjaiban rendítik meg azt a társadalmi és politikai konszenzust, amelyen az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata nyugszik. Az

alapvető elveket, amelyeket egykor szinte minden nemzet elfogadott, ma olyan alternatív jövőképek fenyegetik, amelyek drámaian leértékelik az egyetemes nyilatkozatban rögzített politikai és polgári jogokat a fejlődés és az egyéb szociális és gazdasági célkitűzések nevében.

4. Az emberi jogok egyetemessége és oszthatatlansága nem jelenti azt, hogy egységesen kell érvényre juttatni őket. Az Egyesült Államok és minden más állam, amely nemzetközi kötelezettségeket vállalt, kultúrájától függetlenül köteles e vállalásokat teljesíteni. Ugyanakkor az egyetemes nyilatkozat számításba veszi az esetleges hangsúly-, értelmezés- és végrehajtásbeli eltéréseket. A Bécsi Nyilatkozat kifejezetten rögzíti, hogy „az államok kötelessége a politikai, a gazdasági és a kulturális rendszerüktől függetlenül előmozdítani és megóvni az összes emberi jogot és alapvető szabadságjogot”, miközben „a nemzeti és a regionális sajátosságokat, valamint a különféle történelmi, kulturális és vallási háttereket szem előtt kell tartani”. Az emberi jogok egyetemességét és a tényleges érvényesítésükhöz elengedhetetlen pluralizmust a szubszidiaritás elve köti össze, amely szerves részét képezi az emberi jogok nemzetközi jogrendszerének. A nemzetközi szinten a szubszidiaritás elve rokonságban áll az amerikai alkotmányos hagyományban megjelenő szabadság, demokratikus elszámoltathatóság és föderalizmus elveivel. Kimondja, hogy a döntéseket a lehető legközelebb kell meghozni azokhoz a személyekhez, akikre közvetlen hatással lesznek – az elsődleges közösségeikből kiindulva –, illetve hogy a nagyobb, általánosabb és távolibb közösségek csak az elsődleges közösségek megsegítésére avatkozhatnak be, de nem helyettesíthetik azokat.

5. Az emberi jogok érvényesítésében megjelenő pluralizmus nem ad teret a kulturális relativizmusnak. A legitím pluralizmus elismerése nem ad felhatalmazást az egyetemes nyilatkozat bármely jogának semmibe vételére. Az emberi jogok megtestesülésének sokféleségét meghatározza, hogy az államok kötelessége „előmozdítani és megóvni az összes emberi jogot és alapvető szabadságjogot”; valamint az egyetemes nyilatkozat azon rendelkezései, amelyek kimondják, hogy minden jog mások jogainak tiszteletben tartásával gyakorlandó, illetve hogy egyetlen jog „sincs alávetve más korlátozásnak, mint amelyet a törvény kizárólag mások jogai és szabadságai elismerésének és tiszteletben tartásának biztosítása érdekében, valamint a demokratikus társadalom erkölce, közrendje és általános jóléte jogos követelményeinek kielégítése érdekében megállapít”. Ahogy Warren Christopher amerikai külügyminiszter az 1993-as Bécsi Emberi Jogi Világkonferencia nyitóülésén megjegyezte: „Tiszteletben tartjuk az országok egyedi vallási, társadalmi és kulturális jellemzőit, nem engedhetjük meg azonban, hogy a kulturális relativizmus legyen az elnyomás végső menedéke”.

6. A nemzetállamok rendelkeznek némi mozgástérrel azzal kapcsolatban, hogy emberi jogi politikájukat saját jellegzetes nemzeti hagyományaikra alapozzák. A világ legrégebbi demokráciájaként az Egyesült Államok például kiemelt figyelmet szentel az egyéni szabadságjogok, illetve a demokratikus folyamatok és intézmények védelmének. A Külügyminisztériumban külön hivatalokat működtet, amelyek a nemzetközi vallásszabadság és emberkereskedelem kérdésével foglalkoznak. Az utóbbi tükrözi az ország rabszolgatartással kapcsolatos történelmi tapasztalatait, míg az előbbi arról tanúskodik, hogy az Egyesült Államok sikeresen biztosította a vallásszabadságot hatalmas és sokszínű politikai közösségének tagjai számára. Az ország azonban megszegné a nemzetközi kötelezettségvállalásait, ha más alapelveket figyelmen kívül hagyva vagy becsmérelve. Habár gyakran nehéz meghúzni a legitím pluralizmus vagy „a mérlegelési mozgástér” határait, a folyamat első lépése annak megértése, hogy az egyetemes nyilatkozat alapelvei egymással összhangban, nem pedig egymással szembeállítva alkalmazandók. Az alapvető jogok között fennálló konfliktusok és feszültségek tehát arra nyújtanak lehetőséget, hogy felderítsük, hogyan biztosíthatjuk minden egyes jognak a lehető legnagyobb védelmet úgy, hogy szem előtt tartjuk az egyetemes nyilatkozat 1. cikkének átfogó meggyőződését, miszerint „Minden emberi lény szabadon születik, és egyenlő méltósága és joga van”.

7. Habár az emberi jogok egymástól függenek és oszthatatlanok, maga az egyetemes nyilatkozat, valamint a nyilatkozatból következő emberi jogokra vonatkozó pozitív jog is különbséget tesz közöttük. Noha fontos hangsúlyozni, hogy az emberi méltósággal kapcsolatos jogok függenek egymástól, az Egyesült Államok külpolitikájának szem előtt kell tartania, hogy mely jogok felelnek meg leginkább nemzeti elveinek és pillanatnyi érdekeinek. A döntéshozatal során figyelembe kell vennie mind az Egyesült Államok egyedi hozzájárulását az emberi jogi vállaláshoz, mind a pillanatnyi körülményeket, veszélyeket és lehetőségeket.

A nemzet mérlegelési mozgásterét korlátozza azonban a nemzetközi jog, amely bizonyos emberi jogokat közel vagy teljes mértékben egyetemesnek tekint – kivétel nélkül, vagy csupán néhány kivételtől eltekintve –, más jogok ezzel szemben észszerű mértékben korlátozottak, vagy függenek a rendelkezésre álló erőforrásoktól és a szabályozási rendelkezésektől. Egyes normák, mint a népi tiltás, olyannyira egyetemesek, hogy *ius cogens* normáknak tekinthetők, vagyis olyan nemzetközi jogi alapelveknek, amelyeket egyetlen állam sem hagyhat figyelmen kívül. Bizonyos emberi jogok, például a kínzás tilalmának, alkalmazása a nemzeti gyakorlatok nagyfokú egységességét igényli, míg más jogok jelentős hangsúly- és megvalósításbeli eltéréseknek adnak teret

az államok gyakorlatában. Az utóbbiak közé tartozik az egyetemes nyilatkozatban megfogalmazott magánélet védelme, illetve szociális és gazdasági jogok.

8. A szabadság, a demokrácia és az emberi jogok elválaszthatatlanok egymástól. A szabad és nyílt párbeszéd, érdekérvényesítés és döntéshozatal lehetővé teszi az alapvető jogokon nyugvó liberális demokráciák számára, hogy összeegyeztessék a különböző jogigényeket, valamint a lehető legjobb módon osszák el a korlátozottan rendelkezésre álló erőforrásokat, amelyeket a tiszteletben tartandó jogok érvényesítésére használnak fel. Mind az egyéni szabadság alapvető eszméje – amelynek értelmében egyetlen ember sem születik egy másik ember alá- vagy fölérendeltjének –, mind a demokrácia központi gondolata – miszerint a politikai hatalom az emberekben gyökerezik – az ember veleszületett jogainak eszméjét tükrözik. Az egyéni szabadságjogok, a demokrácia és az elidegeníthetetlen jogok szerves részei az amerikai hagyománynak, és tetten érhetők az önrendelkezésre fektetett hangsúlyban az Egyesült Államok második világháborús célkitűzéseiben; a szovjet birodalom bukását követő demokratizálódás „harmadik hullámának” támogatásában; valamint a nemzet töretlen, kormányokon átívelő elkötelezettségében egy olyan nemzetközi rend iránt, amely a liberális demokráciákat támogatja, mivel azok az emberi jogok tiszteletén és a nemzeti szuverenitáson alapulnak. Ugyanezen elvek az egyetemes nyilatkozatban is felfedezhetők, amely tartalmazza a klasszikus polgári és politikai jogokat, amelyek kifejezésre juttatják az egyén méltóságát, és szükségesek a demokratikus folyamatok integritásának biztosításához; kontextusba helyezi a politikai részvételhez való jogot azáltal, hogy általában véve elismeri, „a közhatalom tekintélyének alapja a nép akarata”; valamint előírja, hogy „ez az akarat egyenlő szavazati jog [...] alapján időszakonként tartandó tisztességes választáson kell hogy kifejezésre jusson”.

Az egyetemes nyilatkozat, valamint az amerikai alkotmányos és politikai hagyomány lényegi elemeinek ezen összecsengése hatást gyakorol az Egyesült Államok külpolitikájára. Mindenekelőtt előírja, illetve az Egyesült Államok emberi jogi vállalásának központi elemévé teszi az egyéni szabadságjogok, illetve a demokratikus folyamatok és intézmények előmozdítása mellett elköteleződést. Ugyanakkor megköveteli, hogy az Egyesült Államok tiszteletben tartsa más országok demokratikus többségének döntéseit, illetve tudomásul vegye, hogy az önrendelkezés következtében saját, egyedi prioritásokat és közpolitikát alakíthatnak ki. Az alapvető jogok erősítése folyamán az Egyesült Államoknak figyelemmel kell lennie a demokratikus politikák eredményeire és a nemzeti szuverenitás törvényes gyakorlására, valamint nem szabad olyan jogigényeket támogatnia, amelyek célja a demokratikus intézmények és folyamatok megkerülése.

9. A szociális és gazdasági jogok elengedhetetlenek egy minden részletre kiterjedő külpolitika kialakításához. Habár a szociális és a gazdasági jogok az egyetemes nyilatkozat szerves részét képezik, az emberi jogok oszthatatlanságának elve a hidegháború folyamán homályba merült, amikor a Szovjetunió és az Egyesült Államok, ellenkező okokból kifolyólag, hajlamosak voltak az egyetemes nyilatkozatban lefektetett polgári és politikai jogokat külön és különbözőként kezelni a szociális és a gazdasági rendelkezésektől. Erre való tekintettel rendkívül fontos szem előtt tartani az alábbi négy megfontolást: (1) Az Egyesült Államok határozottan támogatta mind a jogok oszthatatlanságának elvét, mind „a nagyobb szabadság mellett az életfeltételek javítására” való törekvést, amely az ENSZ alapokmányában, illetve az egyetemes nyilatkozat előszavában is megjelenik. Amikor Eleanor Roosevelt átadta az egyetemes nyilatkozatot az ENSZ közgyűlésének, beszédében kiemelte, hogy az Egyesült Államok kormánya „teljes szívvel támogatja [a nyilatkozat cikkeiben] meghatározott alapvető gazdasági, szociális és kulturális jogokat”. (2) A jogok megvalósítására vonatkozó amerikai javaslat – miszerint az egyes országok feladata a rendelkezésre álló erőforrásoknak és a politikai szervezetnek megfelelően érvényre juttatni azokat – fölébe kerekedett a szovjet álláspontnak, miszerint a jogokat kizárólag az állam biztosíthatja. (3) Az oszthatatlanság elve szerint az Egyesült Államoknak komolyan kell vennie a gazdasági és a szociális jogokat külpolitikájának kialakításakor. (4) Mivel a polgári és a politikai jogok tényleges gyakorlása megkövetel egy bizonyos létminimumot, Amerika az egyetemes nyilatkozat keretében vállalt kötelezettségei összhangban vannak a nemzet alkotmányos hagyományával.

Az idő és a tapasztalat bebizonyította az Egyesült Államok álláspontjának bölcsességét, miszerint az állami és a magánszektor eszközeinek átgondolt vegyítése alkalmasabb „nagyobb szabadság mellett az életfeltételek javítására”, mint egy állami irányítás alatt lévő gazdaság. A külpolitika keretein belül az Egyesült Államok, összhangban az egyéni szabadság és az emberek közötti egyenlőség iránti elkötelezettségével, elsősorban a világ legszegényebb, legsérülékenyebb és legüldözöttebb közösségeinek juttatott nagyvonalú gazdasági segélycsomagokkal is igyekezett előmozdítani az egyetemes nyilatkozatban megfogalmazott gazdasági és szociális elveket.

10. Az új jogigényeket alapos vizsgálatnak kell alávetni. Az idő múlásával indokolt a nemzetközi szinten elismert emberi jogok listájának bizonyos mértékű bővítése és pontosítása, annak ellenére, hogy a szabadság és

az emberi méltóság alapvető eszméi változatlanul érvényesülnek. Különösen üdvözlendő a meglévő jogok kiterjesztése olyan személyekre, akiktől azokat mindeddig jogtalanul megtagadták. Szem előtt kell tartani ugyanakkor, hogy ez egyetemes nyilatkozat éppen viszonylag korlátozott jellege miatt volt képes elindítani, és az egész világra kiterjeszteni az egyetemes emberi jogi munkát. Az egyetemes nyilatkozat szándékosan korlátozódott a jogok egy szűk körére, amelyben szinte teljes egyetértés mutatkozott a nyilatkozat megfogalmazói között. Az egyetemes emberi jogok eszméje akkor tudja kifejteni a legerősebb hatást, amikor olyan széles körben elfogadott elveken nyugszik, amelyek még legitim vita tárgyát sem képezik. Hatása akkor a leggyengébb, amikor a társadalom egymással versengő csoportjai a politikai prioritásokról folyó vitában használják fel. Az ilyen jellegű politikai vitákat érdemes a tárgyalás, az oktatás, az érvelés, a kompromisszum és a szavazás demokratikus folyamatain keresztül megoldani. Az emberi jogok nyelvezetén vívott politikai harcok azzal fenyegetnek, hogy elfojtják a mélyenszántó vitát, amely a pezsgő demokrácia alapját képezi. A legitim vita ellehetetlenítésére való törekvés – amely során a vitatott politikai preferenciákat állandó és megkérdőjelezhetetlen emberi jogi kötelezettségekként jelenítik meg – erősíti az intoleranciát, akadályozza a megbékélést, leértékeli az alapvető jogokat, valamint egyes jogok nevében tagad meg más jogokat. Mindebből az következik, hogy az Egyesült Államoknak óvatos nyitottsággal kell mérlegelnie az új emberi jogok elismerését.

11. A nemzeti szuverenitás elengedhetetlen az emberi jogok érvényre juttatásához. Az Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozata és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata egyaránt azt feltételezi, hogy a törvényalkotás és a politikai döntéshozatal révén a nemzetállamok az emberi jogok legfőbb biztosítékai. Az emberi jogok védelméhez nélkülözhetetlen tehát a nemzetek szuverenitásának védelme, legyenek kicsik vagy nagyok. Más nemzetközi jogi kötelezettségekhez hasonlóan az Egyesült Államok nemzetközi emberi jogi kötelezettségvállalásainak is azokon a normákon kell alapulnia, amelyeket az Egyesült Államok hivatalosan és kifejezetten elfogadott. Ha bármely nemzetközi szervezet az Egyesült Államok alkotmányosan legitimált beleegyezése nélkül kapna felhatalmazást e kötelezettségek meghatározására, az aláásná az Egyesült Államok szuverenitását, valamint csökkentené a demokratikus elszámoltathatóságot. Következésképpen az Egyesült Államok döntéshozóinak nem szabad olyan módon új jogokat alkotnia, amely megkerüli a demokratikus intézményeket és folyamatokat, vagy amely nem áll összhangban a megállapodásokkal, amelyek alapján az Egyesült Államok nemzetközi szerződéseket kötött. Ebből következik továbbá, hogy az Egyesült Államoknak tiszteletben kell tartania a független és szuverén nemzetállamok jogát ahhoz, hogy saját erkölcsi és politikai döntéseket hozzanak az egyetemes emberi jogok – az egyetemes nyilatkozatban meghatározott kereteken belüli – érvényre juttatásáról. Ugyanakkor fontos elismerni, hogy a szabadságszerető nemzetek joggal alkalmazzák a diplomácia teljes eszköztárát annak érdekében, hogy megállítsák az olyan nemzetállamokat, amelyek szuverenitásukat felhasználva ellehetetlenítik állampolgáraik számára az emberi jogok gyakorlását.

12. Az emberi jogok palántáit gondozni kell. Az évek múlásával az emberi jogok eszménye rendkívüli jelentőségre tett szert. Mára az „emberi jogok” a leggyakrabban használt kifejezés, amikor a különféle nemzetiségű és kulturális örökséggel rendelkező férfiak és nők milliói ki kívánják fejezni az igazság és az elnyomásból való szabadulás iránti vágyukat. Az emberi jogok támogatóinak nem szabad azonban elfelejteniük két fontos észrevételt: az emberi jogok tiszteletét fenn kell tartani, illetve az alapvető jogok előmozdítása csupán az egyik eszköz egy olyan társadalom kiépítésére, amely az emberek kiteljesedésének minden dimenzióját támogatja. A jogok hozzájárulnak az igazságtalanságok felszámolásához és az életkörülmények javításához, nem teremtik meg azonban varázsütésre az egyéni szabadság, a demokrácia, az emberi méltóság és a jogállamiság, valamint a felelősségvállalás, a szolidaritás és az tolerancia iránti tiszteletet, amelyek elengedhetetlenek egy emberséges és igazságos társadalom működéséhez.

Az 1948-ban kezdődött közös munka, amely szerződések hálózatával jogilag kötelező erejű kötelezettségvállalások formájába öntötte az egyetemes nyilatkozat általános emberi jogi elveit, elismerésre méltó eredményeket hozott. A munka tartós sikere azonban az erőfeszítéseket alátámasztó erkölcsi és politikai vállalások függvénye. Szomorú lenne, ha az emberi jogok eszméje – amely tükrözi az elvárást, miszerint a nemzetek pozitív jogának meg kell felelnie az igazságosság magasabb elveinek – arra korlátozódna, amit a hatályos szerződések és a jelenlegi intézmények kinyilatkoztatnak róla. Tény, hogy egy nemzet külpolitikájában gyakran nagyobb hangsúlyt kapnak az emberi jogok a nemzet erkölcsi érzékenysége és világos politikai állásfoglalása nyomán, mint hivatalos jogi kötelezettségei révén. Az emberi jogokról szóló nyilatkozatok, alkotmányok és szerződések, James Madison szavaival élve csupán egy sor „papírvékony akadály”, ha nem áll mögöttük a jogok tényleges érvényre juttatására való törekvés és elszántság, nem utolsósorban olyan oktatás biztosítása mellett, amely feltételezi és átadja a szabadság és az emberi méltóság elveinek lényegét.

Eleanor Roosevelt a következőképpen fogalmazott az egyetemes nyilatkozat tizedik évfordulóján:

Hol is kezdődnek ez egyetemes emberi jogok? Kis helyeken, az otthon közelében – olyan közeli és olyan kis helyeken, hogy nem látszanak a világtérképeken. Mégis a világot jelentik ez egyes ember számára: a környéket, ahol él; az iskolát vagy az egyetemet, ahol tanul; a gyárat, a gazdaságot vagy az irodát, ahol dolgozik. Ezek azok a helyek, ahol minden egyes férfi, nő és gyermek a törvény előtti egyenlőséget, az esélyegyenlőséget és a megkülönböztetés nélküli egyenlő méltóságot keresi. Ha ezek a jogok semmit sem jelentenek ott, máshol sem bírnak valódi jelentéssel. Az állampolgároknak összehangolt lépéseket kell tenniük, hogy otthonukhoz közel érvényt szerezzenek ezeknek a jogoknak. Enélkül hiába várjuk az előrehaladást a nagyvilágban.

Az Egyesült Államok tapasztalata azt bizonyítja, hogy az emberi jogok védelme egy véget nem érő küzdelem, amely szilárd alapelveket és céltudatosságot követel meg a nemzettől, miközben az szembenéz a politikai közösség biztonságát és jólétét övező kérdésekkel, amelyért minden állampolgár felelősséggel tartozik. Az alapvető emberi jogok előmozdítása elengedhetetlen lépés, de csak egyetlen lépés egy jobb és szabadabb társadalom irányába. Az emberi szabadságnak és méltóságnak a szabad és demokratikus állam alkotmánya nyújtja a legbiztosabb védelmet, amely egy toleráns és jogtisztelő kultúrán alapszik. Az Egyesült Államok jellemző joghagyományához hasonlóan a nemzetközi emberi jogi vállalat megvalósításához azokra a „kis helyekre” kell irányítani a figyelmet, ahol a szabadság eszméje gyökerezik, és ahol azt táplálni és gondozni kell.

Aláírta az Elidegeníthetetlen Jogok Bizottsága:

Mary Ann Glendon, *elnök*

Peter Berkowitz, *ügyvezető titkár*

Kenneth Anderson

Russell Berman

Paolo Carozza

Hamza Yusuf Hanson

David Tse-Chien Pan

Jacqueline Rivers

Meir Soloveichik

Katrina Lantos Swett

Christopher Tollefsen

Duncan Walker, *kijelölt szövetségi tisztviselő*

F. Cartwright Weiland, *előadó*

Az Elidegeníthetetlen Jogok Bizottságának jelentése